

T.C.
Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
İktisat Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

BASEL KRİTERLERİNİN BANKACILIK SEKTÖRÜNE ETKİLERİ VE TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Ramazan TORUN
17921001

Danışman
Doç. Dr. Mehmet KAYA

Diyarbakır 2020

T.C.
Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
İktisat Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

BASEL KRİTERLERİNİN BANKACILIK SEKTÖRÜNE ETKİLERİ VE TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Ramazan TORUN
17921001

Danışman
Doç. Dr. Mehmet KAYA

Diyarbakır 2020

TAAHHÜTNAME

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dicle Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum "Basel Kriterlerinin Bankacılık Sektörüne Etkileri ve Türkiye Örneği" adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve tez yazım kılavuzuna uygun olarak hazırladığımı taahhüt eder, tezimin/projemin kağıt ve elektronik kopyalarının Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü arşivlerinde saklanmasına izin verdiğimi onaylarım. Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

22/06/2020

Ramazan TORUN

ÖN SÖZ

Finansal sistemin en temel unsuru olan bankacılık sektörünün sağlıklı biçimde faaliyetlerini sürdürmesi tüm ülkeler için vazgeçilmez unsurdur. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü çatısı altında kaleme aldığım "Basel Kriterlerinin Bankacılık Sektörüne Etikleri ve Türkiye Örneği" adlı bu tez çalışmasında ülkemiz bankacılık sektörünün son 10 yıllık performansı birçok kritere dayalı olarak detaylıca işlenmiştir.

Bu çalışmada benden desteğini tek bir an bile esirgemeyen çekirdek ailemin temsilcileri eşim Hayriye ve kızım Zeynep'e, ailelerimize, iş arkadaşlarıma ve karanlıkta yolumu kaybettiğimde her an hızlıca fener olan tez danışmanım Sayın Mehmet Kaya'ya teşekkürü bir borç bilirim.

Ramazan TORUN
Diyarbakır, 2020

ÖZET

Tarih boyunca birçok finansal krize tanıklık edilmiş, ülkeler ya da küresel ekosistem çeşitli zaman dilimlerinde çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalmıştır. Özellikle Birinci Sanayi Devrimi'nden sonra hızlı biçimde faaliyetlerini artıran bankacılık sektörü bazen krizlerin sebebi bazen de krizlerden en çok zarar gören kesim olmuştur.

İlki 1988 yılında yürürlüğe giren Basel Kriterleri, yaptırım mahiyetinde özellik taşımasa da uluslararası düzeyde bankacılık sektörünü bir düzen içerisine almaya çalışmıştır. Günümüze dek Basel-I, Basel-II, Basel 2.5 ve Basel-III uygulamaları yürürlüğe girmiş ve çeşitli risk tanımlarından, öz kaynak hesaplamalarına ve bankaların likidite yapılarına varana kadar çeşitli hükümler ortaya koymuştur.

Bu çalışmanın amacı, ülkemiz bankacılık sektörünün 2008 Global Krizinin hemen akabinde Basel kriterlerine hangi düzeyde adapte olduğunun tespit edilmesidir.

Anahtar Sözcükler

Finansal Kriz, Bankacılık Sektörü, Basel Kriterleri, Sermaye Yeterlilik Rasyosu, Basel Bankacılık Komitesi

ABSTRACT

Countries have witnessed many financial crises throughout history and faced various difficulties in various time frames. The banking sector, which increased its activities especially after the First Industrial Revolution, was sometimes the cause of the crises, and sometimes the sector that suffered the most from the crises.

The Basel Criteria, the first of which came into force in 1988, has tried to bring the banking sector into an order at the international level, even if it does not have any sanctions. To date, Basel-I, Basel-II, Basel 2.5 and Basel-III implementations have come into force and have made various provisions ranging from various risk definitions to equity calculations and banks' liquidity structures.

The aim of this study is to determine the level of adaptation of Turkish Banking Sector to Basel criteria just after the 2008 Global Crisis.

Keywords

Financial Crisis, Banking Sector, Basel Criteria, Capital Adequacy Ratio, Basel Banking Committee

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖN SÖZ ..... **I**
ÖZET ..... **II**
ABSTRACT ..... **III**
İÇİNDEKİLER ..... **IV**
TABLO LİSTESİ ..... **VIII**
ŞEKİL LİSTESİ ..... **X**
KISALTMALAR ..... **XII**
GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM
FİNANSAL KRİZLER

1.1. FİNANSAL KRİZİN TANIMI **3**
1.2. FİNANSAL KRİZLERİN NEDENLERİ **5**
1.3. FİNANSAL KRİZ ÇEŞİTLERİ **6**
1.3.1. Para Krizi 6
1.3.2. Bankacılık Krizleri 7
1.3.3. Dış Borç Krizi 8
1.3.4. Sistemik Finansal Kriz 9
1.3.5. İkiz Krizler 9
1.4. FİNANSAL KRİZLERİN TARİHSEL ÖRNEKLERİ **10**
1.4.1. 18. ve 19.yy Krizleri - Lale Balonu 10
1.4.2. Büyük Buhran (1929) 11
1.4.3. Petrol Krizi (1973) 11
1.4.4. Güneydoğu Asya Krizi (1997) 13
1.4.5. 2000-2001 Krizi - Türkiye 15
1.4.6. 2008 Küresel Krizi 18

İKİNCİ BÖLÜM

BASEL KOMİTESİNİN ORTAYA ÇIKIŞI VE BASEL I KRİTERLERİ

2.1. BASEL KOMİTESİNİN ORTAYA ÇIKIŞI 22
2.1.1. Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS) 23
2.1.2. Basel Komitesi 25
2.2. BASEL – I KRİTERLERİ 33
2.2.1. Basel-I'e Göre Sermaye Bileşenleri 35
2.2.1.1. Ana Sermaye 35
2.2.1.2. Katkı Sermaye 35
2.2.2. Risk Ağırlıkları 36
2.2.3. Sermaye Yeterlilik Rasyosu 39
2.2.4. Basel-I Kriterlerinin Uygulama Takvimi 39
2.2.5. Basel – I Geliştirilmiş Hali 40
2.2.5.1. Piyasa Riski 40
2.2.5.1.1. Kur Riski 41
2.2.5.1.2. Faiz Oranı Riski 43
2.2.5.1.3. Likidite Riski 44
2.2.6. Basel – I Türkiye Uygulamaları 45
2.2.7. Basel – I Eleştirileri 47

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BASEL – II DÜZENLEMELERİ

3.1. BASEL – II KRİTERLERİNİN ORTAYA ÇIKIŞI 48
3.2. BASEL – I VE BASEL II ARASINDAKİ FARKLAR 49
3.3. BASEL – II'Yİ OLUŞTURAN UNSURLAR 49
3.3.1.Birinci Yapısal Blok – Asgari Sermaye Oranının Belirlenmesi 49
3.3.1.1.Kredi Riski 50
3.3.1.1.1.Standart Yaklaşım 50
3.3.1.1.2. İçsel Derecelendirme Yaklaşımı 53
3.3.1.2.Operasyonel Risk 56
3.3.1.2.1.Operasyonel Riskin Tanımı 56
3.3.1.2.2.Operasyonel Risk Çeşitleri 56
3.3.1.2.3.Operasyonel Riskin Hesaplanması 57

3.3.1.2.3.1.Temel Gösterge Yaklaşımı 59
3.3.1.2.3.2.Standart Yaklaşım 59
3.3.1.2.3.3.İçsel Ölçüm Yaklaşımı 61
3.3.1.2.4.Operasyonel Riskten Korunma Yöntemleri 62
3.3.2.İkinci Yapısal Blok – Güçlü Denetim Otoritesi 63
3.3.2.1.Bankaların Kendi Risklerini Değerlendirmeleri 63
3.3.2.2.Denetim Otoritelerinin Bankaları Değerlendirmesi 63
3.3.2.3.Bankaların Daha Fazla Sermaye Bulundurmaları 64
3.3.2.4.Riskli Bankalara Erken Müdahale 64
3.3.3.Üçüncü Yapısal Blok – Şeffaflık İlkesi ve Piyasa Disiplini 64
3.4. BASEL – II'YE YÖNELİK ELEŞTİRİLER 65
3.5. TÜRKİYE'DE BASEL – II UYGULAMALARI 66
3.6. BASEL – II GELİŞTİRİLMİŞ HALİ – BASEL 2,5 68
3.6.1.Birinci Yapısal Blokta Yapılan Değişiklikler 68
3.6.2. İkinci Yapısal Blokta Yapılan Değişiklikler 68
3.6.3. Üçüncü Yapısal Blokta Yapılan Değişiklikler 69

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BASEL – III DÜZENLEMELERİ

4.1. BASEL – III'ÜN ORTAYA ÇIKIŞ SÜRECİ 70
4.2. BASEL – III KRİTERLERİNİN TEMEL AMACI 70
4.3. BASEL – III KRİTERLERİNİN PRENSİPLERİ VE UYGULAMA TAKVİMİ 71
4.3.1. Daha Nitelikli Sermaye 72
4.3.2. Daha Nicelikli Sermaye 73
4.3.3. Sermaye Koruma Tamponu ve Döngüsel Sermaye Tamponları 73
4.3.4. Kaldıraç Oranı 75
4.3.5. Likiditeye Yönelik Düzenlemeler 75
4.3.6. Basel – III Uygulama Takvimi 76
4.4. BASEL – III TÜRKİYE UYGULAMALARI 78
4.5. BASEL – III'E YÖNELİK ELEŞTİRİLER 78

BEŞİNCİ BÖLÜM

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN BASEL KRİTERLERİ IŞIĞINDA GÜNCEL DURUMU

5.1. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN GENEL GÖRÜNÜMÜ 80
5.2. BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN AKTİF YAPISI 82
5.3. BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN MEVDUAT YAPISI 85
5.4. TÜRK BANKACILIĞININ SERMAYE YAPISI 88
5.5. LİKİDİTE KARŞILAMA ORANI 93
5.6. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN KALDIRAÇ ORANI 94
5.7. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN KÂRLILIĞI 95
SONUÇ 97
KAYNAKÇA 101

TABLO LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 1: Petrol Krizi Döneminde Baş Aktör Ülkelerin Büyüme Oranları (%) . 12
Tablo 2: Asya Krizi Döneminde Baş Aktör Ülkelerin Büyüme Oranları (%) ... 14
Tablo 3: Uluslararası Ödemeler Bankasına Üye Ülkeler 24
Tablo 4: Basel Komitesine Üye Kurum ve Kuruluşlar..... 26
Tablo 5: Basel-I Kriterlerine Göre Sermaye Tabanının Hesaplanması 36
Tablo 6: Ağırlıklandırılmış Kredi Riski Tutarı Hesaplamasına Dair Örnek..... 38
Tablo 7: Basel – I Uygulama Takvimi..... 40
Tablo 8: Açık Pozisyona Göre Kur Riski Hesaplaması Örneği..... 41
Tablo 9: Kapalı Pozisyona Göre Kur Riski Hesaplaması Örneği 42
Tablo 10: Denk Pozisyona Göre Kur Riski Hesaplaması Örneği..... 42
Tablo 11: Döviz Pozisyonlarına Göre Bankaların Kur Riski Durumları..... 42
Tablo 12: Sermaye Yeterlilik Rasyosu Hedefi (1989-92)..... 45
Tablo 13: Standart Yaklaşıma Göre Merkez Bankaları ve Hazinelere Kullandırılan Kredilerin Risk Ağırlıkları 50
Tablo 14: Standart Yaklaşıma Göre Merkezi Hükümetlerin İçinde Yer Almayan Kamu Kurum ve Kuruluşlarına Kullandırılan Krediler, Çok Taraflı Kalkınma Bankalarına Kullandırılan Krediler, Bankalara Kullandırılan Kredilerin Risk Ağırlıkları..... 51
Tablo 15: Standart Yaklaşıma Kurumsal Kredilerin Risk Ağırlıkları..... 51
Tablo 16: Türk Bankacılık Sektöründe Operasyonel Riskin Hesaplamasında Bankaların Tercih Ettiği Metotlar 58
Tablo 17: Standart Yaklaşıma Göre Banka Faaliyetlerine Göre İş Kolları..... 60
Tablo 18: Basel 2.5'ta İkinci Yapısal Blokta Yapılan Güncellemeler..... 69
Tablo 19: Basel 2.5'ta Üçüncü Yapısal Blokta Yapılan Güncellemeler..... 69
Tablo 20: Basel – III Kriterlerine Göre Sermaye Yeterlilik Rasyoları..... 73
Tablo 21: Sermaye Koruma Tamponunu Sağlayamayan Bankalar için Kâr Dağıtım Oranlarında Yapılacak Kısıtlama 74
Tablo 22:Basel III Uygulama Takvimi..... 76
Tablo 23:Fonksiyonlarına Göre Banka Sayısı – Aralık 2019 80
Tablo 24: Türk Bankacılık Sektöründe Personel Sayısı ve Şube Sayısının Banka Sahiplik Yapısına Göre Dağılımı (Aralık 2019) 82
Tablo 25: Türk Bankacılık Sektöründe Yerleşiklerin Bulunduğu Yere Göre Mevduat Hacmi ve Mudi Sayısı (Aralık 2019) 86
Tablo 26: Türk Bankacılığının Sermaye Yapısı (2010 Eylül-2019 Aralık Ortalaması)..... 88
Tablo 27: Banka Sahiplik Yapısına Göre Sermaye Yeterlilik Oranları (2010 Eylül-2019 Aralık Ortalaması)..... 92

Tablo 28: Banka Fonksiyonlarına Göre Sermaye Yeterlilik Oranları (2010 Eylül-2019 Aralık Ortalaması)..... 93
Tablo 29: Bankacılık Sektörü Dönem Net Kârı Hesaplaması 95

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No.

Grafik 1: Kasım 2000 Krizi TCMB Döviz Rezervi (Milyon Dolar) 16
Grafik 2: Şubat 2001 Kriz Dönemi ABD Döviz Kuru Seviyesi..... 17
Grafik 3: FED Faiz Oranları (%) (2000-2007)..... 19
Grafik 4: Seçilmiş Ülke, Ülke Grupları ve Dünya Geneli Büyüme Oranları (%) (2005-2010)..... 21
Grafik 5: 1988 2004 Yılları Arasında OECD Üyeleri ve Türkiye'nin Kişi Başı Milli Gelir Seviyesi (ABD $)..... 38
Grafik 6: İçsel Ölçüm Yöntemi Kullanacak Banka Sayısı..... 58
Grafik 7: 2010 Eylül-2019 Aralık Dönemleri Arası Türkiye'de Faaliyet Gösteren Toplam Banka Sayısı..... 81
Grafik 8: Bankalarda Çalışan Toplam Personel Sayısı ve Bankaların Toplam Şube Sayısı (2010 Eylül-2019 Aralık)..... 81
Grafik 9: Türk Bankacılık Sektörünün Toplam Aktif Değerleri (Milyar TL) (2010 Eylül-2019 Aralık)..... 82
Grafik 10: Likit Aktifler Toplamı ve Toplam Aktifler İçerisindeki Payı (2010 Eylül-2019 Aralık)..... 83
Grafik 11: Kredilerin Toplam Hacmi ve Toplam Aktifler İçerisindeki Payı (2010 Eylül-2019 Aralık)..... 84
Grafik 12: GSYİH ve Kredilerin Yıllık Artış Oranı (2010 Eylül-2019 Aralık) . 84
Grafik 13: Kredilerin Takibe Düşme Oranı (2010-2019)..... 85
Grafik 14: Mevduatın Toplam Hacmi ve Toplam Pasifler İçerisindeki Payı (2010 Eylül-2019 Aralık)..... 86
Grafik 15: Vadelerine Göre Mevduatlar (2010 Eylül-2019 Aralık Ortalaması) 87
Grafik 16: Mevduatın Krediye Dönüşme Oranı (2010 Eylül-2019 Aralık)..... 88
Grafik 17: Yasal Özkaynaklar Toplam Hacmi ve Özsermaye Oranı (2010 Eylül-2019 Aralık) 89
Grafik 18: Risk Ağırlıklı Varlıklar Toplamı ve Risk Türlerine Göre Dağılımı (2010 Eylül-2019 Aralık)..... 90
Grafik 19: Ana Sermaye ve Ana Sermaye Rasyosu (2010 Eylül-2019 Aralık)... 91
Grafik 20: 2010 Eylül-2019 Aralık Dönemleri Arasında Çekirdek Sermaye (Milyar TL) ve Ana Sermaye Rasyosu (%) 91
Grafik 21: 2010 Eylül-2019 Aralık Dönemleri ArasındaTürk Bankacılık Sektörünün Sermaye Yeterlilik Oranı (%)..... 92
Grafik 22: Likidite Karşılama Oranı (2014 Ocak – 2019 Aralık Arası)..... 93
Grafik 23: Türk Bankacılık Sektörü Kaldıraç Oranları (2013 Mart – 2017 Haziran Arası)..... 94
Grafik 24: Dönem Net Kârı (Milyar TL) ve Banka Başına Düşen Dönem Net Kârı (Milyon TL) (2010-2019) 95

Grafik 25: Türk Bankacılık Sektörü Aktif ve Özkaynak Karlılığı ve Yıllık TÜFE Değişimi (%) (2010-2019) 96

KISALTMALAR

AA Anadolu Ajansı
AB Avrupa Birliği
ABD Amerika Birleşik Devletleri
BCBS Basel Committee on Banking Supervision
BDDK Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BIA Basic Indicator Approach
BIS Bank for International Settlement
DİBS Devlet İç Borçlanma Senetleri
EAD Exposure at Default
EI Exposure Indicator
EL Expected Loss
FED Federal Reserve
GSYİH Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
IMA Internal Measurement Approach
IMF International Monetary Fund
LGD Loss Given Default
LGE Loss Given that Event
LKO Likidite Karşılama Oranı
M Maturity
OAPEC Organization of Arab Petroleum Exporting Countries
OECD Organisation for Economic Co-operation and Development
PD Probability of Default
PE Probabilty of Loss Event
QIS Quantitative Impact Study
SA Standardised Approach
SPK Sermaye Piyasası Kurulu
T.C. Türkiye Cumhuriyeti
TBB Türkiye Bankalar Birliği
TCMB Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TL Türk Lirası
TMSF Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
VDMK Vadeye Dayalı Menkul Kıymetler
WB World Bank
yy. Yüzyıl

GİRİŞ

Değişen dünya düzeninde finans sektörünün yapısının ekonomik hayatı ne kadar derinden etkilediği yadsınamaz bir gerçektir. Sağlıklı bir finans sektörü ülkelerin hatta küresel düzenin ekonomik ekosistemlerinin devamı açısından hayati önem arz etmektedir. Ancak finans kesimi kimi zaman ihtiyari kimi zaman gayri ihtiyari unsurlardan kaynaklanan sebeplerle tarih boyunca olumsuzluklarla mücadele etmek zorunda kalmıştır. Finans sektörünün en önemli unsurları arasında yer alan bankacılık kesimi bazen bu sebeplerin direkt sebebi olurken bazen de yaşanan krizler neticesinde en ağır bedelleri ödeyen kesim olmuştur. Bankacılık sisteminin bozulması ülke ekonomilerinin ciddi manada zorlu bir dönemece girmesini her daim beraberinde getirmiştir.

Bankacılık kesiminin krizlerden daha az etkilenmesi hatta söz konusu krizlere sebebiyet vermemesi amacıyla uluslararası düzeyde kurallar koyma amacıyla faaliyetlerine başlayan Basel Komitesi esasında güçlü bir finansal yapı ve bankacılık sisteminin güçlendirilmesini hedeflemiştir.

Komite tarafından ortaya konan ilk düzenlemeler (Basel-I) 1988 yılında yayınlanmış ve temelinde bir risk hesaplama yöntemi ile bankaların mevcut öz sermayelerine yönelik düzenlemeler içermektedir. Bankanın öz sermayesinin risk ağırlıklı varlıklara bölünmesiyle hesaplanan sermaye yeterlilik rasyosunun %8'den az olmaması tavsiye edilmiştir.

Ancak, süreç içerisinde 1988 düzenlemeleri yetersiz bulunmuş, getirilen eleştiriler neticesinde Basel-II kriterleri yürürlüğe girmiştir. Yeni düzenlemelerle, risk hesaplamalarında yeni unsurların varlığı kabul edilmiş, risk denetimine yönelik yenilikler getirilmiş ve şeffaflık ilkesinin daha belirgin olması sağlanmıştır.

Basel-II kriterleri de sorunlara net bir reçete sunamamış ve 2008 Küresel Krizi ile birlikte eleştirilerin odağına oturmuştur. Sermaye yapılarına yönelik yeni

düzenlemeler, kaldıraç oranına ilişkin kurallar ve likidite riskini asgari düzeye indirmek için gerçekleştirilen uygulamalarla birlikte Basel-III kriterleri yürürlüğe girmiş ve 2019 yılına kadar uygulama takvimi belirlenmiştir.

Bu çalışmada, Basel kriterlerinin tarihçesi ile birlikte Türk bankacılık sektörünün 2010-2019 yılları arasında temel göstergelerinde yaşanan değişimler detaylı olarak incelenmiştir. Bir başka deyişle, küresel krizin hemen sonrasında bankacılık kesiminin mevcut yapısı ve yeni kriterlere ne kadar uyum sağlandığı ayrıntılı olarak çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL KRİZLER

1.1. FİNANSAL KRİZİN TANIMI

Birinci Sanayi Devrimi'nin tamamlanması ile birlikte teknoloji çağının başladığı kabul edilir. Söz konusu dönemin akabinde, makineleşmenin de başlamasıyla üretim kapasitesi artmaya başlar. Bu durum, finansal sistemlerin önceki dönemlere nazaran çok daha dinamik yapıya kavuşmasını beraberinde getirir. Bu hareketlilik piyasadaki aktörlerin bazı durumlarda doğru hamleleri yapamamasının neticesinde tarihte birçok defa görüldüğü üzere krizlerle sonuçlanmıştır.

Bir ülkenin hatta küresel yapının yapıtaşlarını, bugününü ve kısa ve orta dönemli olarak yarınlarını bir anlamda ciddi ve derinden etkileyen kriz kelimesi köken bilimi olarak geçmişini Yunanca'da yer alan "krisis" kelimesinden alır. Özellikle finansal anlamda krizler, ekonomik olarak hem mikro hem de makro düzeyde göstergelerin genel olarak kötüye gitmesi anlamıyla kullanılır. Burada önemli olan husus, ekonomik göstergelerin aniden, öngörülemeyecek biçimde olumsuz yönde seyretmeye başlamasıdır. Tarihte yaşanan diğer örneklerde olduğu üzere doğru zamanda gerekli tedbirlerin alınmasıyla birlikte krizler bir yapılanma süreciyle birlikte sona erer. Hatta krizler çoğu zaman doğru yatırımcılar için bir fırsat ortamı oluşturmuştur (Aktan ve Şen, 2001). Yaşanan finansal krizler neticesinde, insanların yaşam kaliteleri düşer, talep edilen mal ve hizmet miktarında daralmalar yaşanır, satın alma gücü zayıflar, işsizlik olgusu baş göstermeye başlar kısacası finansal sistemin çarkları bozulmaya başlar.

Başka bir tanımda ise, herhangi bir mal, hizmet, üretim faktörü ya da döviz piyasasında yer alan ürünlerin fiyatlarında ve/veya miktar seviyelerinde olağan dışı gerçekleşen değişimler olarak tanımlanmıştır (Kibritçioğlu, 2001).

Bir diğer tanımda, ahlaki tehlike ve ters seçim neticesinde piyasanın bozulması olarak tanımlanmaktadır. Verimli olan piyasa, böylelikle işlerliğini yitirmekte ve piyasadaki tüm aktörlerin olumsuz etkilendiği bir kriz durumu ortaya çıkmaktadır (Mishkin, 1999).

Krizlerin genel özellikleri sıralanacak olursa (Aktan ve Şen, 2001);

- Krizler aniden gelişir, genellikle öngörülemez.
- Yayılma özelliğine sahiptir, tüm piyasaları etkileyebilir.
- Krizlerin yaşanma süresi siyasal ve finansal aktörlerin aldıkları önlemlere ve bunları ne derece uyguladıklarına bağlıdır.

Krizlerin ekonomiyi etkiledikleri büyüklüklere ve bazı özelliklere göre ortaya çıkan bir takım kavramlar vardır (Eğilmez, 2018):

- *Enflasyon:* Fiyatlar genel düzeyinde belirli bir zaman diliminde ortaya çıkan artışa enflasyon denir. Enflasyon ile hayat pahalılığı aynı anlama gelmemektedir. Enflasyon hesaplanırken, enflasyon sepetinde yer alan ürünlerin fiyat artışları incelenir.
- *Deflasyon:* Enflasyonun ters yönlüsü olarak da düşünülebilen deflasyon kavramı fiyatlar genel seviyesindeki düşüş olarak açıklanır. Bazı dönemlerde talep daralması yaşanır, bu da fiyatların düşmesine sebebiyet verir. 2020 yılında devam eden Covid-19 salgını neticesinde piyasada ciddi bir talep daralması yaşanmakta bu durum da deflasyona sebebiyet vermektedir.
- *Resesyon:* Ekonomik büyüme göstergelerinin en az iki dönem üst üste negatif seyretmesi durumunda ekonomide durgunluk / daralma gözlenir. Bu durum resesyon olarak değerlendirilir.
- *Depresyon:* Ekonomide resesyon halinin kronik hale gelmesi, küçülmenin daha uzun soluklu yaşanması durumunda ortaya çıkan ekonomik buhrana verilen isme resesyon denir. Depresyon dönemlerinde ekonomik faaliyetler uzun süre canlılığını yitirmektedir.

- *Staglasyon:* Bir ekonomide fiyatlar genel düzeyi artarken yani enflasyon yaşanırken ekonomide durgunluğun yaşanması durumuna staglasyon denir.

- *Slumpflasyon:* Ekonomide enflasyon yaşanırken ekonominin küçülmesi durumuna slumplasyon denir. Enflasyon içinde küçülme de denir.

1.2. FİNANSAL KRİZLERİN NEDENLERİ

Finansal krizler genelde makro ölçekli faktörlerdeki bozulmalardan kaynaklanmaktadır. Finansal sistemin bozulmaya başlaması, ulusal/uluslararası tehditleri doğru zamanda teşhis edememe, tehditler tespit edilse bile doğru reçeteleri ortaya koyamama krizleri tetikleyen başlıca faktörlerin arasında yer almaktadır. Ural'ın da bahsettiği üzere, daha da spesifik konuşmak gerekirse, hatalı belirlenen iktisadî politikalar, ekonomik sistemdeki zayıflıklar, denetleme ve düzenlemeye yönelik görev yapan kamu otoritelerinden kaynaklı aksaklıklar ve dışsal kaynaklı ekonomik durumlar finansal krizlerin ortaya çıkmasına sebep olarak gösterilebilir (Ural, 2003).

Bunlarla beraber konjonktürel dalgalanmalardan geçen ekonomilerin genişleme ve daralma dönemlerine uyum sağlamada yaşadığı problemler de krizlere sebep olarak gösterilebilir. Sermaye akımlarının kontrol edilememesi, yüklü miktarda giriş ya da çıkış, kamu ya da özel sektörün dengesiz borçlanması, asimetrik bilgi, ters seçim, ahlaki bozulma, manipülasyonlar ve spekülasyonlar da kriz sebepleri arasında yer almaktadır (Dalyancı, 2010: 8-14).

Tarih boyunca ortaya çıkan finansal krizlerin sebepleri her zaman finansal kuruluşlarla ilintili olmamıştır. Yukarıda belirtilen sebeplere ülke içerisindeki siyasi istikrarsızlıklar, politik bunalımlar ve darbeleri de eklemek pek mümkündür (Turgut, 2007). Enerjisini değişen ekonomik koşullar yerine politik istikrarsızlık ve kaosları çözmeye harcayan bir finansal sistemin krizlerden kaçınabilmesi pek mümkün görünmemektedir. Siyasi sebeplerin dışında, doğal afetler ve salgın hastalıklar da finansal krizleri arasında yer almaktadır. Kimi dönemlerde ülke ya da kıta genelinde görülen deprem, orman yangını, sel ve taşkınlar, tsunami, iklim bozuklukları, sağlığı tehdit eden unsurlar da finansal krizlere sebep olmuştur. (Aktan ve Şen, 2001)

Sayılan tüm sebeplerden bir ya da bir kaçının aynı anda ortaya çıkması ve yeterince önlem alınmamasının neticesinde finansal kriz gerçeği ile karşı karşıya kalınmış olur.

1.3. FİNANSAL KRİZ ÇEŞİTLERİ

Uluslararası Para Fonu (IMF)'nun 1998 yılında yaptığı bir çalışmada temel olarak 5 çeşit kriz çeşidi olduğu ortaya konmuştur (International Monetary Fund, [IMF], 1998)

- Para Krizi
- Bankacılık Krizi
- Dış Borç Krizi
- Sistemik Finansal Kriz
- İkiz Krizler

1.3.1. Para Krizi

Para krizleri temel olarak yerel para birimine karşı yapılan spekülatif saldırılar neticesinde yerel para biriminin devalüasyona uğraması, yani bir diğer deyişle döviz kurunda ya da sermaye hareketlerinde yaşanan ani değişimler neticesinde kamu otoritesinin faiz oranlarını artırması ile sonuçlanan krizler olarak değerlendirilebilir (Yay, 2001).

Kibritçioğlu'na göre parasal krizlerin belirleyicileri 5 başlık altında toplanır:

- Güçsüz makroekonomik göstergeler ve yanlış tercihlerle donatılmış iktisadi politikalar,
- Finansal altyapının güçsüzlüğü,
- Ahlaki Risk ve asimetrik enformasyon,
- Piyasadaki ulusal/uluslararası önemli finansal aktörlerin kısa, orta ve uzun vadeli ekonomik tahminlerinin hatalı olması,

- Politik bakımdan beklenmeyen olağanüstü olay ve durumlar.

Bu sebeplerden bir veya birkaçı ülkenin ekonomik sisteminde görünmeye başladığı zaman henüz yeterince değer kaybetmemiş ulusal para birimine karşı dış kaynaklı ajanlar tarafından spekülatif saldırılar gerçekleşmeye başlar. Bunun neticesinde ise, sermaye sahipleri ulusal para biriminden yabancı para birimine kaçış yapar. Kamu otoriteleri ise bu durumu önleyebilme adına;

a) Döviz rezervlerinde erimeyi göze alıp döviz satışı yaparlar,

b) Devalüasyon yaparlar,

c) Faizleri yükseltirler

d) Yukarıda anılan üç politikadan mevcut şarta uygun olanlardan birkaçını birlikte uygularlar.

Burada önemli olan husus göstergeler negatife döndüğü anda çok fazla beklememektir. Bu gibi krizleri çözebilme adına ne kadar geç kalınırsa ortaya çıkan fatura da bir o kadar ağır olur. Bu gibi krizlere karşı önlemlerde ne kadar geç kalınırsa, ortaya çıkan fatura da bir o kadar ağır olur.

1.3.2. Bankacılık Krizleri

Bankacılık krizleri birden fazla şekilde açıklanabilir. Klingebiel ve Caprio'nun 1996 yılında yaptığı ve 69 banka krizini incelediği bir çalışma neticesinde bankacılık krizleri; finansal ekosistemdeki bankaların kısmî ya da tamamen sermaye kaybına uğraması, bunun sonucu olarak da kamu otoritesinin banka yönetimlerine el koyması, bankaların birleşmesi ya da aktivitelerinin sona ermesi veya hane halkının bankalarda yer alan mevduatlarını geri çekmesi olarak tanımlanabilir (Hoggarth, Reis ve Saporta, 2002).

Bankacılık krizleri bir diğer tanımda ise, bankaların borçlarının vadelerinin uzatılamaması ya da spekülatif ortam sonucunda bankalarda bulunan mevduatların ani biçimde çekilmesi ile bankaların likidite sorunu yaşamaları ve batmaları anlamına gelir (Delice, 2003).

Demirgüç-Kunt ve Detragiache'a göre ise bir ekonomik sistemde bankacılık krizinden bahsedebilmek için;

- Bankacılık sistemindeki geri ödemesi yapılmamış borçların toplam varlıklara oranının %10'u aşması
- Bankaları kurtarma operasyonun maliyetinin Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH)'nın %2'sinden fazla olması
- Sorun yaşayan bankaların önemli bir kısmının kamulaştırılması
- Krize acil çözüm olarak kamu tarafından mevduat dondurma, uzatılmış banka tatilleri veya genel mevduat garantilerinin ortaya çıkmış olması gerekmektedir (Demirgüç-Kunt ve Detragiache, 1997)

Bir banka, battığı dönemde sadece sigortalı mevduat ve katılım fonlarını ödemekle yükümlüdür. Bu tutar 2020 yılında ülkemiz bankacılık sistemi için 150.000 Türk Lirası olarak belirlenmiştir (Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu [TMSF], 2020). Bu durumda, sigorta edilen miktarın üzerinde mevduat ya da fona sahip kişiler bankanın iflası durumunda zarara uğrayacaklardır. Ayrıca kriz döneminde bankalar verdiği kredileri vadesinden daha önce geri isteyeceği için bankacılık krizlerinin sosyo-ekonomik sonuçları da göz önünde bulundurulmalıdır (Aslanpençe, 2017:5).

1.3.3. Dış Borç Krizi

Dış borç krizleri, alınan dış borçların efektif olarak kullanılmaması yani bir diğer deyişle üretime yönelik değil tüketim odaklı kullanılması nedeniyle söz konusu borçların ödeme vadesi geldiğinde yapılan yatırımın geri dönüşümü alınamadığı için finansal ekosistemin sıkıntı içine düşmesi anlamını taşır (Delice, 2003).

IMF'ye göre ise dış borç krizleri, bir borçlunun temerrüde düşmesi veya borç verenin temerrüde düşmesinin muhtemel olduğuna inandığı ve bu nedenle yeni kredileri alıkoyup mevcut kredileri tasfiye etmeye çalışması durumunda ortaya çıkar. Borç krizleri ticari (özel) veya kamu borçlarla ilişkilendirilebilir. Kamu sektörünün geri ödeme yükümlülüklerini yerine getirmeyi bırakacağı algılanan bir durumda, özel

sermaye girişlerinde ve döviz krizinde keskin bir düşüşe yol açması muhtemeldir (International Monetary Fund, [IMF], 2002).

1.3.4. Sistemik Finansal Kriz

Sistemik finansal krizler, ekonomi ekosisteminde zuhur eden ve ekosistemin kredilendirme, ödemeler ve varlık değerlemesi gibi birçok rolünün bozulması durumunda ortaya çıkan kriz olarak nitelendirilebilir (Balı ve Büyükşalvarcı, 2011:17). Ya da tüm finans sisteminin etkinliğini yitirerek reel ekonominin gidişatının olumsuz yönde ilerlemesine sebep olan finansal bozulmalar olarak değerlendirilebilir (Işık, Duman ve Korkmaz, 2004).

Bu kriz türü gerçekleştiğinde, etkisi genelde küresel boyutlara ulaşır. Belli bir coğrafyada ortaya çıkan kriz, yayılma sürecinin sonucunda diğer bölgelere de ulaşır ve küresel ölçekte finansal bozulmalara sebep olur. 2007-2008 yıllarında ABD'de çıkan küresel krizin, bir süre sonra Avrupa kıtasında bulunan birçok ülkeyi olumsuz etkilemesi buna örnek gösterilebilir. Örneğin o dönemde İzlanda ekonomisi küresel krizin de etkisiyle dibe vurmuştu.

1.3.5. İkiz Krizler

Para krizi ve bankacılık krizinin birbirini takip etmesi sonucu ortaya çıkan kriz türüne ikiz kriz denir. Finansal piyasaların serbestliğinin arttığı dönemlerde daha çok ortaya çıkmaya başlamıştır. 1982 Şili ve 1992 Finlandiya ve İsveç krizleri ikiz krizlere örnek olarak gösterilebilir. Söz konusu krizlerde kimi zaman para krizi bankacılık krizini tetiklerken kimi zaman ise bankacılık krizleri para krizlerini tetiklemiştir (Erdoğan, 2006: 19).

Türkiye'nin de başından geçen 2000-2001 krizleri ikiz krizlere örnek olarak gösterilebilir. Kasım 2000 tarihinde bankacılık alanında başlayan kriz, Şubat 2001'de bir para krizine dönüşmüştür. O dönemde, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankasının dolar rezervi 6 milyar dolar azalmış, gecelik faizler ortalama %4000 seviyesine ulaşmıştır. Dönemin sonunda Türk ekonomisi için bilanço bir hayli kabarık olmuştu. Ekonomi %10'a yakın küçülmüş, ulusal gelir ve kişi başına düşen milli hâsıla azalmış enflasyon ve işsizlik oranları rekor kırmıştı (Karaçor, 2006).

Görüldüğü üzere, ikiz krizlerin ortaya çıkardığı faturalar para krizleri ve bankacılık krizlerinin tek başına ortaya koyduğu sorunlardan daha büyük olmuştur. Bir ikiz kriz durumunda, ekonomi dışına sermaye kaçışının maliyeti veya rezerv kaybı para ya da bankacılık krizlerindeki durumlara göre daha fazla olmuştur.

1.4. FİNANSAL KRİZLERİN TARİHSEL ÖRNEKLERİ

Bu bölümde dünya ve ülkemiz ekonomi tarihinde öne çıkan finansal krizlere yer verilecektir. Tarih boyunca çeşitli coğrafyalarda yüzlerce finansal kriz yaşanmış ve yaşanmaya devam edecektir. Bu bölümün asıl amacı söz konusu krizlerin hangi sebeplerle ortaya çıkabildiği, etkilerinin ne ve ne kadar büyük olabildiği, ve kurtulmak için hangi reçetelerin gerekebildiği gibi konularda bilgi vermektir. Aksi halde, tarihteki tüm krizleri anlatmaya cilt cilt ansiklopediler bile yetersiz kalır.

1.4.1. 18. ve 19.yy Krizleri - Lale Balonu

Ekonomi tarihinde karşılaşılan ilk finansal krizlerden birisi 18.yy'da Hollanda coğrafyasında yaşanan "Lale Balonu"dur. Lale soğanlarının, Osmanlı İmparatorluğu'ndan Avrupa'ya 16.yy'da geçişinden sonra başta Hollanda olmak üzere birçok Avrupa ülkesinde lale yetiştiriciliği önemli bir ticari faaliyet olarak yerini aldı. İlerleyen dönemlerde ender yetiştirilen lale soğanı çeşitleri için fahiş fiyatlar biçilmeye başladı. Bunu gören sermaye sahipleri lale soğanlarına bir nev'i yatırım yapmaya başladı. Daha da ilerleyen yıllarda, yüksek fiyatlı lale soğanı arzına o fiyatlardan talep bulunamayınca bir çöküş meydana gelmiş ve etkisi uzun yıllar sürmüştür (Cicioğlu, Yıldız, 2018). Spekülatif hareketler ve yanlış seçimler sonucu lale balonunun patlaması, tarihteki ilk finansal krizlerden biri olduğu gibi bu süreç tarih boyunca defalarca tekrar yaşanmıştır.

18. ve 19.yy'da da ekonomiyi yüzeysel ya da derinden etkileyen birçok balon ya da panik yaşanmıştır. İngiltere'de yaşanan Güney Deniz Şirketi Balonu, Fransa'da yaşanan Missisipi Şirketi Balonu ve ilerleyen dönemlerde sanayileşmenin hızlanması neticesinde daha fazla ciro elde etmek isteyen şirketlerin ve yatırımcıların hırsları ve spekülatörlerin manipülatif hareketleri neticesinde ortaya çıkan panikler bu krizlere örnek olarak gösterilebilir (Balı ve Büyükşalvarcı, 2011: 37-44).

1.4.2. Büyük Buhran (1929)

20.yy'a gelindiğinde ise ekonomi sistemlerini baştan aşağı değiştiren büyük bir finansal kriz yaşandı. Wall Street Krizi ya da Büyük Buhran olarak da bilinen kriz, tüm sonuçları ile ele alındığında o döneme kadar karşılaşılan en büyük kriz olarak tarihe geçmiştir. Kriz neticesinde, sanayileşmiş tüm Batılı ülkeler 10 yıllık bir duraklama dönemine girmiştir (Balı ve Büyükşalvarcı, 2011: 37-44)

Büyük Buhran'ın da en önemli sebepleri arasında spekülatif hareketler yer almaktadır. Söz konusu dönemde ABD ekonomisi gerçek manada başarılı yıllar geçirmiş; ülkenin istihdam düzeyi, üretim seviyesi ve ekonomik yapısı iyi sinyaller vermekteydi. 1925-29 yılları arasında imalat sanayinde faaliyet gösteren firma sayısı %13 artarak 206.700'e, üretilen otomobil sayısı ise aynı dönemde %24 artarak 5.358.000 sayısına ulaşmıştır (Paker, 2014:23). Ancak, özellikle borsanın yüksek kar getirmesi spekülatif hareketlerin artmasına sebebiyet verdi. Yatırımcılar gelirlerini emlak ve borsa balonları ile katlamaya çalıştılar. Söz konusu dönemde borsa sürekli değerini artırmış ve yüksek kazançlar getirmiştir. Hisse senetlerinin getirisi, üretimdeki büyümeden daha hızlı artmış ve makas açılmıştır. Kara Perşembe olarak da bilinen 24 Ekim 1929 tarihine gelindiğinde borsada başlayan düşüş bir paniğe dönüştü milyonlarca hisse senedi el değiştirdi (Buluş ve Kabaklarlı, 2010).

Yabancı yatırımcıların borsadan çıkması neticesinde borsa değerini iyice kaybetmiş ve uzun yıllardır elde edinilen kazanımlar kısa sürede kaybedilmiştir. Kriz neticesinde başta ABD olmak üzere büyük ekonomiler %40 civarında daralmış, borsada ciddi düşüşler yaşanmış, iflas sayısı artmış ve 50 milyon insan işsiz kalmıştır (Türkmen, 2019).

1.4.3. Petrol Krizi (1973)

Dünya ekonomi tarihinde ciddi bir önem taşıyan bir diğer kriz ise 1973 Petrol Krizi'dir. Petrol İhraç Eden Ülkeler Ülkeler Birliği 10 – 14 Eylül 1960'ta Bağdat'ta gerçekleştirilen konferans neticesinde İran, Irak, Kuveyt, Suudi Arabistan ve Venezuela tarafından kurulmuştur. İlerleyen yıllarda söz konusu Birliğe Katar, Endonezya, Libya, Birleşik Arap Emirlikleri, Cezayir, Nijerya, Ekvator, Angola, Gabon, Ekvator Ginesi ve Gabon katılmıştır (Organization of Petroleum Exporting

Countries [OPEC], 2020). 1973 yılının Ekim ayına gelindiğinde Suriye ve Mısır güçlerini birleştirerek İsrail'e daha önceki yıllarda kaptırılan toprakları geri alma maksadıyla İsrail'e savaş açmış ve söz konusu Arap – İsrail savaşı (Yom Kippur Savaşı) Petrol krizini başlatan unsur olmuştur (Embel, 2014).

Petrol İhraç Eden Arap Ülkeleri (OAPEC), OPEC bünyesinde yer alan Arap ülkeleri ve Suriye ve Mısır'dan oluşmaktadır. 1970'li yılların başında petrol siyaseten önemli bir koz haline gelmiş ve OAPEC ülkeleri bu kozu 1973 yılında etkin biçimde kullanmıştır. OAPEC ülkeleri Ekim 1973 yılında Kuveyt'te yaptıkları ortak açıklamada İsrail'in işgal ettiği Filistin toprakları Filistin yönetimine devredilmezse petrol üretiminin her ay düzenli biçimde %5 azaltılacağını ve İsrail'i destekleyen ülkelere yönelik bir petrol ambargosu uygulanacağını açıkladılar. Bu durumun neticesinde petrol fiyatları kısa sürede katlanarak artmış ve petrol ithal eden ülkeleri finansal manada ciddi bir zorluğa sokmuştur. Petrol ihraç eden ülkeler ise gelirlerini ciddi manada artırmışlardır (Öztürk ve Saygın, 2017).

Tablo 1: Petrol Krizi Döneminde Baş Aktör Ülkelerin Büyüme Oranları (%)

Ülkeler	1973	1974	1975	1976
Suriye	-8,55	24,13	19,52	10,96
Suudi Arabistan	24,17	16,23	-8,93	17,82
İtalya	7,13	5,5	-2,09	7,13
Hollanda	5,44	3,44	0	4,46
Japonya	8,03	-1,23	3,09	3,97
Birleşik Krallık	6,51	-2,46	-1,48	2,91
Amerika Birleşik Devletleri	5,65	-0,54	-0,21	5,39
Dünya	6,51	2	0,6	5,27

Kaynak: World Bank [WB], 2020

Tablo 1'de görüleceği üzere petrol krizi gelişmiş olan batılı ülkelerin ekonomilerini ve dünya ekonomisini daraltmış, öte yandan da petrol ihracatçısı ülkelerin de büyümesi ivmelenmiştir. İlk şoklar neticesinde petrolün ikamesinin bulunmaması yani esnek bir ürün olmaması neticesinde artan fiyatlar enflasyon olgusunu yukarı yönlü taşımıştır. Daralma ve enflasyonun birlikte görülmesi sonucu birçok ülkede stagflasyon görülmüştür. Krizle başa çıkabilme başta ABD'de olmak

üzere gelişmiş ülkelerde bir dizi önlemler alınmıştır. Bu önlemlerden bazıları aşağıda listelenmiştir (Öztürk ve Saygın, 2017);

- ABD'de petrol karne uygulaması yürürlüğe girdi. Uygulama, plakasının son rakamı tek olan araç sahiplerinin ayın tek günlerinde, çift olanların ayın çift gününde benzin alabilmelerini sağlamaya yönelikti. Birçok benzinciden cumartesi ve pazar günleri benzin satmamaları istendi.

- Otoyollarda hız limitinin 90 olarak belirlenmesi bu durum zamanında ortaya çıkmış bir uygulamadır. Uygulamanın amacı yakıt tasarrufunu sağlamaktır.

- Araç üreticileri ürettikleri yeni araçlarda yakıt tasarrufunu öncelikli hedefleri arasına yerleştirdiler. Özellikle Japon üreticiler, küçük binek araç üretimine öncelik vererek krizi fırsata çevirdiler. Söz konusu dönemde ABD piyasasında büyük araçlar revaçta idi. Büyük araçların yakıt tüketiminin bir hayli fazla olması tüketici alışkanlıklarını krizle birlikte değiştirdi.

İlerleyen dönemlerde petrolün ikamesinin aranması, yakıt tüketimi düşük araçların üretilmesi, OPEC ülkeleri arasındaki bir takım anlaşmazlıklar OPEC'in gücünün yavaş yavaş sona ermesini beraberinde getirmiştir. Ayrıca, Suriye ve İsrail arasındaki savaşın da kısmen sona ermesi ve bunun neticesinde petrol ambargosunun kaldırılması krizin bir nebze de olsa aşılmasını sağlamıştır (Öztürk ve Saygın, 2017).

1.4.4. Güneydoğu Asya Krizi (1997)

20.yy'ın son çeyreğinde Asya ülkeleri ciddi manada büyüme sağlamışlar ve yatırımcıların dikkatini çekmişlerdir. Bu büyümede Asya ülkelerinin; yüksek düzeyde tasarruf ve yatırıma yönelmeleri, düşük sermaye çıkışları, fiziksel sermaye birikimleri, eğitime yapılan yatırımlar, yetişmiş insan kaynağının varlığı, yüksek teknoloji üretimi, ekonomi politikalarında istikrar, ihracatta büyüme önemli rol oynamıştır (Seker, 2000:13). Dış kaynaklı sermaye Asya ülkeleri tarafından sağlanan yüksek faiz oranlarından faydalanmak amacıyla yatırımlarını bu bölgeye kaydırmıştır (Demirgil, 2005:111-112).

Tablo 2: Asya Krizi Döneminde Baş Aktör Ülkelerin Büyüme Oranları (%)

Ülkeler	1975-1984	1985-1994	1995	1996
Çin Halk Cumhuriyeti	8,13	10,38	10,95	9,93
Hong Kong	8,65	6,40	2,37	4,26
Endonezya	6,59	6,12	8,22	7,82
Kore Cumhuriyeti	9,01	9,28	9,57	7,59
Malezya	7,05	7,10	9,83	10,00
Filipinler	3,75	2,27	4,68	5,85
Singapur	8,10	7,86	7,20	7,47
Tayland	6,76	8,92	8,12	5,65

Kaynak: World Bank [WB], 2020

Tablo 2'de görüldüğü üzere Doğu Asya ülkeleri 20.yy'ın son çeyreğinde istikrarlı ve yüksek büyüme gerçekleştirmiştir. Bunun neticesinde, söz konusu ülkelere giren sermaye miktarları incelendiğinde, 80'li yılların ikinci yarısında yıllık ortalama 13 Milyar Amerikan Doları sermaye girişi, 90'lı yılların ilk yarısında yıllık ortalama 55.9 Milyar Amerikan Doları sermaye girişi, 1996 yılında ise 102 Milyar Amerikan Doları sermaye girişi gerçekleşmiştir (Bakırtaş, Karbuz ve Bildirici, 1999).

Krizin çıkış noktası ise yüksek sermaye girişlerinin gelir getirici yatırımlara yöneltilmemiş olmasıdır. Yatırımlar genellikle itibar sağlayacağı düşüncesiyle gayrimenkul sektörüne yapılmış ve sermaye verimsiz değerlendirilmiştir. 1997 yılında Tayland Baht'ına karşı yapılan spekülatif aksiyonlar neticesinde ülkeden ciddi manada sermaye çıkışı gerçekleşmiştir. Sermaye çıkışını engellemek amacıyla Tayland yetkilileri faiz oranlarını artırdılar ancak buna rağmen Tayland Baht'ı %20 oranında devalüe edilmiştir (Seker, 2000:30-31). Kasım ayına gelindiğinde IMF; Endonezya, Güney Kore ve Tayland için bir kurtarma programı açıklayarak krizden çıkışın reçetesini oluşturmaya çalışmıştır. Reçetede, kurtarılması pek mümkün görünmeyen finansal kuruluşların kapatılması, kurtarılma ihtimali olanlarının sermaye yapılarının yeniden elden geçirilmesi, finansal piyasalarda denetim olgusunun sağlamlaştırılması ve şeffaflık ilkesinin benimsenmesi yer almaktadır (Arslan, 1999).

Sonuç olarak Asya Krizi neticesinde başta Endonezya, Güney Kore, Tayland olmak üzere Asya ülkelerinin GSYİH'lerinde azalmalar meydana gelmiş, birçok iflas gerçekleşmiş, işsiz sayıları ciddi manada artmıştır. Ayrıca, faiz oranlarını %65 seviyesine çıkaran Endonezya'nın durumu diğer Asya ülkelerinden pek farklı

görünmemiş bu da IMF'nin finansal krizlere karşı ortaya koyduğu yüksek faiz oranı reçetesinin pek de başarılı olmadığı sonucunu doğurmuştur (Balı ve Büyükşalvarcı, 2011: 178).

1.4.5. 2000-2001 Krizi - Türkiye

Milenyum çağına gelindiğinde ise ülkemiz tarihinin en büyük ekonomik krizlerinden birisiyle karşı karşıya kalmıştır. Faturası bir hayli kabarık olan kriz döneminde 18 banka batmış, kamu bankaları dağıttığı kredileri toplayamamış ve batık kredilerin sayısı ve hacmi artmıştır (Cabas; 2017: 77). Söz konusu kriz, temelinde ticari bankaların likidite sıkışıklığından kaynaklansa da, Türkiye ekonomisini bu krize adım adım ulaştıran başlıca sebepler şu şekilde sıralanabilir (Çalapöver, 2017: 82-83):

- Sektöre hâkim ve sermayece daha kuvvetli bankaların riske girmek istememeleri neticesinde görece küçük bankaların fon ihtiyaçlarını karşılayamamaları, likidite sorunu yaşamaları,

- Artan likidite talebi neticesinde gecelik repo faizlerinin %200 seviyesine ulaşması, elinde DİBS olan bankaların yüksek gecelik repo faizlerinden dolayı bunları kullanamaması,

- Kamu kesimi borç stoku/GSYİH oranı ve kamu bankaları görev zararı/GSYİH oranlarının bir önceki seneye oranla yüzde elli oranında artması,

- 1995 sonrası görev alan hükümetler tarafından teşvik edilen ve kolayca kurulabilen ticari bankaların sayılarının hızlıca artması[1], kamu denetim mekanizmalarının sağlam olmaması ve mezkûr bankaların açık döviz pozisyonlarının 20 Milyar Amerikan Dolarını aşmasıdır.

Bankaların artan likidite ihtiyaçlarının sonucunda bankalar yüksek faizle de olsa kaynak arayışına girmişlerdir. Bu durum dövize olan talebi artırmış, yabancı bankalar da ellerinde bulunan hazine kâğıtlarını satıp Türkiye'den çıkmışlardır.

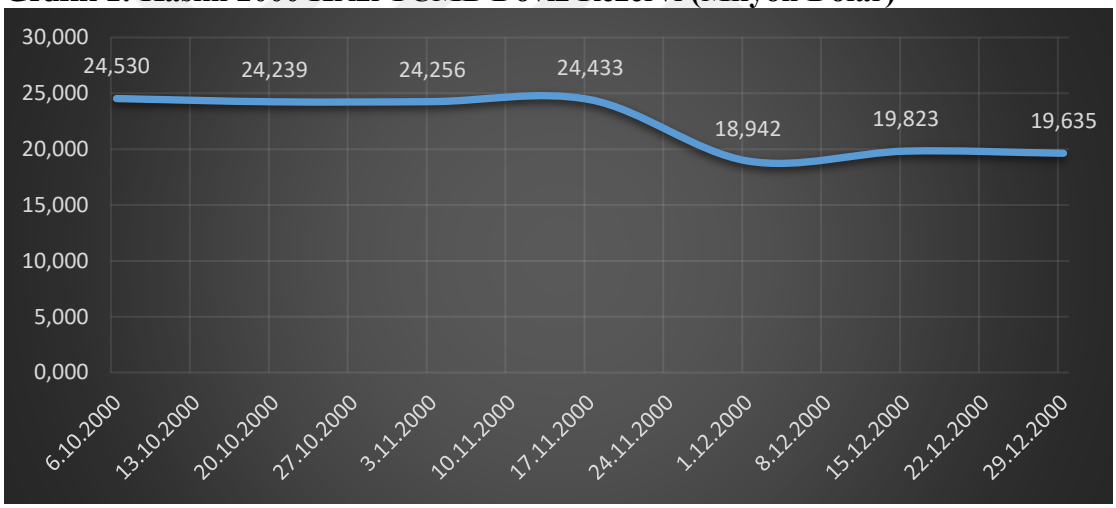
[1]1995 yılında ülke genelinde faaliyet gösteren toplam banka sayısı 68 iken 2000 yılında bu sayı 79, 2005 yılında ise 51'dir. (Türkiye Bankalar Birliği [TBB], 2015)

Merkez Bankası ise bankaların likidite krizine doğru zamanda müdahale etmeyerek yangının büyümesini tabiri caizse izlemiştir (Karaçor syf 387).

Yukarıda yer alan ekonomik sebeplere ek olarak, söz konusu dönemde görev alan koalisyon hükümetinin siyaseten istikrarsız bir görüntü çizmesi ve sıkça medyaya yansıyan kamu yolsuzlukları da krize giden yolda önemli kilometre taşları arasında yer almıştır. Bu dönemde batan bankalar Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilmiş borcu borçla kapatma girişiminde bulunan bankalar birçok kişiyi de mağdur etmiştir.

Kasım 2000 krizinden sonra yabancı yatırımcıların sermayelerinin ülkeden çıkışı ile başlayan süreç, Merkez Bankası'nın döviz rezervlerini çok kısa sürede geriletmeye başlamıştır.

Grafik 1: Kasım 2000 Krizi TCMB Döviz Rezervi (Milyon Dolar)

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası [TCMB], 2020a

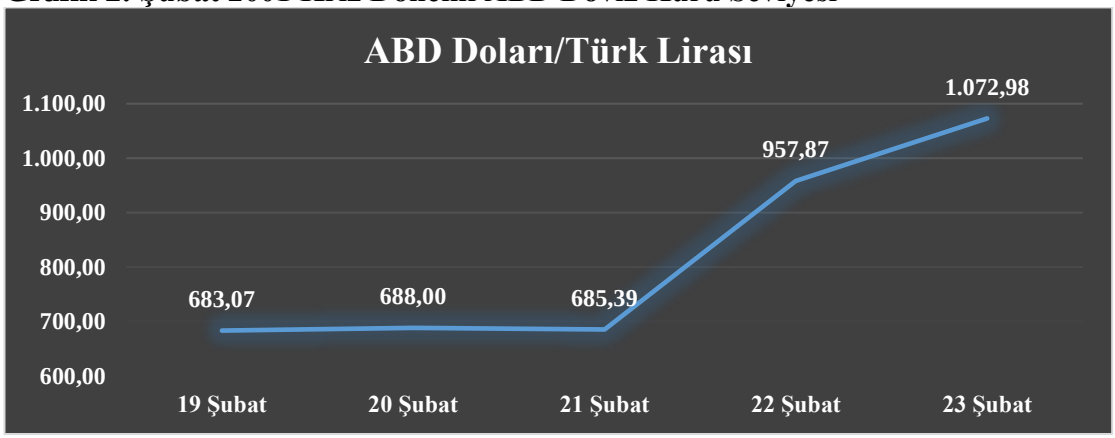
Yukarıda yer alan grafikte de görüleceği üzere, döviz rezervleri kriz döneminde ciddi manada erimiştir. Krizin faturasının daha da ağırlaşmaması amacıyla bir dizi yapısal reformlar yürürlüğe girmiş ve IMF ile yapılan Stand By anlaşması kapsamında 7,5 Milyar Amerikan Doları tutarında Ek Rezerv Kolaylığı anlaşması yapılmıştır. Hazine Müsteşarğı'nın açıkladığı "Türkiye'nin Güçlü Ekonomi'ye Geçiş Programı"nda da bahsedildiği üzere (Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, 2001), alınan önlemler ve IMF'den alınan kredi neticesinde piyasalar biraz durulmuştur. Ancak faiz oranlarının kriz öncesi seviyeye bir türlü gerileyememesi zorda olan ticari bankaların mali durumlarını daha da bozmuştur. Ayrıca söz konusu IMF kredisinin vadesi

oldukça kısa ve maliyeti çok yüksektir. Finansal sistem kısa süreli rahatlama imkânı bulsa da bundan sonra gelebilecek benzer nitelikli bir tehlikeye karşı savunma yapacak elinde pek bir argüman kalmamıştır (İbiş: 2013, 50-51).

19 Şubat 2001 tarihine gelindiğinde olağan Milli Güvenlik Kurulu toplantısının henüz başında dönemin Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer ile merhum Başbakan Bülent Ecevit arasında siyasi bir kriz yaşandı. Milli Güvenlik Kurulu toplantısı esnasında ikili arasında yaşanan tartışmada tansiyon yükselmiş Sezer, Ecevit'in önüne anayasa kitapçığını fırlatmış ve Ecevit bu hareketin ardından toplantıyı terk etmiştir. Sezer'in devlet terbiyesi dışında bir harekette bulunduğunu açıklayan Ecevit basına yaptığı açıklamada "Ya kendisine aynı üslup içinde yanıtta bulunacaktım veya toplantıyı terk etmek zorunda kalacaktım." demiştir (Anadolu Ajansı [AA], 2019).

Yaşanan bu siyasi gerilimin akabinde uygulanan ekonomi planına olan güven tamamen sarsıldı ve söz konusu günde döviz talebi 7.6 Milyar Amerikan Doları seviyesine ulaştı. İnterbank gecelik faiz oranları yüzde 6200 seviyesine çıkarak rekorlar kırmış ve 21 Şubat tarihinde serbest döviz kuru ilan edilmiştir (Seyidoğlu, 2003). Tüm bu gelişmelerin neticesinde aşağıda yer alan grafikte de görüleceği üzere TL ciddi oranda devalüe olmuştur.

Grafik 2: Şubat 2001 Kriz Dönemi ABD Döviz Kuru Seviyesi

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası [TCMB], 2020a

Dalgalı kura geçişle birlikte ödemeler sistemi dengelenmeye, faizler düşmeye başladı. Finansal istikrarın yeniden sağlanabilmesi ve enflasyonu düşürebilme adına ekonominin başına geçen Kemal Derviş Nisan ayının ortasında açıkladığı "Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı" ile yeni bir reçete sundu. 1 ay sonrasında ise Uluslararası

Para Fonu ile üç yıllık yeni Stand by anlaşması yapıldı (Ongun, 2001), (Seyidoğlu, 2003).

Açıklanan yeni programda temel hedef, terkedilen kur rejimi ile ortaya çıkan güven problemi ve istikrarsızlığı ivedilikle ortadan kaldırmak ve buna benzer bir krizle tekrar karşı karşıya kalınmaması adına kamu otoritesinin ve finansal sistemin yeniden inşa edilmesi olarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda, şeffaflık ve hesap verilebilirlik, rasyonel olmayan müdahalelerden kaçınma, iyi yönetişim ve yolsuzlukla mücadele ilkeleri benimsenmiştir. Bu bağlamda izlenecek yol olarak (Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, 2001);

- Dalgalı kur rejimi ile birlikte enflasyonla mücadeleyi kesintisiz sürdürme,
- Bankacılık sektöründe yer alan kamu ve TMSF'ye devredilen özel bankaların hızlı biçimde yapılandırılmaları ve bankacılık sektörü ile reel sektör arasındaki ilişkilerin sağlamlaştırılması,
- Enflasyon hedeflerine uygun olarak bir gelirler politikası sürdürmeyi ve bunları sağlayacak yasal bir otorite sistemi ortaya konmuştur.

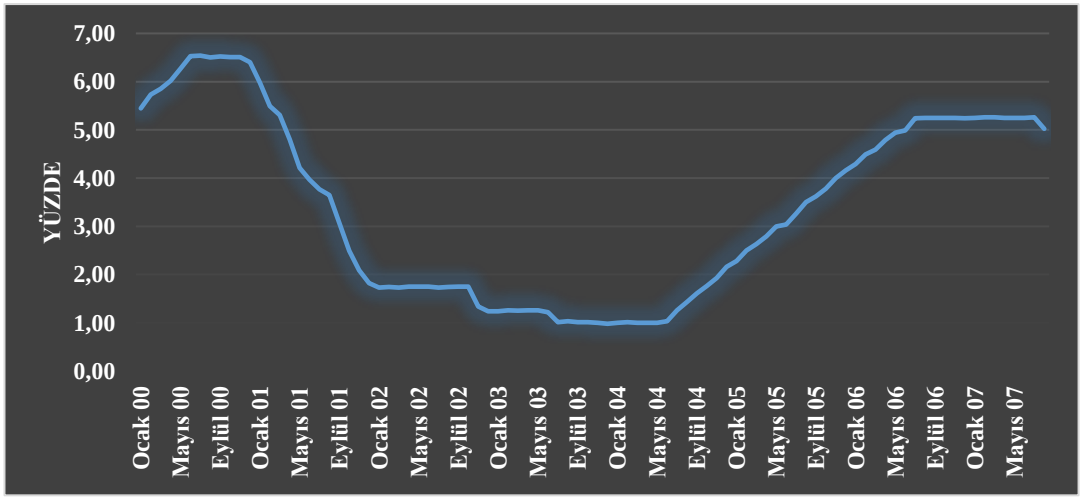
Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleriyle birlikte Türk ekonomisi %9'a yakın daralmış, milli gelir 51 Milyar Amerikan doları, kişi başı milli gelir 720 Amerikan Doları azalmıştır. 20'ye yakın banka kapanmış, 1 milyondan fazla kişi işsiz kalmış, enflasyon oranı %30'dan %70'e yükselmiş, devlet faiz özemeleri 2 katına çıkmış ve iç borç stoku 4 kat artmıştır (Aydoğdu Bağcı, 2016). 2000 yılında başlayan bankacılık krizini takip eden 2001 döviz krizi bu anlamıyla bir ikiz kriz olma özelliği de taşımaktadır.

1.4.6. 2008 Küresel Krizi

11 Eylül 2001 tarihinde El Kaide terör örgütü tarafından New York Dünya Ticaret Merkezi ve Washington'da yer alan Pentagon binasına saldırılar düzenlenmiş ve söz konusu saldırılar sonucunda 4 bin 842 kişi hayatını kaybetti ya da kayboldu (Hürriyet Gazetesi, 2001). Oluşan kriz ortamının aşılabilmesi amacıyla bir dizi önlemler alan Amerikan yetkili otoriteleri Grafik 3'te görüleceği üzere faiz oranlarını çok fazla düşürmüşlerdir. Likiditenin bollaşması ile sonuçlanan bu süreç neticesinde

bankalar karlı operasyonlara imza atamamış bu da finansal sistemi risk altında bırakmıştır. Bankalarca her kişiye dağıtılan ve kamuoyunda NINJA kredisi olarak da bilinen (No Income, No Job No Asset) bu krediler neticesinde varlık fiyatları hızlı bir artış trendine girmiştir. Yine Grafik 3'te görüleceği üzere, faiz oranlarının 2004 yılının sonunda kademeli olarak artırılmaya başlanması, bir kısım Mortgage kredilerinin geri ödenmesinde sorunlar oluşturmaya başlamıştır. Çünkü söz konusu krediler subprime mortgage kredisi (alt gelir grubu kredileri) ve değişken oranlı krediler olarak dağıtılmıştır. Faiz oranlarının artması kredi maliyetlerini direkt artırmıştır (Demir ve diğ., 2008). Bunun neticesinde, banka portföylerinde yer alan hacizli konut sayısı artmış. Bankaların bu hacizli konutları satışa çıkarmasıyla birlikte konut fiyatları düşüşe geçmiştir. Bu durum, hali hazırda yatırım yapan konut sahiplerinin kredi geri ödeme değerlerinin, evin değerinden daha fazla olmasıyla sonuçlanmış ve söz konusu yatırımcılar ev kredilerini ödememeyi seçmiştir. Dolayısıyla bu kişiler ev anahtarlarını bir zarfa koyup (jungle mail) bankalara göndermişlerdir. Bu itibarla, konut balonu patlamış ve likidite sıkışıklığı ortaya çıkmıştır (Alantar, 2008). Tarih bir kez daha tekerrür etmiş ve varlık fiyatlarında ortaya çıkan aşırı değerleme finansal sistemin tamamını etkileyecek biçimde krize yol açmıştır.

Grafik 3: FED Faiz Oranları (%) (2000-2007)

Kaynak: Federal Reserve Bank of St. Louis, 2020

Krizin temel sebeplerinden birisi menkul kıymetleştirme olarak değerlendirilebilir. Sermaye Piyasası Kurulu'na (SPK) göre, Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler (VDMK), ipotek finansmanı kuruluşu ya da varlık finansmanı fonunun

gelecek dönemlerde devralacağı varlıkları karşılık göstererek ihraç edilen menkul kıymetler olarak nitelendirilmektedir (Başbakanlık Sermaye Piyasası Kurulu [SPK], 2016). Kriz dönemi öncesinde bankalar verdiği krediler üzerinden türev ürünler düzenleyip piyasaya sürmüş ve kendilerine yeni fonlar oluşturmuştur. Bu durumun neticesinde mortgage kredilerinin riski bu türev ürünler vasıtası ile diğer finansal kuruluşlara geçmiştir. Kredilerin geri dönmemesi ile finansal sistem zor durumda kalmıştır. Söz konusu dönemde ABD'de dağıtılan konut kredileri ve bu kredilerden doğan türev ürünlerin toplam hacmi 10 trilyon Amerikan Doları'na ulaşmıştır. Sistemdeki çarklardan birinin dönmemesi bu devasa büyüklükteki kredi hacminin bozulmasına sebebiyet vermiştir (Göçer ve Özdemir, 2012).

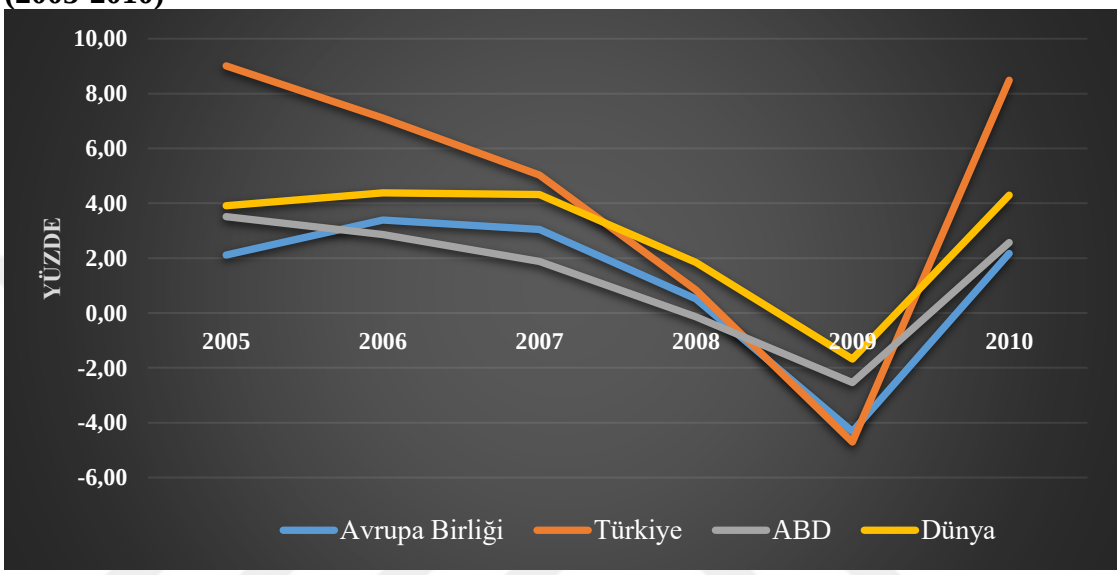
Krizin bir diğer sebebi kredi derecelendirme kuruluşlarının ilkeli çalışmamasıdır. Mali kuruluşlar ve bankaları değerlendirip notlar veren değerlendirme kuruluşları yine bu kurum/kuruluşlar tarafından finanse edilmekteydi. Bu durum da objektif değerlendirmelerin önünü kesmektedir. Ayrıca, bu kredi kuruluşları her zaman problemi doğru zamanda doğru şekilde teşhis edememektedir. Örneğin, hizmet, enerji ve emtia sektöründe faaliyetlerde bulunan Houston merkezli Enron Corporation'ın iflas başvurusundan kısa zaman önceye dek kredi derecelendirme kuruluşları bu durumu fark edememiştir. Tabi bu durumda Enron yetkililerin mali tablolar ile oynamasının payı da vardır (Madura, 2015: 315-317).

Yukarıda sayılan sebeplere, ABD'de yer alan denetleyici ve düzenleyici kurum ve kuruluşların krizi öngörememesi de eklenince kriz kaçınılmaz hale gelmiştir. Öyle ki, o dönem FED Başkanlığı yapan Bernanke 2007 yılının mayıs ayında yaptığı açıklamada, konut sektöründe yaşanmaya başlanan krizin finansal sistemin diğer kısımlarına sıçramasını beklemediğini ifade etmiştir (Federal Reserve [FED], 2007).

Sonuç olarak, başta ABD konut piyasasında ortaya çıkan kriz yayılarak sermaye piyasalarına hızlıca yayılmış, ABD'de yaşanan yangın başta gelişmiş ülkeler olmak üzere tüm dünyaya sıçramıştır. Hem finansal sektörde yer alan kurum ve kuruluşları hem de hane halkını ciddi ve derinden etkileyen sonuçları ortaya çıkmıştır. Ekonomik aktiviteler üzerinde daralmalar, büyüme oranlarında düşüşler gözlemlenmiştir. Grafik 4'te de görüleceği üzere, küresel ölçekte büyüme durmuş, ekonomiler küçülmüştür. Söz konusu dönemdeki büyüme oranları, İkinci Dünya

Savaşı'ndan bu yana kaydedilen en düşük seviyeye ulaşmıştır (International Monetary Fund, [IMF], 2009). Birçok ülke resesyona girmiş, deflasyonist bir ortam olmuş, yaşanan bu talep daralması ile birlikte enflasyon oranlarında ciddi manada bir düşüş gözlemlenmiş ve kriz daha da derinleşmiştir (Öztürk ve Sözdemir, 2010).

Grafik 4: Seçilmiş Ülke, Ülke Grupları ve Dünya Geneli Büyüme Oranları (%) (2005-2010)

Kaynak: World Bank [WB], 2020

İKİNCİ BÖLÜM

BASEL KOMİTESİNİN ORTAYA ÇIKIŞI VE BASEL I KRİTERLERİ

2.1. BASEL KOMİTESİNİN ORTAYA ÇIKIŞI

İlk bölümde bahsedildiği üzere, tarih boyunca birçok kriz yaşanmış ve yaşanmaya da devam edecektir. Bununla birlikte, teknolojinin gelişmesi ile birlikte daha fazla hizmet ve ürün seçeneği süren bankalar, kriz dönemlerinde önemli risklerle karşı karşıya kalmaktadır. Bankacılık sisteminde yaşanan aksaklıklar finansal sistemin bozulmasına, krizlerin ortaya çıkmasına sebebiyet vermektedir. Örneğin, 1974 yılında yaşanan Petrol Krizi döneminde bankalar birbirlerine karşı olan yükümlülüklerini yerine getirememiş ve sistem çökme noktasına gelmiştir. Batı Almanya'da yer alan Bankhaus Herstatt bankası ve Amerika Birleşik Devletleri'nde yer alan Franklin National Bank bu dönemde iflas etmiş ve finansal sistemler bu durumdan olumsuz etkilenmiştir. Almanya'da yer alan bankanın batışı yayılma etkisi göstererek ABD'deki finansal sistemi etkilemiştir. Çünkü mezkûr banka, batmadan bir süre önce ABD'de yer alan bankalardan ciddi manada borç almış, vade tarihinde borcunu ifa edememiş ve likidite sıkıntısı yaşanmaya başlanmıştır. (Horasan ve Horasan, 2012). Kriz döneminde yaşanan bu gibi aksaklıkları çözebilme adına ülkeler arayışa girmiş, uluslararası bankacılık sistemin koordine biçimde çalışabilmesi adına çeşitli girişimlerde bulunmuşlardır. Bankaların ciddi kurallarla denetim altına alınması fikri ortaya çıkmış ve bunun neticesinde Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS – Bank for International Settlement) çatısı altında bu düzenleme ve denetleme işlerinin yapılabilmesini teminen İsviçre'nin Basel kentinde "Bankacılık Düzenlemeleri Ve Gözetim Uygulamaları Komitesi" (Committee on Banking Regulations and Supervisory Practices) kurulmuştur. Bu kuruluş ilerleyen dönemlerde Basel Kriterlerinin belirlenmesi süreçlerini de yönetmiştir. Söz konusu kuruluşa, BIS

bünyesinde yer alan G-10 ülkelerinin (ABD, İspanya, Lüksemburg, Japonya, İngiltere, İsveç, Fransa, Belçika, Hollanda ve İsviçre) merkez bankası temsilcileri iştirak etmiştir (Erdoğan, 2014). Basel Komitesinin temel olarak kural koyma ya da kanun yapma yetkisi yoktur. Bir nevi tavsiye niteliğinde hükümler ortaya koyar. Bankacılık sektörüne yönelik teklif ya da tasarılar ile sistemin bütüncül biçimde çalışmasını amaçlar (Teker, Bolgün ve Akçay, 2005). Basel komitesi ve ortaya koyduğu Basel kriterlerinden önce BIS hakkında detaylı bilgiler vermek gerekir.

2.1.1. Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS)

Uluslararası Ödemeler Bankası, 20 Ocak 1930 yılında İsviçre'nin Basel kentinde düzenlenen Hague Konferansı esnasında Young Planı kapsamında kurulmuştur. Öncelikli kuruluş amacı Birinci Dünya Savaşı'nı kaybeden Almanya Devleti'nin Versailles Anlaşması'ndan dolayı ortaya çıkan tazminat yükümlülüklerinin tahsilatı, idaresi ve dağıtımının yönetilmesini takip etmekti. Daha sonraki süreçte, İkinci Dünya Savaşı esnasında tarafsızlığını ilan ederek savaşa taraf ülkelerin bankalarının birbirlerini haksız zarara uğratmaması için önemli görevler üstlenmiştir (Bank for International Settlement [BIS], 2020a).

İkinci Dünya Savaşının akabinde, Bretton Woods sisteminin oluşturulmasında yine Uluslararası Ödemeler Bankası'nın önemli rolleri olmuştur. Bretton Woods sisteminin sorunsuz şekilde çalışabilmesi adına çok sayıda uluslararası iş birliği gerekmekte olup bunu da Uluslararası Ödemeler Bankası sağlamıştır (Bank for International Settlement [BIS], 2020b) Büyük Buhran ve ardından gelen İkinci Dünya Savaşı neticesinde yeterince yıpranan küresel ekonomilerin temsilcileri, yaşanan tahribatın çözülebilmesi adına ABD'nin Bretton Woods kasabasında bir araya gelmişlerdir. Kurulan bu sistem temel olarak sabit bir kur sistemini benimsemişti. Altının bir onsu[2] 35 Amerikan Dolarına denk geliyordu. Amerikan Doları altına endeksli, diğer para birimleri de Amerikan Dolarına endeksli hale gelmişti (Çağlar ve Dışkaya, 2018). Uluslararası Ödemeler Bankası, söz konusu dönemde Bretton Woods sisteminin uygulanabilmesi adına diğer önemli finansal kuruluşlarla birlikte iş birliği yapmış ve sistemin hayata geçmesini sağlamıştır.

[2] Fransa'da 30,59 gram, İngiltere'de 28,349 gram ağırlığında bir tartı birimi.

Günümüzde 600'den fazla çalışanı ile çalışmalarına Basel merkezli devam eden Uluslararası Ödemeler Bankası'nın Hong Kong'da Asya ve Pasifik Bölge Ofisi, Mexico City'de ise Amerika Bölge ofisi vardır. Mezkûr kuruluşun 18 Yönetim Kurulu üyesi bulunmaktadır. Almanya, İtalya, Belçika, Birleşik Krallık, Birleşik Devletler ve Fransa daimi üyedir. Diğer yönetim kurulu üyelerini bu altı daimi üye bizzat seçmektedir (Bank for International Settlement [BIS], 2020c). Uluslararası Ödemeler Bankası'nın Tablo 3'te de görüleceği üzere toplamda 60 üyesi bulunmaktadır. 60 ülkenin gayri safi yurt içi hasılası küresel seviyenin %95'ine denk gelmektedir.

Tablo 3: Uluslararası Ödemeler Bankasına Üye Ülkeler

S.No	Ülke Adı	S.No	Ülke Adı
1	Almanya	31	İsviçre
2	Amerika Birleşik Devletleri	32	İtalya
3	Arjantin	33	İzlanda
4	Avrupa Birliği	34	Japonya
5	Avustralya	35	Kanada
6	Avusturya	36	Kolombiya
7	Belçika	37	Kore Cumhuriyeti
8	Birleşik Arap Emirlikleri	38	Kuzey Makedonya Cumhuriyeti
9	Bosna Hersek	39	Letonya
10	Brezilya	40	Litvanya
11	Bulgaristan	41	Lüksemburg
12	Cezayir	42	Macaristan
13	Çekya	43	Malezya
14	Çin Halk Cumhuriyeti	44	Meksika
15	Danimarka	45	Norveç
16	Endonezya	46	Peru
17	Estonya	47	Polonya
18	Filipinler	48	Portekiz
19	Finlandiya	49	Romanya
20	Fransa	50	Rusya Federasyonu
21	Güney Afrika	51	Sırbistan
22	Hırvatistan	52	Singapur
23	Hindistan	53	Slovakya
24	Hollanda	54	Slovenya
25	Hong Kong	55	Suudi Arabistan
26	İngiltere	56	Şili
27	İrlanda	57	Tayland

28	İspanya	58	Türkiye Cumhuriyeti
29	İsrail	59	Yeni Zelanda
30	İsveç	60	Yunanistan

Kaynak: (Bank for International Settlement [BIS], 2020d).

Uluslararası Ödemeler Bankası temel olarak aşağıda yer alan hususları misyon olarak belirlemiştir (Bank for International Settlement [BIS], 2020e):

- Genel kuralları tartışılabileceği bir zemin hazırlamak ve merkez bankaları arasındaki iş birliklerini kolaylaştırmak
- Finansal istikrarı sağlamaktan sorumlu diğer yetkililerle diyaloğu sağlamak
- Parasal ve finansal istikrara uygunluk konusunda araştırma ve politika analizi yapmak ve bunları yayınlamak
- Uluslararası finansal operasyonlarla bağlantılı olarak temsilci veya mütevelli olarak hizmet etmek
- Merkez Bankası topluluklarına bankacılık hizmeti sunmak, gerektiğinde kredi sağlamak.

2.1.2. Basel Komitesi

Önceki kısımda da belirtildiği üzere, Bankhaus Herstatt bankasının iflasının sonrasında uluslararası bir denetim mekanizmasının gerekliliği ortaya çıkmış ve Basel Komitesi G-10 ülkelerinin merkez bankası temsilcileri ile kurulmuştur. Komite'nin çalışmasının en önemli amacı, uluslararası denetim kapsamındaki boşlukları kapatmaktı, böylece (i) hiçbir bankacılık kuruluşu denetimden kaçmayacaktı ve (ii) denetim, üye ülkeler arasında yeterli ve tutarlı olacaktır (Bank for International Settlement [BIS], 2020f).

1974'te kurulan Basel Komitesi ilk toplantısını 1975 yılının Şubat ayında gerçekleştirmiş. Tablo 4'te de görüleceği üzere, günümüz itibari 28 ülkeden 45 kuruluş Basel Komitesi'ne üyedir. Ayrıca Şili'den Şili Merkez Bankası ve Bankacılık ve Finansal Kurumlar Denetleme Kurumu, Malezya'dan Malezya Merkez Bankası, Birleşik Arap Emirlikleri'nden Birleşik Arap Emirlikleri Merkez Bankası gözlemci

olarak görev almaktadır. Bunlara ilave olarak, Avrupa Bankacılık Kurumu, Avrupa Komisyonu ve Uluslararası Para Fonu Basel Danışma Kurulu adı altında görev almaktadır (Bank for International Settlement [BIS], 2020g).

Tablo 4: Basel Komitesine Üye Kurum ve Kuruluşlar

Üye Ülke	Üye Kuruluş
Almanya	Deutsche Bundesbank
	Federal Mali Denetleme Kurumu
Amerika Birleşik Devletleri	Federal Rezerv Sistemi Yönetim Kurulu
	Federal Rezerv Bankası
	Para Birimi Denetleyici Ofisi
	Federal Mevduat Sigorta Kurumu
Arjantin	Arjantin Merkez Bankası
Avrupa Birliği	Avrupa Merkez Bankası
	Avrupa Merkez Bankası Denetim Mekanizması
Avustralya	Avustralya Rezerv Bankası
	Avustralya İhtiyati Düzenleme Kurumu
Belçika	Belçika Ulusal Bankası
Birleşik Krallık	İngiltere Merkez Bankası
	İhtiyati Düzenleme Kurumu
Brezilya	Brezilya Merkez Bankası
Çin	Çin Halk Bankası
	Çin Bankacılık Düzenleme Komisyonu
Endonezya	Endonezya Bank
	Endonezya Finansal Hizmetler Kurumu
Fransa	Fransa Merkez Bankası
	Fransa İhtiyati Denetleme ve Karar Kurumu
Güney Afrika	Güney Afrika Merkez Bankası
Hindistan	Hindistan Rezerv Bankası
Hollanda	Hollanda Bankası
Hong Kong	Hong Kong Para Otoritesi
İspanya	İspanya Bankası
İsveç	Sveriges Riksbank
	Finansinspektionen
İsviçre	İsviçre Ulusal Bankası
	İsviçre Finansal Piyasalar Denetleme Kurumu
İtalya	İtalya Bank
Japonya	Japonya Bank
	Japonya Finansal Hizmetler Ajansı

Kanada	Kanada Merkez Bankası
	Finansal Kurumlar Denetleme Ofisi
Kore	Kore Bank
	Kore Mali Denetleme Servisi
Lüksemburg	Lüksemburg Finans Sektörü Gözetim Komisyonu
Meksika	Meksika Bankası
	Meksika Ulusal Bankacılık ve Menkul Kıymetler Komisyonu
Rusya	Rusya Federasyonu Merkez Bankası
Singapur	Singapur Para Otoritesi Kurumu
Suudi Arabistan	Suudi Arabistan Para Fonu
Türkiye	Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu

Kaynak: Bank for International Settlement [BIS], 2020g

Basel Komitesi, bankaların ihtiyatlı düzenlenmesi için birincil küresel standart belirleyicisidir ve bankacılık denetim konularında işbirliği için bir müzakere sunucusudur. Görevi, finansal istikrarı artırmak amacıyla dünya çapındaki bankaların düzenlemelerini, denetimlerini ve uygulamalarını güçlendirmektir. Basel Komitesi üyelerinin temel sorumlulukları aşağıdaki gibi sıralanmıştır (Bank for International Settlement [BIS], 2020h):

- Basel Komitesinin görevlerini yerine getirmek için birlikte çalışmak,
- Finansal istikrarı teşvik etmek,
- Bankacılık düzenleme ve denetleme kalitelerini sürekli artırma,
- Basel standartlarının, kılavuzlarının ve sağlam uygulamalarının geliştirilmesine aktif olarak katkıda bulunmak,
- Komite tarafından belirlenen önceden belirlenmiş bir zaman dilimi içerisinde yerel yargı bölgelerinde Basel standartlarını uygulamak ve uygulamak,
- Basel standartlarına ilişkin yerel kuralların ve denetleyici uygulamaların tutarlılığını ve etkinliğini değerlendirmek için BCBS incelemelerine katılmak ve katılmak,

- Basel Komitesi çalışmalarına ve karar alma süreçlerine katılırken, yalnızca ulusal çıkarların değil, küresel finansal istikrarın çıkarlarını desteklemek.

Bu sorumlulukları yerine getirmek için Basel Komitesi üyeleri bir takım prensipler benimsemişlerdir. Komitenin ve denetleyici kurum ve kuruluşların yetki ve sorumluluk alanından genel ve özel konulardaki yönetim prensiplerine, bankaların karşılaşabilecekleri risklerle mücadele yöntemlerinden, raporlama ve şeffaflık gibi birçok konuda benimsenen temel prensipler ise aşağıda sıralanmıştır. Komite bu temel prensipler etrafında hareket etmeye devam etmektedir (Basel Committee on Banking Supervision [BCBS], 2012):

1. *Sorumluluklar, Hedefler ve Yetkiler:* Etkin bir bankacılık denetimi sistemi, bankaların ve bankacılık gruplarının denetiminde yer alan her bir otorite için açık sorumluluklara ve hedeflere sahiptir. Her bir sorumlu otoriteye; bankaları yetkilendirmek, sürekli denetim yapmak, yasalara uyumu ele almak ve güvenlik ve sağlamlık endişelerini yönetmek amacıyla zamanında düzeltici önlemler almak için gerekli yasal yetkileri sağlama adına bankacılık denetimi için uygun bir yasal çerçeve oluşturulmalıdır.

2. *Denetim Otoriteleri İçin Bağımsızlık, Hesap Verebilirlik, Kaynak Sağlama ve Yasal Koruma:* Denetim otoritesi operasyonel bağımsızlığa, şeffaf süreçlere, sağlam yönetişime ve özerkliğe ve görevlerinin yerine getirilmesinden ve kaynaklarının kullanımından sorumludur. Bu sorumlulukların yerine getirilebilmesi için denetim otoritesinin yasal olarak korunması gerekmektedir.

3. *İş Birliği:* Yasalar, düzenlemeler veya diğer düzenlemeler, ilgili yerel makamlar ve yabancı denetçilerle işbirliği içinde olmalıdır. Ayrıca bu prensip gizli bilgilerin korunması ihtiyacına da vurgu yapmaktadır.

4. *İzin Verilen Faaliyetler:* Banka olarak lisanslı ve denetime tabi kurumların izin verilen faaliyetleri açıkça tanımlanmış ve "banka" kelimesinin adlarında kullanımı kontrol edilmiştir.

5. *Lisanslama Kriterleri:* Denetim kuruluşları, lisans verme yetkisine, kriterleri karşılayanların tespit edilmesine ve kriterleri karşılamayan kuruluşlar için

başvuruları reddetme yetkisine sahiptir. Lisans süreci, en azından bankanın ve daha geniş yönetiminin (Kurul üyelerinin ve üst yönetimin) uygunluğunu almalıdır. Stratejik ve işletme planını, iç kontroller ve risk yönetimi analizleri yapılmalıdır. Eğer kurulacak banka yabancı orijinli ise, ev sahibi denetleyici kuruluştan onay alması önemlidir.

6. *Mülkiyet Devri:* Denetim otoritesi, mevcut bankalarda doğrudan veya dolaylı olarak tutulan payları doğrudan veya dolaylı olarak diğer taraflara devretmek için herhangi bir öneriyi gözden geçirme, reddetme ve uygun bulma yetkisine sahiptir.

7. *Büyük Kazanımlar*: Denetim otoritesi, sınır ötesi operasyonlar da dâhil olmak üzere öngörülen kriterlere ilişkin, bir bankanın büyük kazanımlarını veya yatırımlarını onaylama veya reddetme (veya sorumlu makama onaylama veya reddetmeyi tavsiye etme) yetkisine sahiptir.

8. *Denetleyici Yaklaşım*: Etkili bir bankacılık denetim sistemi, denetim otoritesinin, bireysel bankaların ve bankacılık gruplarının sistemik riskleriyle orantılı olarak risk profilinin ileriye dönük bir değerlendirmesini geliştirmesini ve sürdürmesini gerektirir ve denetim sisteminin bankalardan ve bir bütün olarak bankacılık sisteminden kaynaklanan riskleri tespit etmek, değerlendirmek ve ele almak; erken müdahale için bir çerçeve oluşturmak ve diğer ilgili makamlarla ortaklaşa olarak, bankaların geçerliliğini yitirmeleri halinde düzenli bir şekilde sorunu çözüme kavuşturmak için harekete geçme planlarını oluşturmak gibi görevleri vardır.

9. *Denetim Teknikleri ve Araçları*: Denetim otoritesi, denetim yaklaşımını uygulamak için uygun bir dizi teknik kurallar uygular, çeşitli araçlar kullanır ve bankaların risk profilini ve sistemik risklerini göz önünde bulundurarak denetim kaynaklarını gerektiğince kullanır.

10. *Denetim Raporlaması*: Denetim otoritesi, bankalardan ihtiyati raporları ve istatistiksel getirileri hem tek tek hem de konsolide bazda toplar, gözden geçirir

ve analiz eder ve bu raporları ya yerinde incelemeler ya da harici uzmanların denetlemeleri yoluyla bağımsız olarak doğrular.

11. *Denetim Otoritesinin Düzeltme Ve Yaptırım Yetkileri*: Denetim otoritesi, bankalar veya bankacılık sistemi için risk oluşturabilecek güvenli ve sağlam olmayan uygulamaları veya faaliyetleri ele almak için erken bir aşamada hareket eder. Denetim otoritesinin doğru zamanda düzeltici eylemleri gerçekleştirmek için ilgili bankaların lisansını iptal etme veya iptali önerisini de dâhil olmak üzere yeterli sayıda denetim aracı bulunmaktadır.

12. *Konsolide Edilmiş Denetim*: Bankacılık denetiminin önemli bir unsuru evrenselliktir. Denetim otoritesinin bankacılık grubunu konsolide bazda denetlemesi, uygun şekilde izleme ve uygun olduğu takdirde, dünya genelinde bankacılık grubu tarafından yürütülen işin tüm yönlerine ihtiyatlı standartlar uygulamasıdır.

13. *Ev Sahibi – Misafir İlişkileri:* Sınır ötesi bankacılık faaliyeti gösteren kuruluşların, ev sahibi denetçileri etkin denetimi ve kriz durumlarının ağır faturalar ortaya çıkarmaması için bilgi paylaşır ve işbirliği yapar. Denetim otoriteleri, yabancı bankaların yerel operasyonlarının, yerli bankaların gerektirdiği standartlarda yapılmasını zorunlu kılar.

14. *Kurumsal Yönetim*: Denetim otoritesi, bankaların ve bankacılık faaliyeti gösteren grupların stratejik yön, grup ve organizasyon yapısı, kontrol ortamı, banka kurullarının sorumlulukları ve üst yönetim ve tazminatı kapsayan güçlü kurumsal yönetim politikalarına ve süreçlerine sahip olup olmamasını denetler. Bu politikalar ve süreçler bankanın risk profili ve sistemik riski ile orantılıdır.

15. *Risk Yönetimi Süreci*: Denetim otoritesi, bankaların, tüm önemli risklerini zamanında tespit etmek, ölçmek, değerlendirmek, izlemek, raporlamak ve kontrol etmek ve sermayelerinin yeterliliğini değerlendirmek için kapsamlı bir risk yönetimi sürecine sahip olup olmadığını da denetler. Bankaların risk yönetim süreci noktasında yetkin olup olmadıkları büyük önem arz etmektedir. Bu ilke gereğince, bankanın belirli koşullarını dikkate alan beklenmedik durum

düzenlemelerinin geliştirilmesi ve gözden geçirilmesi hedeflenir. Risk yönetimi süreci, bankanın risk profili ve sistemik riski ile orantılıdır.

16. *Sermaye Yeterliliği*: Denetim otoritesi, bankalar için bir bankanın faaliyet gösterdiği piyasalar ve makroekonomik koşullar bağlamında üstlendiği ve sunduğu riskleri yansıtan ihtiyatlı ve uygun sermaye yeterliliği şartlarını belirler. Denetim otoritesi, kayıpları özümseme yeteneklerini göz önünde bulundurarak sermayenin bileşenlerini tanımlar. En azından uluslararası faaliyet gösteren bankalar için sermaye gereksinimleri geçerli Basel standartlarından daha az olmamalıdır.

17. *Kredi Riski*: Denetim otoritesi, bankaların risk iştahlarını, risk profillerini, piyasa ve makroekonomik koşullarını dikkate alan yeterli bir kredi riski yönetimi sürecine sahip olup olmadığını denetler. Bu denetim çeşidi, bankaların kredi riskini (karşı taraf kredi riski dahil) zamanında tanımlamak, ölçmek, değerlendirmek, izlemek, raporlamak veya kontrol etmek için ihtiyatlı politikaları ve süreçleri içerir.

18. *Sorunlu Varlıklar, Karşılıklar Ve Rezervler*: Denetim otoritesi, bankaların sorunlu varlıklarının erken tespiti ve yönetimi ile yeterli karşılık ve rezervlerin sürdürülmesi için yeterli politikalara ve süreçlere sahip olup olmadığını denetler.

19. *Konsantrasyon Riski*: Denetim otoritesi, bankaların konsantrasyon risklerini zamanında tanımlamak, ölçmek, değerlendirmek, izlemek, raporlamak veya kontrol etmek için yeterli politikalara ve süreçlere sahip olup olmadığını denetler. Denetim otoriteleri, banka risklerini tekli taraflar veya bağlı taraflar grupları ile sınırlamak için ihtiyati limitler belirler.

20. *İlişkili Taraflarla Yapılan İşlemler*: İlişkili taraflarla yapılan işlemlerde ortaya çıkan suiistimalleri önlemek ve çıkar çatışması riskini ele almak için denetim otoritesi, bankaların ilişkili taraflarla yapacağı işlemler sebebiyle oluşabilecek riskleri kontrol etmek veya azaltmak için uygun adımlar atmayı; standart politika ve süreçlere uygun olarak ilişkili tarafların hareket etmesini sağlar.

21. *Ülke ve Transfer Riskleri*: Denetim otoritesi, bankaların uluslararası kredi ve yatırım faaliyetlerinde zamanında ülke riskini ve transfer riskini tanımlamak, ölçmek, değerlendirmek, izlemek, raporlamak veya kontrol etmek için yeterli politika ve süreçlere sahip olup olmadığını denetler.

22. *Piyasa Riskleri*: Denetim otoritesi, bankaların risk iştahlarını, risk profillerini, piyasa ve makroekonomik koşulları ve piyasa likiditesinde önemli bir bozulma riskini dikkate alan yeterli bir piyasa riski yönetimi sürecine sahip olup olmadığını denetler. Bu, piyasa risklerini zamanında tanımlamak, ölçmek, değerlendirmek, izlemek, raporlamak veya kontrol etmek için ihtiyatlı politikaları ve süreçlerini içerir.

23. *Faiz Oranı Riski*: Denetim otoritesi, bankaların faiz oranı riskini zamanında tanımlamak, ölçmek, değerlendirmek, izlemek, raporlamak veya kontrol etmek için yeterli sisteme sahip olup olmadığını denetler. Bu, bankaların risk iştahını, risk profilini, piyasa ve makroekonomik koşullarını dikkate alır.

24. *Likidite Riski*: Denetim otoritesi, bankanın likidite ihtiyaçları için ihtiyatlı ve uygun likidite gereklilikleri belirler (nicel veya nitel gereklilikleri veya her ikisini birden içerebilir). Denetim otoritesi, bankaların likidite riskinin ihtiyatlı bir şekilde yönetilmesini ve likidite gerekliliklerine uyulmasını sağlayan bir stratejiye sahip olup olmadığını denetler. Strateji, bankanın risk profilini, piyasa ve makroekonomik koşulları hesaba katar ve uygun bir küme üzerinden likidite riskini tanımlamak, ölçmek, değerlendirmek, izlemek, raporlamak veya kontrol etmek için bankanın risk iştahıyla tutarlı ihtiyatlı politikalar ve süreçler içerir. Likidite gereksinimleri uluslararası faaliyet gösteren bankalar için, geçerli Basel standartlarından düşük olmamalıdır.

25. *Operasyonel Risk*: Denetim otoritesi, bankaların risk iştahlarını, risk profillerini, piyasa ve makroekonomik koşullarını dikkate alan yeterli bir operasyonel risk yönetimi çerçevesine sahip olup olmadığını denetler. Bu, operasyonel riski zamanında tespit etmek, değerlendirmek, izlemek, raporlamak veya kontrol etmek için ihtiyatlı politikaları ve süreçleri içerir.

26. *İç Kontrol ve Denetim*: Denetim otoritesi, bankaların risk profillerini dikkate alarak işlerinin yürütülmesi için uygun şekilde kontrol edilen bir çalışma ortamı oluşturmak ve sürdürmek için yeterli iç kontrol çerçevelerine sahip olup olmadığını denetler. Bunlar, yetki ve sorumluluğu devretmeye yönelik açık düzenlemeleri; bankayı işlemeyi, fonlarını ödemeyi ve varlık ve yükümlülüklerini muhasebeleştirmeyi içeren işlevlerin ayrılmasını; bu süreçlerin uzlaştırılması; bankanın varlıklarını korumak; ve bu kontrollerin yanı sıra geçerli yasa ve yönetmeliklere uyumu test etmek için uygun bağımsız iç denetim ve uyum işlevlerini kapsar.

27. *Finansal Raporlama ve Dış Denetim*: Denetim otoritesi, bankaların ve bankacılık gruplarının yeterli ve güvenilir kayıtları tuttuğunu, uluslararası düzeyde kabul gören muhasebe politikaları ve uygulamalarına uygun olarak finansal tablolar hazırladıklarını ve yıllık olarak finansal durumlarını ve performanslarını adil bir şekilde yansıtan bilgileri yayınlayan ve bağımsız dış denetçi görüşüne sahip olup olmadıklarını denetler.

28. *Bilgilendirme ve Şeffaflık*: Denetim otoritesi, bankaların ve bankacılık gruplarının, kolayca erişilebilir finansal durumlarını, performanslarını, risklerini, risk yönetimi stratejilerini ve kurumsal yönetim politikalarını ve süreçlerini yansıtan, konsolide ve yauygun durumlarda dar kapsamlı olacak şekilde düzenli olarak bilgi yayınlayıp yayınlamadığını denetler.

29. *Finansal Hizmetlerin Kötüye Kullanılması*: Denetim otoritesi, bankaların finans sektöründe yüksek etik ve mesleki standartları teşvik etmek ve bankanın kasıtlı veya kasıtsız olarak cezai faaliyetlerde kullanılmasını önlemek için sıkı müşteri durum tespiti kuralları dâhil olmak üzere yeterli politikalara ve süreçlere sahip olup olmadığını denetler.

2.2. BASEL – I KRİTERLERİ

Uluslararası düzeyde faaliyet gösteren bankaların denetiminin temelleri atıldığında, sermaye yeterliliği konusu kısa sürede Basel Komitesi'nin faaliyetlerinin ana odağı haline geldi. 1980'lerin başında, Latin Amerika borç krizinin başlaması, Basel Komitesi'nin uluslararası risklerin arttığı bir zamanda, uluslararası çapta faaliyet

gösteren büyük bankaların sermaye oranlarının kötüleştiğine dair endişelerini artırdı. Basel Komitesi üyeleri, bankacılık sistemlerindeki sermaye standartlarının erozyonunu durdurma ve sermaye yeterliliğinin ölçülmesine dair yeni bir çalışma başlattı. Çalışma kapsamında hem bankaların bilançolarında hem de banka dışı varlıklarında risk ölçümüne ilişkin ağırlıklı bir yaklaşım üzerinde geniş bir fikir birliği sağlandı (Bank of International Settlement [BIS], 2020f).

Basel Komitesi bünyesinde, uluslararası bankacılık sisteminin istikrarını güçlendirmek ve ulusal sermaye gereksinimlerindeki farklılıklardan kaynaklanan rekabetçi bir eşitsizlik kaynağını kaldırmak için çokuluslu bir anlaşmaya duyulan baskın ihtiyaç olduğu yönünde güçlü bir kabul vardı. Aralık 1987'de yayınlanan bir makale ile birlike, Basel Anlaşması olarak adlandırılan bir sermaye ölçüm sistemi G10 yetkilileri tarafından onaylanmış ve Temmuz 1988'de bankalara aktarılmıştır (Bank of International Settlement [BIS], 2020f).

1988 yılında açıklanan tavsiye niteliğindeki kurallara göre, 1992 yılı sonuna kadar asgari sermayenin risk ağırlıklı varlıklara oranının %8 olması gerekiyordu. Sonuç olarak, bu çerçeve sadece üye ülkelerde değil, aynı zamanda aktif uluslararası bankaları olan hemen hemen tüm ülkelerde de uygulamaya konuldu. 1993 yılı Eylül ayında Basel Komitesi, G10 ülkelerinin önemli uluslararası bankacılık işlerine sahip bankalarının Basel Anlaşmasında belirtilen minimum gereksinimleri karşıladığını doğrulayan bir bildiri yayınladı (Bank of International Settlement [BIS], 2020f).

Basel Anlaşması zaman içinde gelişmeye yönelikti. Kasım 1991'de, sermaye yeterliliği hesaplamasına dâhil edilebilecek genel hükümler veya genel kredi zarar rezervlerini daha kesin olarak tanımlamak için değişiklikler yapılmıştır. Nisan 1995'te Basel Komitesi, o yılın sonunda yürürlüğe girecek, bankaların türev ürünlere yaptığı kredi risklerinin ikili olarak netleştirilmesinin etkilerini tanımak ve eklenti faktörleri matrisini genişletmek için bir başka değişiklik daha yayınladı. Nisan 1996'da Komite üyelerinin çok taraflı ağların etkilerini nasıl tanımayı amaçladıklarını açıklayan başka bir belge yayınlandı (Bank of International Settlement [BIS], 2020f).

Komite ayrıca 1988 Anlaşması'nın odak noktası olan kredi riski dışındaki riskleri ele alan çerçeveyi de iyileştirmiştir. 1996 yılının ocak ayında, 1997 sonunda

yürürlüğe girmesi için Komite, piyasa risklerini dâhil etmek üzere (bankaların kur riskine, işlem gören borçlanma senetlerine, özkaynaklara, emtialara ve opsiyonlara maruz kalmasından kaynaklanan piyasa risklerini de kapsayan) sermaye yeterliliğine yönelik bir değişiklik yayınlamıştır. Piyasa riski değişikliğinin önemli bir yönü, bankaların ilk kez, katı kantitatif ve nitel standartlara tabi olarak piyasa risk sermayesi gereksinimlerini ölçmek için iç modelleri (riske maruz değer modelleri) kullanmasına izin verilmesiydi. Piyasa riski paketi için hazırlık çalışmalarının çoğu menkul kıymetler düzenleyicileri ile birlikte yürütülmüştür (Bank for International Settlement [BIS], 2020f).

2.2.1. Basel-I'e Göre Sermaye Bileşenleri

2.2.1.1. Ana Sermaye

Basel Komitesine göre sermayede vurgulanması gereken ana unsurlar özkaynak ve açıklanmış yedeklerdir. Ayrıca bu unsurların kâr marjları ve bankaların rekabet edebilme yeteneği üzerinde önemli bir etkisi vardır. Dolayısıyla Komite, denetim amacıyla sermayenin, bir bankanın sermaye tabanının en az %50'sinin özsermaye ve vergi sonrası dağıtılmamış kârlardan oluşan açıklanmış yedeklerden oluşan bir çekirdek unsurdan oluşmasını gerektirecek şekilde iki kademede tanımlanması gerektiği sonucuna varmıştır (Basel Committee on Banking Supervision [BCBS], 1988).

2.2.1.2. Katkı Sermaye

Katkı sermaye, gelecekteki ve mevcut tanımlanamayan zararlara karşı tutulan ve sonradan gerçekleşen zararları karşılamak için serbestçe temin edilebilen ve sermaye benzeri borçları, kümülatif ve itfa edilebilir imtiyazlı hisse senetlerini, sabit kıymetler üzerinde yeniden değerleme yedeklerini ve diğer tüm sermaye biçimlerini içeren serbest karşılıkların toplamı anlamına gelir. Katkı sermayenin bileşenleri içerisinde açıklanmamış yedekler, hibrit bonolar, kredi karşılıkları ve sermaye benzeri krediler yer alır (Basel Committee on Banking Supervision [BCBS], 1988).

Tablo 5'te de görüleceği üzere, Basel kriterlerine göre Sermaye Tabanı; çekirdek sermaye kalemi ile katkı sermayenin toplamından şerefiye ve mali iştiraklerin çıkartılması ile bulunur (Erdoğan, 2014).

Tablo 5: Basel-I Kriterlerine Göre Sermaye Tabanının Hesaplanması

A. Ana Sermaye (Birinci Kuşak - Tier[3] 1) *Ödenmiş Sermaye* *Yedek Akçeler* *Dağıtılmamış Karlar*
B. Katkı Sermaye (İkinci Kuşak - Tier 2) *İhtiyari Rezervler* *Yeniden Değerleme* *Genel Karşılıklar* *Sermaye Benzeri Krediler*
C. Toplam Sermaye = Tier 1 + Tier 2
D. Sermayeden İndirilecek Kalemler *Şerefiye* *Mali İştirakler*
E. Sermaye Tabanı = Toplam Sermaye - Sermayeden İndirilecek Kalemler

Kaynak: Erdoğan, 2014

2.2.2. Risk Ağırlıkları

Sermaye yeterliliğin hesaplanmasında kullanılan bir diğer unsur ise bankanın verdiği kredilere dair riskin toplamıdır. Bankanın dağıttığı kredileri Basel – I kriterlerine göre 4 ayrı risk kategorisinde değerlendirilir ve kredi hacminin risk ağırlığı ile çarpımlarının toplamı ise "Kredi Riski" olarak değerlendirilir. Söz konusu risk kategorileri ve kategorilere göre kredilerin dağılımı aşağıda verilmiştir (Basel Committee on Banking Supervision [BCBS], 1988):

%0 Risk Ağırlığına Sahip Olan Kalemler:

- Nakit varlıklar
- Ulusal para birimi ile bankalar ya da hükümetler tarafından dağıtılan ulusal para birimi ile tahsil edilecek borçlar
- OECD'ye üye olan ülkelerin hükümetlerine ya da üye ülkelerin merkez bankalarına verilen borçlar

[3] Bankacılık literatüründe Tier katman olarak kullanılmaktadır. Sermaye kalemleri belirli özelliklerine gruplandırılır ve bunlar Tier olarak adlandırılır.

- Yine OECD'ye üye ülkelerin hükümetler tarafından garanti verilen aktif kalemleri.

%20 Risk Ağırlığına Sahip Olan Kalemler:

- Uluslararası Kalkınma Bankalarından ya da mezkûr bankaların kefil olduğu aktif kalemleri
- OECD'ye üye ülkelerde bulunan bankalar ya da bu bankaların kefil olduğu aktif kalemleri
- OECD'ye üye ülkelerin yerel yönetimlerine dağıtılan borçlar
- OECD'ye üye olmayan üye ülkelere verilen ve vadesi 1 yıldan kısa olan krediler
- Tahsilat sürecinde olan nakitler

%50 Risk Ağırlığına Sahip Olan Kalemler:

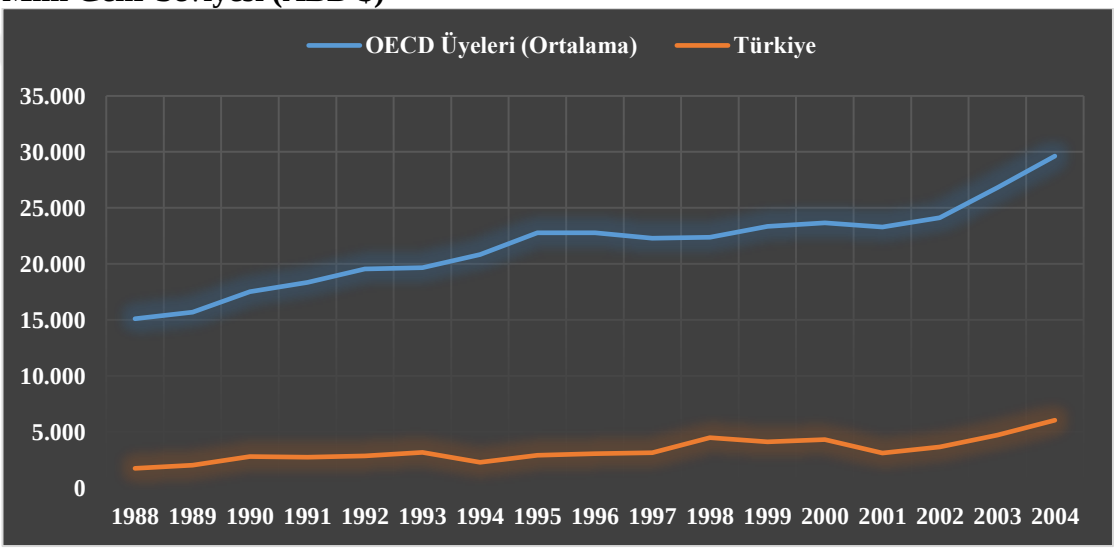
- Teminat karşılığı verilen konut kredileri

%100 Risk Ağırlığına Sahip Olan Kalemler:

- Reel sektöre dağıtılan krediler
- OECD'ye üye olmayan üye ülkelere verilen ve vadesi 1 yıldan uzun olan krediler
- OECD'ye üye olmayan üye ülkelerin hükümetlerine yabancı para birimi cinsinden dağıtılan krediler
- Bankalara ait sabit varlıklar
- Gayrimenkul ve diğer yatırımlar
- Sektörde faaliyet gösteren diğer bankalardan temin edilen sermaye araçları
- Diğer tüm varlıklar

Görüldüğü gibi Basel-I kriterlerinde OECD'ye üye ülkeler, diğer ülkelerden bu anlamda ayrıcalıklı tutulmuş ve bu durum tartışmalara sebep olmuştur. "Kulüp Kuralı" olarak da bilinen OECD üyelerinin bu durumu, riskin eşit dağılmamasını da beraberinde getirmiştir. Grafik 5'te de görüleceği üzere, Basel-I'in yürürlükte kaldığı 1988 yılından sona erdiği 2004 yılına kadar OECD üyeleri ile ülkemizin kişi başı gayri safi milli hasıla düzeyleri arasında ciddi bir fark bulunmaktadır. Ancak, ülkemiz de aradaki bu farka rağmen OECD üyesi olduğu için Basel kriterlerine göre avantajlı bir konumda bulunmaktadır.

Grafik 5: 1988 2004 Yılları Arasında OECD Üyeleri ve Türkiye'nin Kişi Başı Milli Gelir Seviyesi (ABD $)

Kaynak: World Bank [WB], 2020

Ağırlıklandırılmış kredi riski hesaplaması aşağıda yer alan örnek Tablo 6'da yer aldığı üzere yapılır:

Tablo 6: Ağırlıklandırılmış Kredi Riski Tutarı Hesaplamasına Dair Örnek

Kredinin Risk Grubu	Kredi Hacmi	Basel Tarafından Belirlenen Risk Ağırlığı	Ağırlıklandırılmış Kredi Riski Tutarı
1. Grup	₺1.300	0%	₺0
2. Grup	₺500	20%	₺100
3. Grup	₺600	50%	₺300
4. Grup	₺2.200	100%	₺2.200
Toplam	₺4.600		₺2.600

Tablo 6'da yer alan örnekte görüldüğü üzere, bankanın toplam 4.600 Türk Lirası değerinde kredi hacmi bulunurken Basel-I kriterlerine göre yapılan hesaplama neticesinde "Ağırlıklandırılmış Kredi Riski Tutarı" 2.600 Türk Lirası olarak hesaplanmıştır.

2.2.3. Sermaye Yeterlilik Rasyosu

Basel Kriterlerinin varmak istediği en önemli husus bankaların risklerini karşılayabilecek düzeyde yani yeteri kadar sermaye bulundurmalarıydı. O dönem Basel Komitesi'nin başkanlığını yürüten Peter Cooke[4]'a hitaben oluşturulan "Cooke Rasyosu" olarak da bilinen Sermaye Yeterlilik Rasyosu ile bankaların kredi risklerini ne kadarlık sermaye ile karşılayabilecekleri ortaya konmuştur. 1988 ve 1992 yılları arasında kademeli olarak artışı hedeflenen Sermaye Yeterlilik Rasyosu en az %8 olarak belirlenmiştir (Altıntaş, 2020: 105). Sermaye Yeterlilik Rasyosu sermaye tabanının ağırlıklandırılmış kredi riskine bölünmesiyle hesaplanır:

$$Sermaye\ Yeterlilik\ Rasyosu = Sermaye\ Tabanı \div Ağırlıklandırılmış\ Kredi\ Riski \geq \%8$$

Tablo 6'da verilen örnekte yer aldığı üzere; söz konusu bankanın sermaye yeterlilik rasyosu hesabına göre minimum (2.600₺x8)/100=208₺ sermaye tabanına sahip olması gerekmektedir. Sermaye Yeterlilik Rasyosunu sağlayamayan bankalar;

a) Sermaye tabanlarını genişleterek

b) Kullandırdığı kredileri risk gruplarına göre değiştirip, daha az riskli krediler kullandırtarak,

c) Dağıttığı kredileri geri çağırarak Sermaye Yeterlilik Rasyolarını yükseltebilirler.

2.2.4. Basel-I Kriterlerinin Uygulama Takvimi

Basel-I kriterlerini bankaların bir anda uygulamaya alması çeşitli sebeplerle mümkün görünmemektedir. Bankaların sermaye yapısının buna uygun hale getirilmesi

[4] 1 Şubat 1932 doğumlu olan Peter Cooke İngiltere Merkez Bankası'nın da Basel Bankacılık Komitesi'ndeki temsilcisidir. Basel Bankacılık Komitesi'nin başkanlık görevini 1977-1988 yılları arasında sürdürmüştür (Bank for International Settlement [BIS], 2020i).

adına söz konusu kriterler ve uygulamalar 1992 yılına kadar Tablo 7'de de görüleceği üzere kademeli olarak uygulanmaya başlanmıştır.

Tablo 7: Basel – I Uygulama Takvimi

	1988	**Aralık 1990**	**Aralık 1992**
Asgari Sermaye Yeterlilik Rasyosu	1987 ile aynı	%7,25	%8
Sermaye Tabanı Hesaplama Yöntemi	Ana Sermaye ve Katkı Sermayenin Toplamı	Ana Sermaye ve Katkı Sermayenin Toplamı	Ana Sermaye ve Katkı Sermayenin Toplamı
Ana Sermayeden Düşüşler	Ülke İnisiyatifi Var	Ülke İnisiyatifi Var	Zorunlu

Kaynak: Karaarslan, 2015: 19

2.2.5. Basel – I Geliştirilmiş Hali

Basel Komitesi'nin ortaya koyduğu kriterler, uluslararası kural kitabı olarak görülse ve uygulanmaya başlansa bile finansal krizleri engelleyememiştir. Sermaye Yeterlilik Rasyosu'nun hesaplanmasında sadece kredi riskinin hesaplamaya dahil edilmesi birçok otorite tarafından eleştirilmiş ve komite bunun neticesinde hesaplamalarda değişikliklere gitmiştir. Artık risk hesaplamasında sadece kredi riski değil, piyasa riskinin de hesaba katılması kararlaştırılmıştır (Bank for International Settlement [BIS], 2020f).

Basel-I Kriterlerinin orijinal versiyonunda Sermaye Yeterlilik Rasyosu hesaplanırken, Sermaye Tabanının Ağırlaklandırılmış Kredi Riskine bölünüyordu. Yeni düzenleme ile birlikte Sermaye Tabanı, Kredi Riski ve Piyasa Riskinin toplamına bölünmektedir ve çıkan sonucun yani Sermaye Yeterlilik Rasyosunun %8'den büyük olması beklenmektedir (İmam, 2018: 14). Sermaye Tabanı ise sermaye benzeri kredilerin eklenmesi (Tier 3) ile genişlemiştir.

2.2.5.1. Piyasa Riski

Piyasa Riski, banka varlıklarının finansal ekosistemdeki dalgalanmalardan kaynaklanan kur, faiz, hisse senet fiyatlarında meydana gelen değişikliklerden ötürü zarara uğrama ihtimali olarak değerlendirilebilir (Aloğlu, 2005: 39). Basel-I kriterlerinin orijinal versiyonunda sadece kredi riskine yer verilmesi birçok sorunu

beraberinde getirmiş ve bu durum otoritelerce eleştirilmiştir. Bu kapsamda, Komite hazırlıklarını yaparak 1996 yılında Kur Riski, Faiz Riski ve Likidite Risklerini de içeren bir Piyasa Riski olgusuyla bankaların karşısına çıkmıştır (Akan, 2007).

2.2.5.1.1. Kur Riski

Kur riski, döviz oranlarındaki dalgalanmalar neticesinde gelecek dönemdeki nakit giriş ve çıkışlarındaki belirsizlikleri, döviz oranlarındaki değişiklikler neticesinde çok uluslu şirketlerin konsolide mali tablolarındaki değişiklikleri ve yine döviz oranlarındaki değişiklikler neticesinde rekabet etme gücündeki değişim olarak nitelendirebilir (Kadıoğlu, 2003). Bir Türk bankasının Alman bankasından Euro para birimi üzerinden kredi temin ettiğini varsayalım. Euro'nun Türk Lirasına karşı değer kazandığı her durumda, Türk bankasının ödeyeceği faiz ve anapara ödemesi Türk Lirası cinsinden artış gösterecek bu durum da bankanın zarar etmesini beraberinde getirecektir.

Bunun yanında, kur riski temel olarak sadece bankaları değil ekonomideki tüm aktörleri derinden etkileyen bir faktördür. Örneğin, devletin yetkili birimlerinin, yabancı para birimi cinsinden yaptıkları borçlanmalar ya da yerel yönetimlerin diğer ülkelerden yabancı para birimi cinsinden yaptıkları sözleşmelerle temin ettikleri elektrik, su, doğalgaz gibi hizmetler de kurdaki değişikliklerden ciddi manada etkilenmektedir (Ertürk, 2010).

Eğer bankaların bilançolarında, yabancı para birimi aktifleri yabancı para birimi pasiflerinden, Türk Lirası pasifleri de Türk Lirası aktiflerinden küçük ise banka açık pozisyondadır. Bu durumda kurdaki artış bankaya zarar, kurdaki düşüş bankaya kâr olarak döner. Tablo 8'de verilen örnekte, bankanın pasifi aktifinden fazladır ve döviz pozisyonunda 10 $ açık oluşmuştur. Banka bu durumda 60 ₺'lik kredi kullandırabilir. Döviz kurlarında yaşanan bir düşüş bankanın toplam aktif değerinin pasif değerinden fazla olmasına, yani kâr etmesine olanak sağlayacaktır.

Tablo 8: Açık Pozisyona Göre Kur Riski Hesaplaması Örneği

Bilanço				(1$ = 6₺)
Kredi	50 $	Mevduat	60 $	

Kredi	60 ₺		

Diğer senaryoda, eğer bankaların bilançolarında, yabancı para birimi aktifleri yabancı para birimi pasiflerinden, Türk Lirası pasifleri de Türk Lirası aktiflerinden büyük ise banka kapalı pozisyondadır. Bu durumda kurdaki artış bankaya kâr, kurdaki düşüş bankaya zarar olarak döner. Tablo 9'da verilen örneğe göre bankanın döviz fazlası vardır ve yabancı para pasifinden daha fazla yabancı para birimi aktifi vardır. Bu durumda kurdaki artış, bankanın aktif tarafının daha fazla büyümesine dolayısıyla bankanın kâr etmesine sebep olacaktır.

Tablo 9: Kapalı Pozisyona Göre Kur Riski Hesaplaması Örneği

Bilanço				1$ = 6₺
Kredi	50 $	Mevduat	40 $	
		Mevduat	60 ₺	

Son senaryoda ise bankanın yabancı para birimi cinsinden pasifi aktifine, Türk Lirası cinsinden pasifi aktifine eşitse banka denk pozisyondadır. Bu gibi durumlarda, banka kur riskiyle karşı karşıya değildir. Bir diğer tabirle, kurdaki artış ya da azalış bankada kâr ya da zarar oluşturmaz. Örnek olarak Tablo 10 incelenebilir.

Tablo 10: Denk Pozisyona Göre Kur Riski Hesaplaması Örneği

Bilanço				1$ = 6₺
Kredi	50 $	Mevduat	50 $	
Kredi	60 ₺	Mevduat	60 ₺	

Özetlemek gerekirse bankaların çeşitli senaryolarına göre kur riskinden nasıl etkileneceklerine dair tablo aşağıdaki gibidir.

Tablo 11: Döviz Pozisyonlarına Göre Bankaların Kur Riski Durumları

Bankanın Döviz Pozisyonu	Kurdaki Artış ya da Azalış	Kâr
Açık	+	Azalır
Kapalı	+	Artar

Denk	+	Değişmez
Denk	-	Değişmez
Kapalı	-	Azalır
Açık	-	Artar

Kaynak: İmam, 2018: 14

2.2.5.1.2. Faiz Oranı Riski

Faiz Oranı Riski, bankaların faiz oranlarında meydana gelen değişimlerin, bankaların bilançolarında oluşturduğu etki olarak tanımlanabilmektedir ("Basel II Yapısal Faiz Oranı Risk Modelleri", 2006). Bir diğer deyişle, "*Bankanın, faiz oranlarındaki değişimlerden etkilenen alım satım hesaplarında yer alan finansal araçlara ilişkin pozisyon durumuna bağlı olarak genel piyasa riski ile spesifik riskten kaynaklı maruz kalabileceği zarar olasılığını"* ifade eder. (Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik, 2015).

Faiz oranı riski temel olarak, banka bilançolarında yer alan aktif kalemleri ile bilançoda yer alan pasif kalemleri arasında faiz oranında ya da vade süresindeki uyumsuzluklardan meydana gelir (Yıldırım, 2004).

Daha detaylı incelenecek olursa faiz riskinin 4 ana sebebi bulunmaktadır ("Basel II Yapısal Faiz Oranı Risk Modelleri", 2006):

- *Yeniden Fiyatlandırma Riski:* Sabit ve değişken faiz oranları arasında uyumsuzluktan kaynaklanan risktir. Örneğin, banka uzun vadeli sabit bir oran ile konut kredisi veriyorken, bunu fonlayan banka mevduatı daha kısa vadelidir. Faiz oranlarındaki bir değişim, bankanın faiz getirisini değiştirmezken, faiz artışından kaynaklı giderlerini artıracaktır. Buradaki uyumsuzluk bankaların ihtiyatlı davranmalarını gerektirmektedir.

- *Gelir Eğrisi Riski:* Kısa vadeli ve uzun vadeli faiz oranlarının, olası bir faiz oranı değişiminde mutlak olarak birbirinden daha farklı düzeyde etkilenmelerinden kaynaklanan risktir. Örneğin, faiz oranlarındaki bir değişim, 1 yıl vadeli hazine kâğıtları ile 5 yıl vadeli hazine kâğıtlarını farklı oranlarda

etkiler. Kısa vadeli oranların oynaklığı, uzun vadeli oranlara göre daha fazladır (Aslan, 2009: 51). Bu uyumsuzluk da bir riski beraberinde getirir.

- *Baz Riski:* İki farklı ürünün vadesi aynı olsa da faiz oranlarının farklı olmasından kaynaklanan risktir. Örneğin 1 senelik vade ile verilen konut kredisinin faiz getirisi ile 1 sene vadeli mevduatın bankaya oluşturduğu faiz gideri birbirinden farklıdır (Aslan, 2009: 50-51).

- *Opsiyon Riski:* Bankaların aktiflerinde ya da pasiflerinde bulunan varlıkların vadesinden önce işlem görme riskidir. Örneğin, bankanın verdiği krediyi müşteri vadesinden önce kapatabilir ya da mevduat sahibi mudi bankada yer alan parasını vadesinden önce bozabilir. Bu durum, bankanın nakit akışını planlanandan farklı biçimde etkileyeceği için bir risk olarak nitelendirilebilir.

2.2.5.1.3. Likidite Riski

Likidite riski, bankaların aktiflerinde yer alan kredilerin donuk ya da batık hale gelmesi ya da kriz ortamlarında birden bire ciddi bir mevduat çekiliş talebi ile likidite çıkışı sonucunda üstlenecekleri risk olarak değerlendirilebilir. Hane halkını da ilgilendirmesiyle birlikte bu riskin sosyal boyutu da diğer risk çeşitlerine göre daha fazladır (Erol, 2007).

Likidite riskini oluşturan etmenler 4 başlıkta incelenebilir (İmam, 2018: 19-20):

- *Vade Uyumsuzluğuna Bağlı Likidite Riski:* Bankaların aktifinde ve pasifinde yer alan varlıkların vadelerinin birbirinden farklı olması bankalar için kimi durumda risk teşkil etmektedir. Vade sonunda mudiler mevduatlarını birden çekerlerse bankalar dağıttıkları kredileri daha uzun sürede toplayacakları için likidite krizi ile karşı karşıya kalabilirler.

- *Aktif Kalitesine Bağlı Likidite Riski*: Bankaların dağıttığı kredilerin geri dönmemesi, batık ya da donuk hale geçmesi ile oluşabilecek risk çeşididir.

- *Beklenmeyen Kaynak Çıkışlarından Kaynaklanan Likidite Riski*: Piyasada izlenen olumsuz koşullar neticesinde mevduat sahiplerinin topluca mevduat çıkışı talep etmeleri bankaları likidite bakımından zor duruma sokacaktır.

- *Karlılıktaki düşüşten Kaynaklanan Likidite Riski*: Bankaların kâr yapısını bozan bir piyasa unsuru ortaya çıktığında bankaların likidite akışları olumsuz etkilenecektir.

2.2.6. Basel – I Türkiye Uygulamaları

Türk Bankacılık mevzuatında Basel kriterlerine ilişkin ilk düzenlemeler, 26.10.1989 tarihli ve 202344 sayı numarası ile Resmi Gazete'de yayımlanan, 3182 sayılı Bankalar Kanunu'na ilişkin 6 sayılı tebliğdir (Külahi, Tiryaki ve Yılmaz, 2013). Tebliğin amacı, bankaların sermayeleri, dağıttığı krediler ve yükümlülükleri arasındaki ilişki gereğince sermaye yeterlilik rasyosunu karşılayabilme adına bankaların sermayelerinin muhtemel risklere karşı hazırlıklı olmaları ve sermaye yetersizliğinden hâsıl olan riskin azaltılması olarak açıklanmıştır (3182 Sayılı Bankalar Kanunu'na İlişkin Tebliğ (No:6), 1989).

Basel – I kriterleri ülkemizde 1989 yılından yürürlüğe girmiştir. Sermaye yeterlilik rasyosunun yıllara göre Türk bankacılığında uygulanması aşağıdaki tablodaki gibi olmuştur.

Tablo 12: Sermaye Yeterlilik Rasyosu Hedefi (1989-92)

Yıl	Sermaye Yeterlilik Rasyosu Hedefi
1989	%5
1990	%6
1991	%7
1992	%8

Kaynak: 3182 Sayılı Bankalar Kanunu'na İlişkin Tebliğ (No:6), 1989

9 Şubat 1995 tarihli ve 22197 sayılı Resmi Gazete'de ise Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı tarafından iki yeni rasyo belirlenmiş (3182 Sayılı Bankalar Kanunu'na İlişkin Tebliğ (No : 12), 1995) ve bu rasyolar sayesinde bankaların sermaye yapılarının daha nitelikli takip edilmesi amaçlanmıştır. Söz konusu oranlar aşağıdaki gibidir.

- Katkı Sermaye /Ana Sermaye

- Alınan Sermaye Benzeri Krediler/Ana Sermaye

30 Haziran 1998 tarihli ve 23388 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan "Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ"de ilk kez piyasa riskinden ve Üçüncü Kuşak Sermayeden bahsedilmiştir (Bankaların Sermaye Yeterliliğin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ, 1998).

Tarihler 18 Haziran 1999'u gösterdiğinde ise 3182 sayılı Bankalar Kanunu lağvedilmiş ve yerine 4389 sayılı AB müktesebatlarına uygun yeni Bankacılık Kanunu kabul edilmiştir. Söz konusu yeni kanun 23 Haziran 1999 tarihli ve 23734 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Kanunun amacı, *"tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerini korumak, malî piyasalarda güven ve istikrarı ve ekonomik kalkınmanın gereklerini de dikkate alarak kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışmasını sağlamak üzere bankaların kuruluş, yönetim, çalışma, devir, birleşme, tasfiye ve denetlenmelerine ilişkin esasları düzenlemektir."* olarak belirtilmiştir. Ayrıca söz konusu kanun ile Merkez Bankası, Hazine Müsteşarlığı, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu ve bankalar yeminli murakıpları ve yardımcıları tarafından kullanılan yetkiler yeni kurulan Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'na devredilmiştir (4389 Sayılı Bankalar Kanunu, 1999).

Yeni getirilen kanunun 9.maddesinin 4.fıkrasında "*Bankalar, işlemleri nedeniyle karşılaştıkları risklerin izlenmesi ve kontrolünü sağlamak amacıyla faaliyetlerinin kapsamı ve yapısıyla uyumlu, esas ve usulleri Kurumca çıkarılacak yönetmelikle belirlenecek etkin bir iç denetim sistemi ile risk kontrol ve yönetim sistemi kurmakla yükümlüdürler. Bankaların, işlemlerinin bankacılık ilkelerine ve mevzuatına uygunluğunu denetlemek üzere yeteri kadar müfettiş çalıştırmaları zorunludur."* denmektedir. Bu madde risk kavramına verilen önemi göstermesi açısından önemlidir (4389 Sayılı Bankalar Kanunu, 1999).

Basel – I kriterlerinin uygulanmaya başlanması ile birlikte bankalarımızda risk kültürü oluşmuş, bu konuda teknik düzenleme noktasında regülasyonlara gitmişler, banka sahiplerinin ve yöneticilerinin vizyonları değişmiş, teknolojik yatırımlar artmış, ilgili mevzuatlara hâkim personel istihdamları artmış ve söz konusu hususta görevli

personellerin eğitimleri için çalışmalar hız kazanmıştır (Külahi, Tiryaki ve Yılmaz, 2013).

2.2.7. Basel – I Eleştirileri

1988 yılında yürürlüğe giren Basel – I kriterlerine yönelik en ciddi eleştiri risk konusundadır. İlk olarak sadece kredi riskinin hesaplamaya dâhil edilmesi uygulamada bir çok kusuru ortaya çıkarmış, daha sonra yayınlanan ikinci versiyonda piyasa riskinin de varlığının kabul edilmesi sorunları bir nebze de olsa gidermiştir. Ancak, yine de tüm risklerin hesaplamaya katılmadığı, örneğin operasyonel risk, uzman kişiler tarafından dile getirilmiştir (Aykut, 2008).

Basel kriterlerinin ortaya koyduğu Risk Temelli Yaklaşım neticesinde bankalar konjonktürel olarak piyasaların güçlü olduğu dönemlerde yeteri kadar sermaye bulundururken, piyasanın negatif ivmelendiği dönemler için hazırlıksız yakalanmaktadırlar. Bu durum da Basel – I'e yönelik getirilen eleştirilerden birisidir (Türkiye Bankalar Birliği [TBB], 2000).

Basel – I'e getirilen diğer önemli bir eleştiri ise kulüp kuralı ile ilgilidir. Yukarıdaki kısımlarda da bahsedildiği üzere, Sermaye Yeterlilik Rasyosu'nun paydasında yer alan kredi riski hesaplanırken OECD'ye üye ülkelere iltimas tanınmıştır. Diğer hiçbir kritere bakılmaksızın OECD'ye üye ülkelerin merkez bankalarına açılan kredilerin risk ağırlığı sıfır iken bu durum OECD'ye üye olmayan petrol zengini ya da ciddi manada durumu iyi olan ülkelerde ise farklı değerlendirilmekteydi (Aykut, 2008).

Basel–I kriterlerine yönelik bir diğer eleştiri ise kredi riskini hesaplanmasında kullanılan kategorilerin azlığı idi. Sadece 4 ana kategoride (% 0 - %20 - %50 - %100) risk derecelendirilmesi yapılmış bu durum detaylı risk analizinin yapılmasını engellemiştir (Yüksel, 2004).

Sermaye yeterliliği oranının neye istinaden %8 olarak belirlendiği muallakta kalmış, bankalar ise bu oranı tutturabilmek için niteliğine ve maliyetine bakmaksızın sermaye artırımına gitmiştir (Karaarslan, 2015: 37).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BASEL – II DÜZENLEMELERİ

Bir önceki bölümde bahsedilen Basel – I kriterlerine yönelik eleştirileri tatmin edici düzeyde regülasyonlar yapılmayınca, Basel Komitesi yeni düzenlemeler için kollarını sıvamıştır.

3.1. BASEL – II KRİTERLERİNİN ORTAYA ÇIKIŞI

Haziran 1999'da Komite, Basel – I kriterlerinin yerini alacak yeni bir sermaye yeterliliği çerçevesi için bir teklif yayınladı. Bu teklif metni, Haziran 2004'te revize edilmiş bir sermaye çerçevesinin yayınlanmasına yol açtı. Genel olarak "Basel II" olarak bilinen revize edilmiş çerçeve üç yapısal bloktan oluşuyordu:

- Basel – I'de belirtilen standartlaştırılmış kuralları geliştirmeye ve genişletmeye çalışan asgari sermaye gereksinimleri,

- Bir kurumun sermaye yeterliliği ve iç değerlendirme sürecinin denetleyici bir kuruluş tarafından değerlendirilmesi,

- Piyasa disiplininin güçlendirilmesi ve sağlam bankacılık uygulamalarının teşvik edilmesi için şeffaflık ilkesinin etkin kullanımı.

Yeni uygulama, yasal sermaye gereksinimlerinin altında yatan riskleri yansıtma şeklini geliştirmek ve son yıllarda meydana gelen finansal yeniliği daha iyi ele almak için tasarlanmıştır ve temel çıkış noktası olarak risk ölçümü ve kontrolündeki sürekli iyileştirmeleri ödüllendirmeyi ve teşvik etmeyi amaçlayan değişiklikleri hedef almıştır.

Yeni uygulamanın Haziran 2004'te yayınlanması yaklaşık altı yıl süren yoğun bir hazırlıktan sonra geldi. Bu dönemde, Basel Komitesi, riske daha duyarlı sermaye

gereksinimlerini geliştirmek için bankacılık sektörü temsilcileri, denetleyici kurumlar, merkez bankaları ve dış gözlemcilerle kapsamlı bir şekilde istişarelerde bulundu (Bank for International Settlement [BIS], 2020f).

3.2. BASEL – I VE BASEL II ARASINDAKİ FARKLAR

Yöneltilen birçok eleştiriden sonra Basel kriterlerine köklü değişiklikler yapılmış ve yeni uygulama 2004'te yürürlüğe girmiştir. Basel II'yi, 1988 uygulamalarından ayıran temel unsurlar şu şekilde sıralanabilir (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu [BDDK], 2005):

- Kredi riski hesaplamalarında OECD ülkelerine avantaj getiren Kulüp Kuralı kaldırılmış, kredi riskinin hesaplanmasında daha teferruatlı bir yöntem benimsenmiştir. Kredi riski için bu dönemde başat aktör bağımsız derecelendirme kuruluşları (Moodys, Fitch, Standard&Poors gibi) olmuştur.

- Basel kriterlerinin ilk versiyonunda sadece kredi riskine yer verilmekteydi. 1996 değişiklikleri ile birlikte piyasa riski de hesaplamalara dâhil edilmişti. Basel II'de ise bu iki riske operasyonel risk de eklenmiş oldu.

- Yeni düzenlemede bankaların sermaye yeterliliklerini hem kendilerinin denetlemesi hem de ulusal düzenleyici kurumların denetlemesi ve değerlendirmesi istenmiştir.

- Basel II'de şeffaflık ilkesi gereği bankalara ilişkin detaylı bilgilerin kamuya açıklanma zorunluluğu getirilmiştir.

- Sermaye Yeterlilik Rasyosu, sermaye tabanının kredi riski, piyasa riski ve operasyon riski toplamına bölünerek bulunmaktadır.

3.3. BASEL – II'Yİ OLUŞTURAN UNSURLAR

3.3.1.Birinci Yapısal Blok – Asgari Sermaye Oranının Belirlenmesi

Sermaye Yeterlilik Rasyosu Basel – I'de yer aldığı üzere %8 olarak belirlenmiştir. Ayrıca piyasa riskinin temel değerlendirmelerine ilişkin kurallar ve sermaye tabanı tanımları da 1996 versiyonunda olduğu gibi aynen korunmuştur.

Ancak, ana sermaye içinde bulunan çekirdek sermaye gereksinimi %2, birinci kuşak sermaye gereksinimi (ana sermaye) ise %4 olarak belirlenmiştir (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu [BDDK], 2007).

Bankanın sahip olduğu toplam risk hesaplanırken kredi riski ve piyasa riskine ek olarak operasyonel risk de hesaba katılmaya başlanmıştır (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu [BDDK], 2007).

3.3.1.1.Kredi Riski

Basel Komitesi, bankalara kredi risklerinin hesaplayabilmek için iki seçenek sunmuş ve bankaları bu konuda özgür bırakmıştır. Yöntemlerden ilki bağımsız kredi derecelendirme kuruluşlarına dayanılarak yapılan ölçümler, diğeri ise ulusal düzenleyici kuruluştan onay almak kaydıyla içsel derecelendirme sistemi şeklinde yapılacak ölçümler olarak belirlenmiştir (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu [BDDK], 2007).

3.3.1.1.1.Standart Yaklaşım

Bu kapsamda bankaların kullandırdığı belli başlı kredilerin risk ağırlıkları aşağıda verilmektedir:

- *Merkez Bankaları ve Hazinelere Kullandırılan Krediler:* Söz konusu ülkelere kullandırılan kredilere dair risk tablosu aşağıdaki gibidir.

Tablo 13: Standart Yaklaşıma Göre Merkez Bankaları ve Hazinelere Kullandırılan Kredilerin Risk Ağırlıkları

Risk Derecesi	Risk Ağırlığı
AAA ile AA- arası	%0
A+ ile A- arası	%20
BBB+ ile BBB- arası	%50
BB+ ile B- arası	%100
B-'nin altı	%150
Derecelendirilmemiş	%100

Kaynak: (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu [BDDK], 2007)

- *Merkezi Hükümetlerin İçinde Yer Almayan Kamu Kurum ve Kuruluşlarına Kullandırılan Krediler, Çok Taraflı Kalkınma Bankalarına Kullandırılan*

Krediler, Bankalara Kullandırılan Krediler: Söz konusu krediler için aşağıda yer alan iki seçenekten birisi tutarlı biçimde uygulanacaktır. Hangi seçeneğin kullanılacağına dair inisiyatif ulusal yetkili makamlara verilmiştir.

Tablo 14: Standart Yaklaşıma Göre Merkezi Hükümetlerin İçinde Yer Almayan Kamu Kurum ve Kuruluşlarına Kullandırılan Krediler, Çok Taraflı Kalkınma Bankalarına Kullandırılan Krediler, Bankalara Kullandırılan Kredilerin Risk Ağırlıkları

Seçenek	Risk Derecesi	Risk Ağırlığı
Seçenek - 1	AAA ile AA- arası	20%
	A+ ile A- arası	50%
	BBB+ ile BBB- arası	100%
	BB+ ile B- arası	100%
	B-'nin altı	150%
	Derecelendirilmemiş	100%
Seçenek - 2	AAA ile AA- arası	20%
	A+ ile A- arası	50%
	BBB+ ile BBB- arası	50%
	BB+ ile B- arası	100%
	B-'nin altı	150%
	Derecelendirilmemiş	50%
Seçenek - 2'de yer Alan Kısa Vadeli Alacaklar[5]	AAA ile AA- arası	20%
	A+ ile A- arası	20%
	BBB+ ile BBB- arası	20%
	BB+ ile B- arası	50%
	B-'nin altı	150%
	Derecelendirilmemiş	20%

Kaynak: (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu [BDDK], 2007)

- *Kurumsal Krediler:* Sigorta şirketlerine verilen krediler de dâhil kurumsal kredilerin risk ağırlığı aşağıdaki gibi olacaktır.

Tablo 15: Standart Yaklaşıma Kurumsal Kredilerin Risk Ağırlıkları

Risk Derecesi	Risk Ağırlığı
AAA ile AA- arası	%20
A+ ile A- arası	%50
BBB+ ile BB- arası	%100
BB-'nin altı	%150
Derecelendirilmemiş	%100

Kaynak: (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu [BDDK], 2007)

[5] Üç ay ve daha kısa vadeli alacaklar.

- *Menkul Kıymet Şirketlerine Kullandırılan Krediler:* Söz konusu menkul şirketler gerekli denetim mekanizmalarına ve yasal düzenleme sahipse, bu şirketlere kullandırılan krediler bankalara kullandırılan krediler gibi değerlendirilebilecektir. Aksi halde, menkul kıymet şirketlerine kullandırılan krediler kurumsal krediler gibi değerlendirmeye tabi tutulacaktır (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu [BDDK], 2007).

- *Konut İpoteği Kullandırılan Krediler:* İpotek yoluyla teminat altına alınmış konutlar için kullandırılan kredilerin risk ağırlığı %35 olacaktır (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu [BDDK], 2007).

- *Ticari Gayrimenkul İpoteği Karşılığı Kullandırılan Krediler:* Basel Komitesi söz konusu krediler için risk ağırlığını %100 olarak belirlemiştir (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu [BDDK], 2007).

Görüldüğü üzere, kredi risklerinin dağılımı Basel – I'deki haline göre çok daha kapsamlı hale gelmiş, bu da bankaların bünyelerinde bulundurmaları gereken sermaye oranlarının öncekine göre daha doğru hesaplanmasına olanak sağlamıştır.

Ayrıca, Basel Komitesi kredi riskini ölçecek bağımsız değerlendirici kuruluşlarda olması gereken özellikleri de sıralamıştır (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu [BDDK], 2007). Bu özelliklerden sırasıyla bahsedecek olursak;

- *Objektiflik:* Kredi derecelendirme süreci kendi içerisinde tutarlı, sistemli olmalı ve tarihsel bir birikime dayanmalı. Finans sistemindeki değişikliklere hızlıca ayak uyduracak güçte ve tarafsızlıkta olmalı. En az 1-3 yıl arası bir tecrübe geçmişi olmalı.

- *Bağımsızlık:* Her derecelendirme kuruluşu politik ya da ekonomik baskılardan etkilenmemeli, bağımsız olmalıdır. Kuruluş bünyesinde menfaat çatışmasına mahal verecek kimseler bulunmamalıdır.

- *Uluslararası Erişim:* Derecelendirme kuruluşlarının raporları ulusal ve uluslararası düzeyde talep eden herkesin erişimine açık olmalıdır.

- *Kamuya Açıklama:* Kredi derecelendirme kuruluşları, hesaplamalarını ve derecelendirme işlemlerini hangi kıstaslara göre yaptıklarını açıklamak zorundadırlar.

- *Altyapı ve İnsan Kaynağı:* Sağlıklı derecelendirme işlemleri için kuruluşların yeterli insan kaynağına ve güçlü altyapıya sahip olmaları gerekmektedir. Nitelikli uzmanlara sahip derecelendirme kuruluşları, değerlendirdikleri kurum/kuruluşlara dair daha nitelikli yorumlar geliştirebileceklerdir.

3.3.1.1.2. İçsel Derecelendirme Yaklaşımı

İçsel Derecelendirme Yaklaşımı, bankalara kendilerini denetleme imkânı tanımakta ve bunun sonucunda olası temerrüt durumlarında manevra alanı sağlamaktadır. Ancak, içsel derecelendirme metotlarının ulusal düzenleyici kuruluşlar tarafından onaylanması gerektiği unutulmamalıdır (Yayla ve Kaya, 2005).

Bu yöntemde, bankalar varlıklarını beş farklı sınıfa ayırmaktadırlar:

1. Şirket (kurumsal),
2. Ülke/hazine (Merkez Bankası dahil),
3. Banka,
4. Perakende, bireysel krediler (veya düşük tutarlı krediler), ipotekli konut kredileri ve küçük ve orta ölçekli işletmelere verilen 1 Milyon Euro'dan az krediler
5. Hisse senedi benzeri yatırımlar.

Bu yöntemde hesaplama yapılabilmesi için aşağıda sunulan dört bileşeni banka kendi metotlarıyla tespit etmesi gerekmektedir (Yayla ve Kaya, 2005):

1. Temerrüt İhtimali (PD)
2. Temerrüt Durumunda Meydana Gelecek Kayıp (LGD)
3. Temerrüt Olması Durumundaki Risk Miktarı (EAD)

4. Vade (M)

Temerrüt; bankanın borç verdiği gerçek ya da tüzel kişinin borcun ifasını tamamen gerçekleştirmeyeceğini düşündüğü ya da borçlunun 90 gün boyunca borcun ifasına yönelik herhangi bir işlem gerçekleştirmediği durum olarak değerlendirilebilir. Borçlunun görevini yerine getirmeyeceğine dair göstergeler şu şekilde sıralanabilir (Yayla ve Kaya, 2005):

- Banka krediye faiz işletmemektedir.
- Banka kullandırdığı krediden sonra kredi sahibinin kredibilitesindeki düşüşten kaynaklı bilançoda değer düşüş karşılığı belirtmiş, yani krediyi aktiflerden silip pasiflere yazmıştır.
- Banka krediyi devretmiş ya da satmıştır.
- Banka kredi için zorunlu yapılandırmayı kabul etmiştir.
- Banka, alacaklısı olduğu kişinin ticari iflasını hukuki yollarla talep etmiştir.
- Borçlu kendisi ticari iflasını istemiştir, bu şekilde bankanı kredi kullandırdığı tüzel ya da gerçek kişinin bankaya karşı kredi yükümlülüğüne dair yükümlülükler geciktirilmektedir ya da hiç yapılmamaktadır.

İçsel derecelendirme sistemine göre kredi riskine taraf olan aktiflerin hesaplanması, kullandırılan her bir kredinin temerrüde düşme ihtimali, temerrüt durumunda meydana gelecek kayıp, temerrüt olması durumundaki risk miktarı ile vadesinin çarpımlarının toplamı şeklinde hesaplanır ("Kredi Riski Modelleri", 2006).

Σ Kredi (PD * LGD*M) * EAD = Kredi Riskine Maruz Aktifler Toplamı

İçsel derecelendirme sistemine göre bankanın bulundurması gereken sermaye miktarı yukarıda belirtilen 4 bileşene göre hesaplanmaktadır. Bu durumda, kullandırılan kredinin temerrüde düşme ihtimali, vadesi, temerrüde düştüğündeki risk miktarı ve oluşacak kaybın tahmin edilen büyüklüğü ne kadar artarsa bankanın bulundurması gereken sermaye miktarı da o kadar artacaktır.

Öte yandan, parametrelerin bankalarca doğru tahmin edilememe ihtimali ve bankalar arası uygulamada karşılaşılan farklılıklar denetim otoritesinin kontrolünü zorlaştırmaktadır. Örneğin bir banka, riske maruz aktiflerini olması gerekenden daha düşük hesaplayıp rekabet olarak diğer bankalardan bir adım öne geçebilir. Bankaların içsel derecelendirme sistemlerine dair veri kümelerinin düzgün seçilmiş olması, hesaplamanın doğru yapılması ve düzenleyici kuruluş tarafından titizlikle denetlenmesi çok önemlidir. Aksi takdirde, düzenleyici kuruluşa duyulan güven sarsılabilecek ve bankacılık sisteminde kaos ortaya çıkabilecektir (Yayla ve Kaya, 2005).

Kredi riskinden kaçınmak için bankaların izleyebileceği temel metotlar aşağıdaki gibidir (Dereköy, 2006: 34-80):

- *Riskin Yansıtılması - Teminat İsteme:* Riskin yansıtılması, kredi riskinin borçludan alınıp başka bir varlığa aktarılmasıdır. Örneğin kullandırılan konut kredilerinde kredi vadesi dolana dek ev ipoteklenir. Borçlunun temerrüde düşmesi halinde banka eve el koymuş olur. Böylelikle risk azalmış olur.

- *Riskin Sınırlandırılması - Kredi Limitleri:* Bankalar verdikleri kredilere hem tekel hem de konsolide bazda limitler getirir, böylelikle olası bir negatif çerçeve içerisinde hareket edebilecekleri boşluklar bulurlar.

- *Riskin Paylaştırılması - Sendikasyon Ve Menkul Kıymetleştirme:* Sendikasyon kredileri temel olarak, iki veya daha fazla kuruluşun bir araya gelerek, belirli hükümler altında, büyük miktarda kredi kullandırma olarak nitelendirilebilir (Berker, 2002: 6-7). Böylelikle büyük fonlamaların altına bankalar tek başlarına imza atmazlar böylelikle riski paylaştırmış olurlar.

- *Riskten Korunma – Kredi Türevleri:* Türev ürünler, özellikleri itibariyle değeri bir başka varlığa (devlet tahvili, hazine bonosu, döviz, emtia, endeksler, kredi değerliliği, faiz, vb.) endeksli finansal araçlardır. Türev ürünlerde futures, swap, opsiyon ve forward yaygın olarak kullanılmaktadır (İş Bankası, 2020).

- *Riskin Farklılaştırılması – Çeşitlendirme:* Çeşitlendirme, bankaların gelirlerini bir yoğunlaşma yerine hem geleneksel hem de teknoloji sayesinde ortaya çıkan

farklı enstrümanlara dağıtması olarak değerlendirilmektedir (Dilmaç, Gülcü, ve Sumer, 2018).

3.3.1.2.Operasyonel Risk

3.3.1.2.1.Operasyonel Riskin Tanımı

Operasyonel Risk en genel tanımı ile kredi veya piyasa riski olarak değerlendirilemeyen tüm risk çeşitleridir (Boyacıoğlu, 2002). Operasyonel Risk Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu tarafından, *"Banka içi kontrollerdeki aksamalar sonucu hata ve usulsüzlüklerin gözden kaçmasından, banka yönetimi ve personeli tarafından zaman ve koşullara uygun hareket edilememesinden, banka yönetimindeki hatalardan, bilgi teknolojisi sistemlerindeki hata ve aksamalar ile deprem, yangın, sel gibi felaketlerden kaynaklanabilecek kayıpları ya da zarara uğrama ihtimali"* şeklinde tanımlanmaktadır (Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik, 2001). Basel Komitesi ise, başarısız veya yetersiz içsel süreçler, sistemle ve insanlardan veya dışsal faktörlerden kaynaklanan risk olarak değerlendirmekte ve bankaların operasyonel risklerden doğacak olası kayıpları için de sermaye bulundurmaları gerektiğini ifade etmiştir ("Operasyonel Risk", 2006).

Operasyonel risk, doğru şekilde inşa edilmiş iç denetim sistemi ve gerektirdiği yetkilerin banka sistemi içinde yetkin biçimde dağıtımı, bankanın faaliyetlerinin tam teşekküllü biçimde kontrol ve test edilmesi, iç sistemler ve dış sistemler arasındaki uyum ve bağımsız yedekleme sisteminin oluşturması ile sistemler arasında tam bir uyumun tesisi, tamamen bağımsız bir yedekleme imkânının tesisi ile yönetilebilir (Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik, 2001).

3.3.1.2.2.Operasyonel Risk Çeşitleri

Operasyonel riske sebep olan unsurlar genel olarak 4 farklı başlıkta değerlendirilebilir (Özbilgin, 2012):

- *Personelden Kaynaklanan Riskler*: Personelin istemli ya da istemsiz biçimde gösterdiği davranışlardan dolayı bankanın zarara uğraması olarak değerlendirilebilir. Çalışanların profesyonellikten uzak biçimde kişisel

problemlerini iş hayatlarına yansıtmaları, iş ortamında maruz kaldıkları stres-mobbing, çalışma şartlarında yaşanan olumsuzluklar, personellerinden teknolojiye ayak uyduramama gibi istemsizce gerçekleştirdikleri hareketler banka faaliyetleri için risk teşkil eder. Bununla birlikte, personelin kasten bankayı zarara uğratma maksadıyla gerçekleştirdiği faaliyetler de operasyonel risk kapsamına girer. Örneğin; evrakta sahtecilik yapmak, zimmetine para geçirmek, görevini kötüye kullanmak personelin kasten bankayı zarara uğratması olarak değerlendirilebilir.

- *Bilgi Sistemlerinde Yaşanan Aksaklıktan Doğan Riskler*: Gelişen teknoloji ile birlikte bankalar rakipleriyle rekabet edebilmek için çok sayıda yeni ürün çıkarmakta ve bu ürünlere yönelik hizmet sunmaktadır. Ancak, bu hizmetler sunulurken yaşanan bir takım aksaklıklar bankanın zarara uğramasına sebep olmaktadır. Örneğin, internet ve yazılım kullanılarak sunulan hizmetlerde ya da telefonla sağlanan danışma hizmetlerinde yaşanan aksaklıklar bu gruba girmektedir.

- *Süreçlerden Kaynaklanan Riskler*: Kurum içi koordinasyonun yetersiz olması, katma değerli iş yapan yöneticilerin varlığı, yapılan iş ve işlemlerin kontrol mekanizmasının yetersiz olması bankayı zarara uğratabilmektedir. Örneğin, evrak takibinin düzgün yapılmaması, müşterilerden gelen şikâyet ve taleplerin önemsenmemesi orta ve uzun vadede bankaya zarar olarak dönebilmektedir.

- *Dış Olaylardan Kaynaklanan Riskler*: Bankanın içsel işleyişiyle alakası olmayan risk çeşitleridir. Örneğin; sel, yangın, deprem gibi doğal afetler ekonomik kriz ya da dışarıdan alınan bir hizmetin yetersiz kalması gibi sebepler bankaları zarara uğratabilmektedir.

3.3.1.2.3.Operasyonel Riskin Hesaplanması

Basel Komitesi, Operasyonel Riskin hesaplanabilmesi için 3 farklı metot ortaya sunmuştur. Bu metotlar Temel Gösterge Yaklaşımı, Standart Yaklaşım, İçsel Ölçüm Yaklaşımıdır. 2005 yılında BDDK tarafından yapılan ankete göre Türkiye'de

faaliyetlerine devam eden bankaların Operasyonel Risk hesaplamalarında kullanacakları metotlar aşağıdaki gibidir[6]:

Tablo 16: Türk Bankacılık Sektöründe Operasyonel Riskin Hesaplamasında Bankaların Tercih Ettiği Metotlar

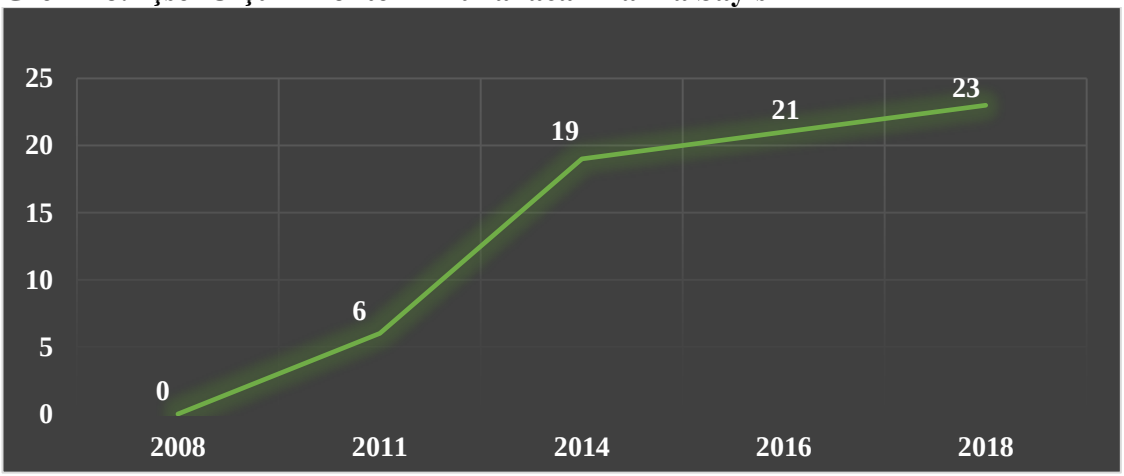
Metot Adı	Alt Yapısı Müsait Banka Sayısı	Planlama Yapan Banka Sayısı
Temel Gösterge	14	21
Standart	33	32
İçsel Ölçüm	3	3

Kaynak: Yetim, Mazıbaş ve Gülhan, 2005

Başlangıçta bankaların İçsel Ölçüm metodunu kullanmamaların temel sebebi, mezkûr yöntemin diğer metotlara göre daha karmaşık olması, hazırlıkların yapılmamış olması, teknik ve insani alt yapının hazır olmaması olarak değerlendirilmektedir (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu [BDDK], 2006a).

Yine yapılan aynı ankette, bankaların 23 tanesi içsel ölçüm yöntemi hesaplamalarına geçiş için planlama yaptıklarını belirtmiştir (Yetim, Mazıbaş ve Gülhan, 2005). Bu bankaların, hazırlıklarını ne zaman tamamlayacaklarını gösterir grafik aşağıda verilmiştir.

Grafik 6: İçsel Ölçüm Yöntemi Kullanacak Banka Sayısı

Kaynak: Yetim, Mazıbaş ve Gülhan, 2005

[6] Toplam banka sayılarındaki farklılıklar bir bankanın istediği takdirde birden fazla metot kullanmasının mümkün olmasından kaynaklanmaktadır.

3.3.1.2.3.1.Temel Gösterge Yaklaşımı

Temel Gösterge Yaklaşımı (Basic Indicator Approach, BIA), operasyonel risk için gerekli olan sermayeyi, bir tek bir gösterge kullanarak hesaplamaktadır. Brüt gelir, gösterge niteliğinde olup, her bir bankanın operasyonel riske ilişkin sermayesi, sabit bir yüzdeyle "(α)" brüt gelirin çarpılmasıyla hesaplanır. Temel Gösterge Yaklaşımı, operasyonel risk hesaplamasında bankalar arasında uygulanması en basit yaklaşımdır ve kolaylıkla evrensel olarak uygulanabilir. Bununla birlikte, basitliği, bankaya özgü ihtiyaçlara ve özelliklere sadece sınırlı bir cevap verme özelliğine sahiptir. Temel Gösterge Yaklaşımı, basit bir dizi iş faaliyetine sahip küçük bankalar için uygun olsa da, Basel Komitesi uluslararası faaliyet gösteren bankaların ve operasyonel riski yüksek bankaların genel çerçeve içinde daha sofistike bir yaklaşım kullanmasını beklemektedir (Basel Committee on Banking Supervision [BCBS], 2001a). Mezkûr yaklaşıma göre bankaların operasyonel risk için bulundurmaları gereken sermaye miktarı aşağıdaki formüldeki gibi hesaplanmaktadır:

$$K_{BIA}=EI \times \alpha$$

Formülde;

- K_{BIA}: Bankaların operasyonel risk için bulundurmaları gereken sermaye miktarını,
- EI: Bankanın maruz kaldığı risk göstergesini yani brüt gelirini,
- α: Basel Komitesi tarafından belirlenen ve sektör genelinde kullanılacak sabit bir yüzdeyi temsil etmektedir (Basel Committee on Banking Supervision [BCBS], 2001b).

3.3.1.2.3.2.Standart Yaklaşım

Standart Yaklaşım (Standardised Approach, SA), operasyonel risk sermayesine yönelik Temel Gösterge Yaklaşımı'ndan farklılıklar barındırır. Bu yaklaşım, bir bankanın faaliyetlerinin bir dizi standartlaştırılmış iş birimi ve iş koluna ayrılması nedeniyle Temel Gösterge Yaklaşımı'ndan farklıdır. Böylece, Standart Yaklaşım, geniş ticari faaliyetlerinin de yansıdığı gibi, bankalar arasındaki farklı risk

profillerini daha iyi yansıtabilmektedir (Basel Committee on Banking Supervision [BCBS], 2001a).

Standart Yaklaşım'da bankaların faaliyetleri 8 iş koluna ayrılmıştır. Her iş kolunda, bankaların o alandaki faaliyetlerinin büyüklüğünü veya hacmini yansıtan geniş bir gösterge bulunmaktadır. Gösterge, iş operasyonlarının ölçeği ve dolayısıyla bu iş kollarının her birinde olası operasyonel riske maruz kalma ölçeği için bir katsayı görevi görür. Tablo 17 önerilen iş kollarını ve göstergeleri göstermektedir.

Tablo 17: Standart Yaklaşıma Göre Banka Faaliyetlerine Göre İş Kolları

Faaliyet Kolu	Beta Faktörü
Kurumsal Finansman	β_1
Alım-Satım Faaliyetleri ve Satışlar	β_2
Perakende Bankacılık	β_3
Ticari Bankacılık	β_4
Ödeme ve Takas	β_5
Acente Hizmetleri	β_6
Varlık/Portföy Yönetimi	β_7
Perakende Aracılık	β_8

Kaynak: Basel Committee on Banking Supervision [BCBS], 2001b

Bu yönteme göre, operasyon riskinden kaynaklı banka bünyesinde bulundurulması gereken toplam sermaye miktarı, her bir iş kolunda yasal sermaye ücretlerinin basit toplamı olarak hesaplanır. Toplam sermaye yükümlülüğü aşağıdaki gibi ifade edilebilir:

$$K_{SA} = \Sigma (EI_{1-8} \times \beta_{1-8})$$

Formülde;

- K_{SA}: Bankaların operasyonel risk için bulundurmaları gereken sermaye miktarını,
- EI_{1-8}: 8 faaliyet alanı için brüt gelir seviyelerini
- β_{1-8}: Basel Komitesi tarafından belirlenen 8 faaliyet alanı için risk katsayısını göstermektedir (Basel Committee on Banking Supervision [BCBS], 2001b).

3.3.1.2.3.3.İçsel Ölçüm Yaklaşımı

İçsel Ölçüm Yaklaşımı (Internal Measurement Approach, IMA) uyarınca, bir bankanın operasyonel riski için bir sermaye gideri aşağıdaki prosedürler kullanılarak belirlenecektir (Basel Committee on Banking Supervision [BCBS], 2001a).

- Bir bankanın faaliyetleri çeşitli iş kollarında kategorize edilir ve iş kollarında geniş bir operasyonel zarar türü seti tanımlanır ve uygulanır. Bu kategoriler Standart Yaklaşımdaki belirlendiği gibidir.

- Her iş kolu / zarar türü kombinasyonunda, denetim otoritesi, her bir iş kolunun operasyonel risk büyüklüğü (veya risk miktarı) için bir maruz kalma göstergesi (Exposure Indicator, EI) belirler.

- Maruziyet göstergesine ek olarak, her iş kolu / zarar türü kombinasyonu için bankalar, dâhili zarar verilerine dayanarak, zarar olasılığını (Probability of Loss Event, PE) temsil eden bir parametrenin yanı sıra gerçekleşen zarar (Loss Given that Event, LGE) verilen zararı temsil eden bir parametreyi ölçer. EI x PE x LGE'nin sonucu, her iş kolu / zarar türü kombinasyonu için Beklenen Kaybı (Expected Loss, EL) hesaplamak için kullanılır.

- Denetim otoritesi, her bir iş kolu / zarar türü kombinasyonu için beklenen zararı (EL) sermaye yüküne çeviren bir faktör ("gama terimi") sağlar. Belirli bir banka için toplam sermaye gideri, elde edilen tüm ürünlerin basit toplamıdır. Bu, aşağıdaki formülde ifade edilebilir:

$$K_{IMA} = \Sigma i \, \Sigma j \, [\gamma(i,j) \times EI(i,j) \times PE(i,j) \times LGE(I,j)]$$

Formülde kullanılan i – faaliyet kolunu, j ise risk türünü temsil etmektedir.

Formülde kullanılan parametrelerin detaylı açıklamaları aşağıda verilmektedir (Basel Committee on Banking Supervision [BCBS], 2001a):

- *Maruz Kalma Göstergesi (Exposure Indicator, EI):* Maruz kalma göstergesi (EI), belirli bir iş kolunun operasyonel risk büyüklüğü için bir gösterge temsil eder. Basel Komitesi, iş kolları ve zarar türleri için EI'leri standartlaştırmayı

önermektedir. Standartlaştırılan EI'ler bankalar arasında daha iyi karşılaştırılabilirlik ve tutarlılık sağlar, denetim doğrulamasını kolaylaştırır ve şeffaflığı artırır.

- *Zarar Olasılığını (Probability of Loss Event, PE):* Zarar olayı olasılığı (PE), zarar olaylarının meydana gelme olasılığını temsil eder. Zararla karşılaşılan işlem sayısının toplam işlem sayısına bölünmesi ile bulunur.

- *Gerçekleşen Zarar (Loss Given that Event, LGE):* Ortalama zarar hacminin işlem sayısına bölünmesi ile bulunur.

- *Gama Terimi (γ):* EI * PE * LGE'nin çarpımı, her iş kolu / risk türü için bir Beklenen Kayıp (EL) oluşturur. Gama terimi, EL'i riske veya sermaye yüküne dönüştürmek için kullanılan bir sabiti temsil eder. γ katsayısı her iş kolu / zarar türü için yetkililer tarafından belirlenecek ve sabitlenecektir.

3.3.1.2.4.Operasyonel Riskten Korunma Yöntemleri

Operasyonel riskten korunmak için bankaların izleyebileceği birçok yol vardır (İmam, 2018: 41-42):

- Riskli faaliyetlerden olduğunca uzak durmak,
- Riski yeniden sigortalamak (renasürans),
- Çalışanlara eğitimler vermek, bilgi ve becerilerini artırmak,
- İç denetim sistemleri oluşturmak,
- Sistemleri kullanan personellerin yetkilerini kısıtlamak,
- Gerektiğinde dışarıdan bağımsız hizmet almak,
- Donanım ve yazılım kapasitesini artırmak,
- Veri yedekleme işlemlerini belirli aralıklarla gerçekleştirmek.

3.3.2.İkinci Yapısal Blok – Güçlü Denetim Otoritesi

Basel – II'nin ikinci yapısal dayanağı denetim otoritesinin güçlendirilmesi, gözden geçirilmesidir. İkinci yapısal blok bu anlamıyla birinci yapısal bloğun tamamlayıcısı konumundadır. Yani kısaca ikinci yapısal blokta ortaya konan prensipler, birinci yapısal blok gereğince bankaların hesapladıkları risklerin, sermaye miktarlarının denetimi mahiyetindedir. Bu bağlamda ortaya konan temel prensipler aşağıda değerlendirilmiştir (Mazıbaş, 2004):

3.3.2.1.Bankaların Kendi Risklerini Değerlendirmeleri

Bankalar, sahip oldukları tüm riskleri göz önünde bulundurmalı, buna dair önlemleri almalı ve riski taşıyacak düzeyde sermaye bulundurmalıdırlar.

Risk hesaplamalarında bankalar özgür bırakılmış, kendi büyüklüklerine ve organizasyon yapısına göre kendilerine en uygun risk metotlarını seçmelidirler. Basel – I'de görüldüğü üzere tüm bankalara aynı beden gömleği giydirmeye çalışmak türlü problemlere sorun açmıştır. Ancak yine de her banka, yönetim kurulunun ve üst düzey yöneticilerin gözden geçirdiği bir metot kullanmalıdır. Bununla birlikte, bankanın tüm risklerini taşıyacak verileri ortaya koymalıdır.

Bankalar bu süreçte, yeniliklere karşı kapalı değil açık olmalıdır. Değişen organizasyon şekline hızlıca adapte olabilmelidir. Yani bankalar bu dönemde reaktif değil proaktif olmalıdırlar.

3.3.2.2.Denetim Otoritelerinin Bankaları Değerlendirmesi

Denetim otoriteleri, ülkemizde BDDK, tüm bankaların ortaya koyduğu içsel değerlendirme süreçlerini değerlendirmeli, gözden geçirmeli, gerektiğinde müdahale etmeli bununla birlikte bankanın gerekli sermayeye sahip olup olmadığını düzenli aralıklarla kontrol etmelidir. Yeterli düzeyde sermaye bulundurmayan bankalar özelinde gerekli işlemler denetleyici kuruluşlar tarafından yapılmalıdır.

Denetim otoriteleri değerlendirmeleri yaparken, bankanın belirlediği metotun güvenirlik seviyesini, hedeflenen sermaye seviyesinin bankanın mevcut durumu ile uyumunu, metotların bankanın yönetim kurulu ve üst düzey yöneticileri tarafından takip edilip edilmediğini, sermaye bileşenlerinin bankanın güncel şartlarına uyup

uymadığını test eder. Bu süreç esnasında, yerinden ve uzaktan denetim ve soruşturmalar, bağımsız denetçilerin çalışmaları, periyodik raporlamalar gibi yöntemler denetim otoritesi tarafından kullanılabilmektedir.

3.3.2.3.Bankaların Daha Fazla Sermaye Bulundurmaları

Bankalar, temel davranış olarak minimum asgari sermaye seviyesinde sermaye bulundurmaya meyillidirler. Çünkü sermaye tutmanın bankalara bir maliyeti bulunmaktadır. Ancak bu durumda da kriz anında oluşan negatif göstergeler neticesinde banka sermaye yeterlilik rasyosunu karşılayamayacak duruma kolaylıkla gelebilmektedir.

3.3.2.4.Riskli Bankalara Erken Müdahale

Denetim otoriteleri, sermaye yeterlilik rasyosu açısından olumsuz sinyal gösteren bankalara erkenden müdahale etmeli, bankadan ivedilikle tedbir almasını sağlamalıdır. Eğer ki bu durumu sağlanamazsa bir bankanın iflas etmesi ya da zor duruma düşmesi sistemik risk gereğince piyasadaki diğer aktörleri de olumsuz etkileyecektir.

3.3.3.Üçüncü Yapısal Blok – Şeffaflık İlkesi ve Piyasa Disiplini

Üçüncü yapısal bloğun temel amacı, bankalara ait birinci yapısal blokta yer alan asgari sermaye yükümlülükleri ve ikinci yapısal blokta yer alan denetleyici kuruluşların inceleme süreçlerine dair bilgilerin kamuya açık şeffaf biçimde paylaşılması ve bu yolla piyasa disiplininin sağlanmasıdır. Bilgilendirmelerin 6 aylık periyotlar halinde yapılması gerekmektedir. Ancak uluslararası büyüklüğe sahip önemli bankaların birinci kuşak sermayeleri ve sermaye yeterlilik oranlarını 3 ayda bir kamuya açıklaması gerekmektedir (“Basel II Üçüncü Yapısal Blok-Piyasa Disiplini Raporlama Kapsamı”, 2006). Bu disiplin çerçevesinde bankaların finans çevrelerine vermek zorunda olduğu bilgiler şu şekilde sıralanabilir (Mazıbaş, 2005):

- Bankanın maruz kaldığı risklerin ölçülmesi ve izlenmesine dair takip edilen yol,

- Risklerin raporlanması ve risk ölçümlerinin kapsamı,

- Riskleri azaltma ve riskten korunma süreçlerinde uygulanan politikalar,

- Asgari sermaye yükümlülüğünün hesaplanma süreçlerinde benimsenen metotlar,

- Operasyonel riske dair konsolide ve her bir faaliyet grubu için ayrı ayrı banka bünyesinde ayrılan sermaye miktarı.

3.4. BASEL – II'YE YÖNELİK ELEŞTİRİLER

Basel – II kriterleri de süreç içerisinde birçok konuda ciddi eleştirilere maruz kalmış, bazı noktalarda yetersiz kalmıştır. Özellikle 2008 küresel krizinin ortaya çıkması, birçok finans aktörünün iflasa sürüklenmesi, dünyanın resesyona girmesi Basel – II'ye dair eleştirileri de beraberinde getirmiştir. Kriterlere getirilen eleştiriler aşağıda sıralanmıştır:

- Basel – II kriterlerinde kredi riski hesaplamalarında bağımsız derecelendirme kuruluşlarının değerlendirmeleri de dikkate alınmaktadır. Ancak bu kuruluşlar riski öngörmede, hesaplamada her zaman mutlak başarıyı elde edememiştir. Örneğin Asya krizinde yüksek not verilen ülkelerin nasıl iflasa sürüklendikleri ya da 2008 krizinde yüksek kredi notlu büyük şirketlerin battıkları ortadadır (Griffith-Jones ve Spratt, 2010).

- Kimi derecelendirme kuruluşları etik olmayan fırsatçı davranışlar gösterip, görevlerini ve misyonunu olumsuz kullanmış, bazı kötü durumda olan finans kuruluşlarına yüksek not vermişlerdir (Çelik: 2004: 20).

- Kredi derecelendirme kuruluşları arasında tekelleşme de mevcuttur. S&P, Fitch ve Moody's sektörün neredeyse tamamına hâkimdir. Tekelleşme ile ilgili de problemler zaman zaman ortaya çıkmaktadır (Çelik: 2004: 55-56).

- Uzlaşı birçok yeniliği bir anda getirmektedir. Bankaların birçoğu bu yenilikleri kaldırabilecek teknik altyapıdan uzaktır. Bu da uyum süreçlerinin hem uzun sürmesine hem de maliyetli olması sonucunu beraberinde getirmiştir (Küçüközmen, Mazıbaş ve Yüksel, 2004). Ayrıca ortaya konulan yeni ilkeler

anlaşılırlıktan ve basitlikten uzak olmakla birlikte bankalar için ciddi manada eğitimli insan açığını da beraberinde getirmiştir (Torun, 2016:30).

- Basel – II kriterlerinin sadece ticari bankalara yönelik düzenlemeler getirmesi, düzensiz yönetilen yatırım bankaları ve hedge fonlarının kapsam dışında kalması bir diğer eleştiridir. Hedge fonları çok yüksek kaldıraç oranları ile faaliyetlerine devam etmekte ve yüksek risk iştahı ile işlem yapmaktadırlar. Bu fonların attıkları her hatalı adım finans çevrelerine büyük bir risk oluşturmaktadır (Cangürel, 2012).

- Basel – II gereğince bankalar belirli bir oranda sermaye bulundurmakta olup kriz dönemlerinde ve gevşeme dönemlerinde ilave adımlar atmamaktadır. Konjonktürel dalgalanmalara göre sermaye gevşemesi ya da sıkılaşmasının yapılmaması, olumsuz şartlar altında bankaları ciddi manada zor duruma sokmuştur. Yine 2008 krizinde bu hatanın faturası ağır olmuştur (Cangürel, 2012).

- Sistemik krizler bilindiği üzere sermaye yetersizliğinden değil, likidite azlığından ortaya çıkmaktadır. Basel – II likidite gerekliliklerine dair bir düzenleme getirmemiş, sermayeye odaklanmıştır (Küçüközmen, Mazıbaş ve Yüksel, 2004). Likidite ile ilgili düzenlemeler de ancak Basel – III ile birlikte yürürlüğe girmiştir.

- İkinci yapısal blokta yer alan denetim mekanizmasında katı kuralların olmaması, bu durumun da ülkeler arasında denetim arbitrajı oluşturması kriterlere getirilen bir diğer eleştiridir (Küçüközmen, Mazıbaş ve Yüksel, 2004).

3.5. TÜRKİYE'DE BASEL – II UYGULAMALARI

Türk otoriteler ağır faturalar ödenmesine sebep olan 2000 ve 2001 krizlerinden sonra Basel kriterlerine daha da sıkı sıkıya bağlanmışlar ve özellikle Basel – II için ciddi çalışma yapmışlardır. Bu kapsamda dönemin BDDK Başkanı Tevfik Bilgin'in 2005 yılında yaptığı basın açıklamasında Kurum yetkilileri ve birçok bankanın riskten sorumlu üst düzeyde yöneticileri ve Türkiye Bankalar Birliği (TBB) organizasyonu ile

2003 yılında Basel – II Yönlendirme Komitesi'nin kurulduğunu açıklamıştır. Bu komiteye ek olarak, Hazine Müsteşarlığı, Merkez Bankası ve Sermaye Piyasası Kurulu gibi diğer önemli finans kuruluşları ile ortaklaşa çalışmalar yürütülebilmesi amacıyla Basel – II Koordinasyon Komitesi kurulmuştur (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu [BDDK], (2005).

Mayıs 2005 yılında yine BDDK tarafından açıklanan Basel – II'ye Geçişe İlişkin Yol Haritası adlı çalışmada aşama aşama neler yapılacağı kamuoyu ile paylaşılmıştır.

2008 Küresel Krizi'nin etkilerinin hissedilmeye başlandığı dönemde bankalarda panik havası oluşmuş ve Basel – II'ye geçiş sürecinde aksamalar yaşanmaya başlamıştır. Bunun üzerine BDDK, 25 Haziran 2008 tarihinde yaptığı resmi açıklama ile krizin oluşturduğu likidite ve seküritizasyon riskleri nedeni ile kriterlere uyum sürecinde aksaklıklar yaşandığını ve reel sektör ve finans temsilcilerinin de fikir ortaklığı ile bazı uygulamaların yürürlüğe konmasının ertelendiğini açıklamıştır (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu [BDDK], 2008).

Ertelenme sürecinin ardından tekrar hız kazanan çalışmalar neticesinde Basel – II kriterleri 1 Temmuz 2012 tarihinden itibaren tam anlamıyla birlikte Türk bankacılık sektöründe yürürlüğe girmiştir (Külahi, Tiryaki ve Yılmaz, 2013).

Bankacılık sektörünün yeni kriterlere ne kadar hazırlıklı olduğuna dair yapılan sayısal etki çalışmalarının ilkine (QIS-1) katılım sağlayan bankacılık sektöründe var olan aktiflerin %95'ine sahip 23 bankanın sermaye yeterlilik oranı %28,8 olarak ölçülmüştür. Ancak, standart kredi riski yaklaşımına göre hesaplanan revize hesaplamada bankaların sermaye yeterlilik rasyoları %16,9'a düşmüştür. Yine de bu oran hedef %8 oranından ciddi manada fazladır. Bu da Türk bankacılığının söz konusu dönemde bir sermaye artışına ihtiyacının olmadığını göstermektedir (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu [BDDK], 2004)

3.6. BASEL – II GELİŞTİRİLMİŞ HALİ – BASEL 2,5

2008 Küresel Krizi'nin etkisinin derinleşmesi ile birlikte mevcut kriterlerin bilhassa piyasa riskini açıklama noktasındaki yetersizlikleri ortaya çıkmıştır. Bunun neticesinde Basel – II kriterlerine yönelik yapılan eleştiriler artmış, Komite ise 2009 yılının Temmuz ayında yayınladığı yeni dokümanlarla mevcut düzenlemelerde değişikliklere gitmiştir. Değişiklikler temel olarak üç yapısal blokta ilave güncellemeleri içermektedir (Cangürel ve diğ., 2012).

3.6.1.Birinci Yapısal Blokta Yapılan Değişiklikler

Asgari sermaye oranının belirlenmesini içeren birinci yapısal blokta yapılan en temel değişiklik menkul kıymetleştirme riskine yönelik değişikliktir. Menkul kıymetleştirme limit olmayan aktif varlıkların (ikametgâh maksadıyla ipoteklendirilmiş varlıklar, araç kredileri, kredi kartı alacakları vd.) finans işlemlerinde ihraç edilebilmesi olarak tanımlanmaktadır (Ataman Erdönmez, 2006). 2008 Küresel Krizi'nin önemli unsurlarından birisi olan menkul kıymetleştirme kavramı bankacılık sektörü bakımından ciddi bir risk unsuru taşımaktadır. Menkul kıymetleştirilen varlıkların, yeniden menkul kıymetleştirilmesi daha da fazla risk taşımaktadır. Yapılan güncelleme ile birlikte menkul kıymetleştirilen varlıkların risk ağırlığı %7, yeniden menkul kıymetleştirilen varlıkların risk ağırlığı ise %20 olarak belirlenmiştir (Cangürel ve diğ., 2012).

3.6.2. İkinci Yapısal Blokta Yapılan Değişiklikler

Küresel kriz bankaların ve denetim otoritelerinin risk yönetimi konusundaki başarısızlıklarını gözler önüne sermiş ve bu eksikliklerin giderilebilmesi amacıyla ikinci yapısal blokta bir kısım değişikliklere gidilmiştir. Risk yönetiminin geliştirilebilmesi amacıyla ortaya konan değişiklikler Genel Risk Yönetimi ve Spesifik Risk Yönetimi başlıklarında değerlendirilmiştir. Tablo 18'de belirtilen güncellemelerle hem denetim otoritelerinin hem de bankaların sağlıklı bir risk yönetime sahip olması hem de karşılaşılan risklere yönelik ne gibi aksiyon alınabileceğinin ortaya konması amaçlanmıştır (Cangürel ve diğ., 2012).

Tablo 18: Basel 2.5'ta İkinci Yapısal Blokta Yapılan Güncellemeler

Genel Risk Yönetimi İlkeleri	
1	Yönetim Kurulu ve Üst Düzzey Yöneticilerin Gözetimi
2	Uygulama ve Usuller, Politikalar, Limitler ve Kontrollerin Sağlanması
3	Risk Tanımının Yapılması, Ölçülmesi, Takip Edilmesi, Raporlaştırılması
4	İç Denetim ve İç Kontrol
Spesifik Risk Yönetimi İlkeleri	
1	Risk Yoğunlaşması
2	Menkul Kıymetleştirme Riski ve Bilanço Dışı Risklerin Yönetimi
3	İtibar Riski Yönetimi
4	Değerleme Uygulamaları
5	Likidite Riski Yönetimi

Kaynak: (Cangürel ve diğ., 2012).

3.6.3. Üçüncü Yapısal Blokta Yapılan Değişiklikler

Piyasa Disiplini ve Şeffaflık ilkesini içinde barındıran üçüncü yapısal blokta da bir takım değişikliklere gidilmiştir. Tablo 19'da belirtilen hususların bankaların tarafından kamuya açıklanması zorunluluğu getirilmiştir.

Tablo 19: Basel 2.5'ta Üçüncü Yapısal Blokta Yapılan Güncellemeler

S.No	Kamuya Açıklanacak Bilgi
1	Alım Satım Hesaplarındaki Menkul Kıymetleştirme Riskleri
2	Bilanço Dışı Araçlara Sponsor Olma
3	İçsel Derecelendirme Yaklaşımı Ve Diğer Finansman Bonosu İhracı Yoluyla Menkul Kıymetleştirme Programları İçin Likidite Kredisi Tahsis Taahhütleri
4	Yeniden Menkul Kıymetleştirme Riskleri
5	Menkul Kıymetleştirme Pozisyonlarının Değerlemesi
6	Menkul Kıymetleştirme Risklerinde Pipeline/Warehouse Riski[7]

Kaynak: (Cangürel ve diğ., 2012).

[7] Pipeline/Warehouse Riski: Bankalar bazen bir kısım varlıklarını menkul kıymetleştirmek isterler lakin yatırımcılar tarafından bu varlıklar ilgi görmezler. Dolayısıyla bankalar bu varlıkların menkul kıymetleştirmesini gerçekleştiremezler. Bu durumda banka menkul kıymetleştirilmek istenilen varlığın riskini başka bir aktörle paylaşamaz. Pipeline/Warehouse Riski, riskin paylaşılamamasına durumunda ortaya çıkmaktadır. (Cangürel ve diğ., 2012).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BASEL – III DÜZENLEMELERİ

4.1. BASEL – III'ÜN ORTAYA ÇIKIŞ SÜRECİ

İlk bölümde anlatıldığı üzere, 2007 yılının ikinci yarısında ABD'de ortaya çıkan mortgage krizi, birçok bankanın ve finansal kuruluşun likidite sıkıntısına girmesine sebep olmuş, sistemik risk neticesinde bütün dünya bu krizden payını almıştır.

BIS Başkanı Jamie Caruana'nın 2010 yılında İspanya'da yaptığı konuşmada, uzun süren görüşmeler neticesinde Basel Bankacılık Komitesi tarafından bankaların sermaye ve likidite yönetimlerine yönelik yeni kararların alındığını ifade etmiştir. Temel olarak daha güçlü bir sermaye yapısının ve küresel likidite standartlarının getirilmesine yönelik yenilikleri içeren yeni kriterlerin piyasa denetimi ile birlikte önümüzdeki dönemde yaşanabilecek muhtemel krizlere yönelik bankaların direnç sağlamasına katkı sağlayacağını belirtmiştir (Bank for International Settlements [BIS], 2010a).

4.2. BASEL – III KRİTERLERİNİN TEMEL AMACI

2008 Küresel Krizi'nden büyük yaralar alan finansal kesimin bir daha bu tarz zararlar görmemesi adına ortaya konan Basel – III kriterlerinin amaçları şu şekilde sıralanabilir (Cangürel ve diğ., 2010):

- Tüm olumsuzluklara rağmen yaşanabilecek küresel ya da yerel, finansal ya da bankacılık krizlerine karşın bankaların direncinin artırılması,

- Kurumsal yönetim ve risk yönetimi uygulamalarının geliştirilmesi,

- Şeffaflık ilkesi gereği bankaların kamuya açık bilgilerinin daha da geliştirilmesi,

- Mikro uygulamalarla bankaların direncinin artırılması, makro uygulamalarla da tüm sistemin direncinin artırılması.

Yukarıda zikredilen hedeflere ulaşabilme adına izlenecek yol ve yapılacak çalışmalar ise aşağıdaki gibidir (Cangürel ve diğ., 2010, Basel Committee on Banking Supervision [BCBS], 2010):

- Sermaye hesaplamalarına yönelik mevcut düzenlemede nicelik ve nitelik yönünden değişiklikler yapılması, mevcut düzenlemeye ek olarak muhasebesel bazlı bir asgari sermaye standardının getirilmesi,

- Asgari sermaye oranlarının konjonktürel olarak değiştirilebilmesi,

- Likiditeye yönelik düzenlemeler yapılması, küresel asgari likidite standartlarının getirilmesi,

- Karşı taraf kredi riskinin hesaplanmasına yönelik değişiklikler yapılması,

- Alım-Satım hesaplarına yönelik sermaye yeterliliği hesaplamalarında güncellemelerin yapılması,

- Sistematik açıdan kilit rol oynayan finansal kuruluşlara (Too Big to Fail) ilişkin ekstra çalışmaların yapılması,

- Sınır ötesi bankacılık ilkelerinin benimsenmesi.

4.3. BASEL – III KRİTERLERİNİN PRENSİPLERİ VE UYGULAMA TAKVİMİ

Basel – III daha önceki kriterlere göre içerisinde çok daha fazla yenilik bulundurmakta ve ayrıca bu yeniliklerin daha uzun bir süreçte hayata geçirilmesini hedeflemektedir.

4.3.1. Daha Nitelikli Sermaye

Bilindiği üzere bankalar, reel sektör kesiminden daha yüksek kaldıraç oranları ile faaliyetlerine devam etmekte ve en ufak bir sarsıntıda yerle bir olma ihtimalleri reel sektörde hizmet veren finans kuruluşlarından daha fazladır. Ayrıca yapıları gereği sistemik riskten en fazla etkilenen finansal kuruluş bankalardır (Tarhan, 2014, Bank for International Settlements [BIS], 2017). Tüm bu sebeplerle bir bankanın sermaye yapısının daha güçlü ve dirençli olması büyük önem arz etmektedir (Kaya ve Torun, 2018).

Nitelikli sermaye olarak bir bankanın sermayesinin en kaliteli bileşenine daha fazla odaklanılması gerekmektedir. Mevcut standartlara göre, bankalar düzenleyici sermayelerinin en az yarısını çekirdek sermaye olarak tutmak zorundadır. Kalan kısım ise daha düşük kayıp karşılama kapasitesine sahip diğer sermaye kalemlerinden oluşmaktadır. Ayrıca, çekirdek sermayenin yarısı ortak özsermaye olmalıdır. Ortak hisse senetleri, dağıtılmamış kârlar ve ödenmiş sermaye en kaliteli sermaye kalemleri arasında yer almakta ve yeni kriterler bu sermaye kalemlerinin çekirdek sermaye içinde kalmasını sağlamaktadır. Ortak özkaynağa daha keskin odaklanma, Basel III çerçevesinin daha yüksek kaliteli sermaye için asgari gereksinime daha fazla vurgu yaptığı anlamına gelir. Basel III'ün temel hedeflerinden birisi, sermayenin kalitesini güçlendirerek, bankaların zarar karşılama kapasitesinde önemli bir iyileşme sağlamaktır. Yeni kurallar, her şeyin eşit olması koşuluyla, bankaların minimum gereksinimleri karşılamak için ortak öz kaynaklarını artırmaları gerektiği anlamına geliyor. (Bank for International Settlements [BIS], 2010a), Cangürel ve diğ., 2010).

Ayrıca kayıp karşılama sermayesi kavramı da Basel - III ile birlikte bankacılık sektörüne kavuşturulmuştur. Kayıp karşılama sermayesinde, düzenleyici kuruluşlar tarafından belirlenen bankanın borçluları yani bankanın ihraç ettiği ve vadesine 12 aydan az bir süre kalmış tahvil sahiplerini de banka hissedarı olarak tanımlanır. Bu varlıklarla bankaların sermayelerinin toplamı kayıp karşılama sermayesi olarak değerlendirilir (Altaş, 2013).

4.3.2. Daha Nicelikli Sermaye

Niteliği artırılmış sermaye, sorunların çözümü için tek başına yeterli değildir. Basel III'ün bir diğer kilit bir unsuru, ana sermayenin içinde yer alan çekirdek sermaye gereksiniminin %2'den, % 4,5'e yükseltilmesidir. Ayrıca Basel-II'de %4 olan birinci kuşak sermaye gereksiniminin de kademeli olarak %6'ya çıkarılması hedeflenirken, %8 olan standart yeterlilik rasyosu ise değişmeyecektir (Bank for International Settlements [BIS], 2010a).

Komite ayrıca sermaye yeterlilik oranlarının hesaplanmasında kullanılan sermaye benzeri kredileri (Tier 3) hesaplamadan çıkarmış, toplam sermaye tabanından indirilen kalemlerin kapsamı genişletilmiş, böylelikle hesaplama daha katı bir hale gelmiştir. Yeni sermaye gereksinimleri ortaya konacak olursa (Şahin, 2013);

Tablo 20: Basel – III Kriterlerine Göre Sermaye Yeterlilik Rasyoları

Tanım	Hesaplanış Şekli	Basel II	Basel III	Değişim
Çekirdek Ana Sermaye Rasyosu	Çekirdek Ana Sermaye / Risk Ağırklı Varlıklar	2%	4,50%	2,50%
Birinci Kuşak Sermaye Rasyosu	Tier 1 / Risk Ağrılıklı Varlıklar	4%	6%	2,00%
Sermaye Yeterlilik Rasyosu	Sermaye Tabanı / Risk Ağırlıklı Varlıklar	8%	8%	0

Kaynak: Şahin, 2013

Tablo 20'de de görüldüğü, sermaye gereksinimi hem nitelik olarak hem nicelik olarak değiştirilmiştir. Sermaye gereksinimimin sağlanabilmesi için hem Tier 3'ün kaldırılması ile hem indirilen hesapların kapsamının genişletilmesi daha fazla sermaye barındırmayı beraberinde getirmiş hem de gerekli sermayenin de birinci kuşak sermayeden bilhassa çekirdek sermayeden sağlanması istenmiştir.

4.3.3. Sermaye Koruma Tamponu ve Döngüsel Sermaye Tamponları

Basel –III ile bankaların sermaye yükümlülüklerine getirilen bir yeni kavram ise sermaye koruma tamponudur. Bankaların 2016 yılından itibaren kademeli olarak bünyelerinde sermaye koruma tamponu barındırmaları planlanmıştır. Söz konusu

oranın kademi olarak 2019 yılında %2,5'e yükselmesi tasarlanmıştır (Bank for International Settlements [BIS], 2010a).

Söz konusu hedefin altında kalan bankalar için operasyonlarına devam edememe yönünde bir müeyyide uygulanmayacaktır. Ancak, hedefi yakalamada başarı sağlayamayan bankalar düzenleyici kurumlarca belirlenen oranlarda daha az kâr dağıtımı gerçekleştirebilecektir (Cangürel ve diğ., 2010). Ülkemiz için kâr dağıtımında yapılacak kısıtlamalar Tablo 21'de gösterilmektedir. Dilimler, bankaların hedeflenen sermaye koruma tamponunun ne kadarına sahip olduğunu göstermektedir.

Tablo 21: Sermaye Koruma Tamponunu Sağlayamayan Bankalar için Kâr Dağıtım Oranlarında Yapılacak Kısıtlama

Dilimler	Azami Kâr Dağıtım Oranı (%)
%25 veya daha az	0
%25'ten fazla ancak %50 veya daha az	20
%50'den fazla ancak %75 veya daha az	40
%75'ten fazla ancak %100'den daha az	60

Kaynak: Sermaye Koruma ve Döngüsel Sermaye Tamponlarına İlişkin Yönetmelik, 2013

Döngüsel sermaye tamponu ise "*Kredi genişlemesinin finansal sektörün genel risk düzeyini arttırabilecek düzeylere ulaşması durumunda özkaynakların sermaye yeterliliğine ilişkin düzenlemelere göre yetersiz kalmasının önüne geçilmesi amacıyla bankalarca bulundurulması beklenen ilave çekirdek sermaye tutarı*" olarak tanımlanmaktadır. Basel kriterlerine evvelden beri süregelen önemli eleştirilerden birisi olan dönemselliğin ihmal edilmesi hususuna yönelik döngüsel sermaye tamponu devreye girmiştir. Ülkelerin yetkili otoritelerince dönemselliğe bağlı olarak hızlı kredi büyümesini engellemek amacıyla %0 ile %2,5 arasında ilave bir sermaye bulundurma zorunluluğu getirilebilecektir (Sermaye Koruma ve Döngüsel Sermaye Tamponlarına İlişkin Yönetmelik, (2013) , Bank for International Settlements [BIS], 2010a).

Döngüsel sermaye tamponu uygulama olarak en az bir yıl önce kamuoyuna açıklanır ve orandaki artışlar bir yıl sonra uygulanmaya başlar. Ancak düşüşler, bankaların lehine olması sebebiyle hemen uygulamaya alınabilecektir (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu [BDDK], 2015). Söz konusu oranın

hesaplanmasında BIS tarafından sistemik riskin göstergelerinden birisi olan kredi açığı kullanılmıştır. Kredi açığı temel olarak, kredi/GSYİH oranı ile uzun vadeli kredi trendi arasındaki fark olarak tanımlanmaktadır (Bank for International Settlements [BIS], 2016).

4.3.4. Kaldıraç Oranı

Daha önceki bölümlerde de bahsedildiği üzere bankalar reel kesimden daha yüksek oranda kaldıraçla faaliyetlerini sürdürmekte bu da operasyonlarının riskli hale gelmesine sebebiyet vermektedir. Basel – III kriterleri ile birlikte bankaların kaldıraç oranlarına yönelik bir düzenleme yapılmıştır. Bankaların ana sermayelerinin aktifler ve bilanço dışı kalemleri toplamına bölünmesi ile belirlenen oranın minimum %3 olması belirlenmiştir (Basel Committee on Banking Supervision [BCBS], 2014).

Ancak, küresel sistemik olarak büyük öneme sahip bankaların %5 oranında kaldıraç oranı seviyesini tutturması beklenmektedir. Söz konusu bankaların daha yüksek kaldıraç oranı ile çalışmalarının sistemik riski azaltıp, krizlerin önüne geçmesi hedeflenmektedir (Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası [TCMB], 2016).

Bu hesaplamaya göre, bankaların maksimum bilanço büyüklükleri ana sermayelerinin en fazla 33 katı büyüklüğünde olabilecektir. Kaldıraç oranının artması bankanın bilanço büyüklüğünün azalması anlamına gelecektir. Bu da bankalar için daha az kredi dağıtma ve daha az kredi riski taşıma anlamına gelmektedir.

4.3.5. Likiditeye Yönelik Düzenlemeler

Küresel bankacılık krizleri bazen sermaye yetersizliğinden değil de finansal şoklar karşısında mudilerin mevduatlarını bankalardan çekmeleri sonucunda oluşan likidite yetersizliğinden kaynaklanmaktadır. Basel Komitesi likiditeye yönelik eleştirileri baz alarak neticesinde ilk kez Basel – III kriterlerinde çeşitli düzenlemeler yapma ihtiyacı hissetmiştir.

Likiditeye yönelik düzenlemelerinden Likidite Karşılama Oranı (LKO), bir bankanın likit varlıklarının son 30 günlük net nakit çıkışlarından büyük olmasını hedeflemektedir. Ancak bu şekilde bir banka ani şoklara karşı kısa süre içinde direnç gösterebilecektir (Cangürel ve diğ., 2010).

$$Likidite\ Karşılama\ Oranı = \frac{Likit\ Varlıklar\ Toplamı}{Son\ 30\ günlük\ Net\ Nakit\ Çıkış\ Toplamı} \geq 1$$

Likiditeye ilişkin diğer düzenleme ise Net İstikrarlı Fonlama Oranıdır. Söz konusu düzenlemenin amacı bankaların uzun vadeli karşılaşabilecekleri fonlama riskinin bankanın likidite akışının bozulmasını önlemektir (Bankaların Net İstikrarlı Fonlama Oranı Hesaplamasına İlişkin Yönetmelik Taslağı, 2018). Net İstikrarlı Fonlama Oranı mevcut istikrarlı fon tutarı[8]nın gereken fon tutarı[9]na bölünmesi ile hesaplanır.

$$Net\ İstikrarlı\ Fonlama\ Oranı = \frac{Mevcut\ İstikrarlı\ Fonlama\ Miktarı}{Gereken\ İstikrarlı\ Fonlama\ Miktarı} \geq 1$$

4.3.6. Basel – III Uygulama Takvimi

Basel – III kriterleri açıklandıktan sonra küresel krizin de etkisi ile uygulama sürecinin geniş bir zamana yayılması uygun görülmüştür. Buradaki temel amaç, krizden ciddi manada zarar gören finansal sektörün bir de bu yeni uygulamalar ve yükümlülüklerin altında ezilmemesi idi. Söz konusu düzenlemeler için öngörülen uygulama takvimi Tablo 22'de gösterilmiştir.

Tablo 22:Basel III Uygulama Takvimi

	Mevcut Durum	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**
Kaldıraç Oranı		Otorite Gözetimi		Uygulama Dönemi					Birinci Yapısal Bloka Eklenmesi	
Asgari Çekirdek Sermaye Oranı	2,0%			3,5 %	4,0 %	4,5 %	4,5%	4,5 %	4,5%	4,5 %
Sermaye Koruma Tamponu							0,625 %	1,25 %	1,875%	2,5 %

[8] Bankaların yükümlülük ve öz kaynaklarının kalıcı olmasının beklendiği kısmı ifade eder (Bankaların Net İstikrarlı Fonlama Oranı Hesaplamasına İlişkin Yönetmelik Taslağı, 2018).

[9] Bilanço içi ve dışı borçların fonlanması beklenen kısmını ifade eder (Bankaların Net İstikrarlı Fonlama Oranı Hesaplamasına İlişkin Yönetmelik Taslağı, 2018).

Asgari Çekirdek Sermaye Oranı + Sermaye Koruma Tamponu				3,5 %	4,0 %	4,5 %	5,125 %	5,75 %	6,375%	7,0 %
Asgari Birinci Kuşak Sermaye Oranı	4,0%			4,5 %	5,5 %	6,0 %	6,0%	6,0 %	6,0%	6,0 %
Asgari Sermaye Yeterliliği Oranı	8,0%			8,0 %	8,0 %	8,0 %	8,0%	8,0 %	8,0%	8,0 %
Asgari Sermaye Yeterliliği Oranı + Sermaye Koruma Tamponu				8,0 %	8,0 %	8,0 %	8,625 %	9,25 %	9,875%	10,5 %
Üçüncü Kuşak Sermayenin Çıkarılması				Kademeli Olarak 10 Yılda Çıkarılacak						
Likidite Karşılama Oranı		Otorite Gözetimi								
Net İstikrarlı Fonlama Oranı			Otorite Gözetimi							

Kaynak: Bank for International Settlements [BIS], 2010b, Cangürel ve diğ., 2010)

4.4. BASEL – III TÜRKİYE UYGULAMALARI

Basel – III kriterleri ile birlikte sermaye yeterlilik rasyosu hesaplamalarından çıkarılan üçüncü kuşak sermaye, söz konusu uygulamaların yürürlüğe gireceği tarihte Türk bankacılık sektöründe zaten bulunmuyordu. Mart 2010 tarihi itibari ile Türk bankacılık sektörünün genelinde yer alan özkaynakların %90,5'i Ana Sermaye kalemi, %10,6'sı Katkı Sermayesi, %1,1'i ise sermayeden indirilen değerlerden oluşuyordu. Üçüncü kuşak sermayenin hesaplamalardan kaldırılması ülkemiz bankacılık sektörünü etkilememiştir (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu [BDDK], 2010).

Basel – III kriterleri ile birlikte getirilen niceliği artırılmış sermaye kavramı ise ülkemiz için 2006 yılından beri uygulanmaktadır. BDDK tarafından alınan kurul kararı ile yasal sermaye oranı olan %8'in üzerine %4'lük ihtiyati bir yükümlülük getirilmiştir. Ana sermaye yeterlilik rasyosunun %6, çekirdek sermaye yeterlilik rasyosunun ise %4,5 olarak olması gerektiği ifade edilmiştir (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu [BDDK], 2006b). BDDK aldığı kararla Basel Bankacılık Komitesi'nden daha önce gerekli adımları atmıştır.

Ayrıca BDDK, küresel kriz öncesi ortaya koyduğu likidite riskine yönelik ortaya koyduğu "Cari Oran", "Asit-Test Oranı" ve "Nakit/Kısa Vadeli Yükümlülükler" ile bankaların likidite risklerini kontrol altına almaya ve olası likidite krizlerini önlemeye çalışmıştır (Cangürel ve diğ., 2010).

4.5. BASEL – III'E YÖNELİK ELEŞTİRİLER

Basel – III'e yönelik getirilen eleştiriler aşağıdaki gibidir:

- Yeni kriterler, krizlerin daha da önlenebilmesi adına sermaye ve likiditeye yönelik önemli adımlar atmış olsa da önerilen değişikliklerin bankaların kredi kapasitesini azaltacağı ve bu durumun reel sektör büyümesine olumsuz etkisi olacağı aşikârdır (Kaya ve Torun, 2018).

- Söz konusu yeniliklerin krizleri önlemede tek başına yeterli olup olmayacağı belirsizdir. Örneğin, küresel krizin kıvılcımlarından olan Lehmann Brothers'ın iflası incelendiğinde söz konusu finansal kuruluşun Basel – III kriterlerini ziyadesiyle karşılamaktadır. Lehmann Brothers'ın ana sermaye yeterlilik oranı

%11'di (Matai, 2010). Krizi önlemede düzenleyici kuruluşların ve derecelendirme kuruluşl arının güçlü takipleri ve tarafsız değerlendirmeleri daha büyük bir önem kazanmaktadır.

- Yeni kriterlerin uygulama takviminin uzun olması bazı ülkelerin yeterlilikleri diğerlerinden önce sağlamasına sebebiyet verecek bu durum da ülkeler arasında denetim arbitrajına sebebiyet verecektir. Böylelikle sermaye denetimlerin daha gevşek olduğu yere kayacaktır (Cangürel ve diğ., 2010).

- Bir diğer eleştiri konusu kredi riskinin hesaplanma metodunda kullanılan risk ağırlıklandırmasının güncellenmemesidir. Bazı bankalar mevzuatlarda bulunan boşluklardan faydalanıp riske maruz kredi tutarlarını olduğundan daha düşük gösterebilmektedir (Akyüz, 2012: 112).

BEŞİNCİ BÖLÜM

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN BASEL KRİTERLERİ IŞIĞINDA GÜNCEL DURUMU

Çalışmanın bu bölümünde Basel – III kriterlerinin açıklandığı ilk tarih olan Eylül 2010'dan 2019 yılın Aralık ayına kadar Türk bankacılık sektörüne yönelik veriler incelenecektir.

5.1. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN GENEL GÖRÜNÜMÜ

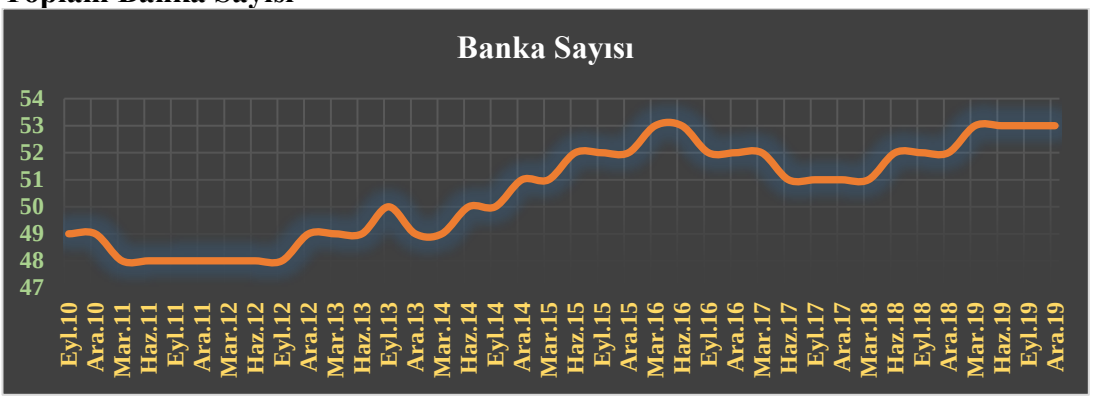
Grafik 7'de görüleceği üzere, söz konusu dönemde ülkemizde faaliyet gösteren banka sayısı 48 ile 53 arasında değişim göstermiş, banka sayısında dramatik bir artış ya da azalış gözlemlenmemiştir. Tablo 23'te de görüldüğü üzere 2019 Aralık ayında faaliyetine devam eden 53 bankanın büyük çoğunluğu mevduat bankasıdır.

Tablo 23:Fonksiyonlarına Göre Banka Sayısı – Aralık 2019

Banka Grubu	Banka Sayısı	Pay
Mevduat	34	%64
Kalkınma ve Yatırım	13	%25
Katılım	6	%11
Toplam	53	

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu [BDDK], 2020.

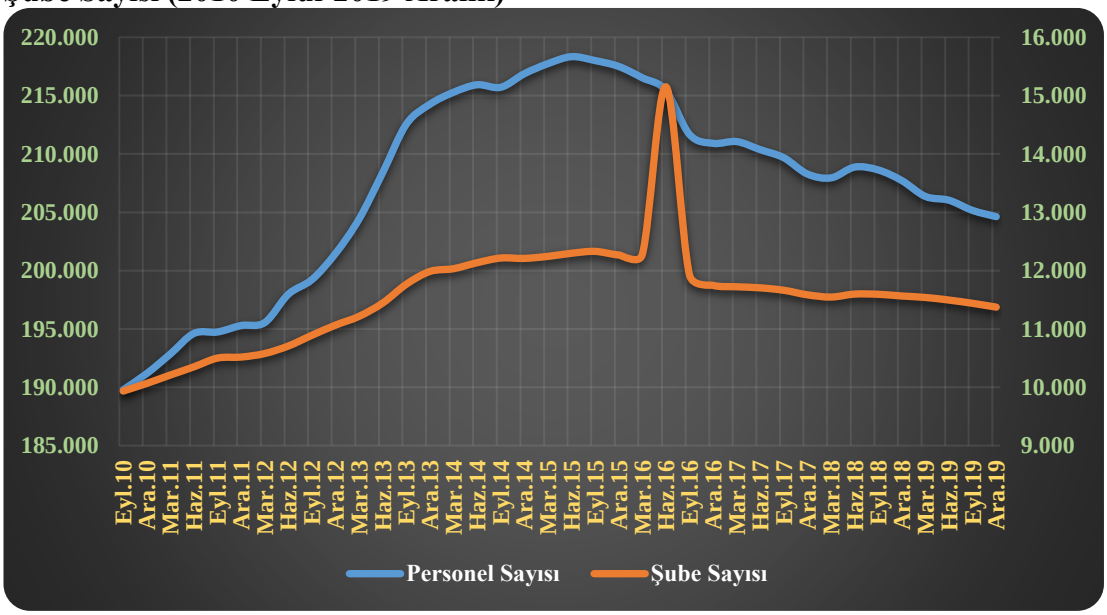
Grafik 7: 2010 Eylül-2019 Aralık Dönemleri Arası Türkiye'de Faaliyet Gösteren Toplam Banka Sayısı

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu [BDDK], 2020.

Grafik 8'de ise 2010 Eylül – 2019 Aralık arasında Türk bankacılığına dair personel sayısı ve şube sayısı yer almaktadır. Türk bankacılık sektörü söz konusu dönemde ortalama 11.550 şubede, 207 bin kişiye istihdam sağlamıştır. Çalışan sayısında yaşanan kısmî düşüşler banka kapanmaları ve birçok hizmetin dijitalleşmesi neticesinde insan gücüne duyulan ihtiyacın azalmasıdır. Ülkemizde söz konusu dönemde ortalama olarak bir şubede 18 kişi çalışmaktadır.

Grafik 8: Bankalarda Çalışan Toplam Personel Sayısı ve Bankaların Toplam Şube Sayısı (2010 Eylül-2019 Aralık)

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu [BDDK], 2020.

Tablo 24'te ise 2019 Aralık itibariyle şube bankalarda çalışan personel sayısı ve şube sayısının banka sahiplik yapısına göre dağılımı yer almaktadır.

Tablo 24: Türk Bankacılık Sektöründe Personel Sayısı ve Şube Sayısının Banka Sahiplik Yapısına Göre Dağılımı (Aralık 2019)

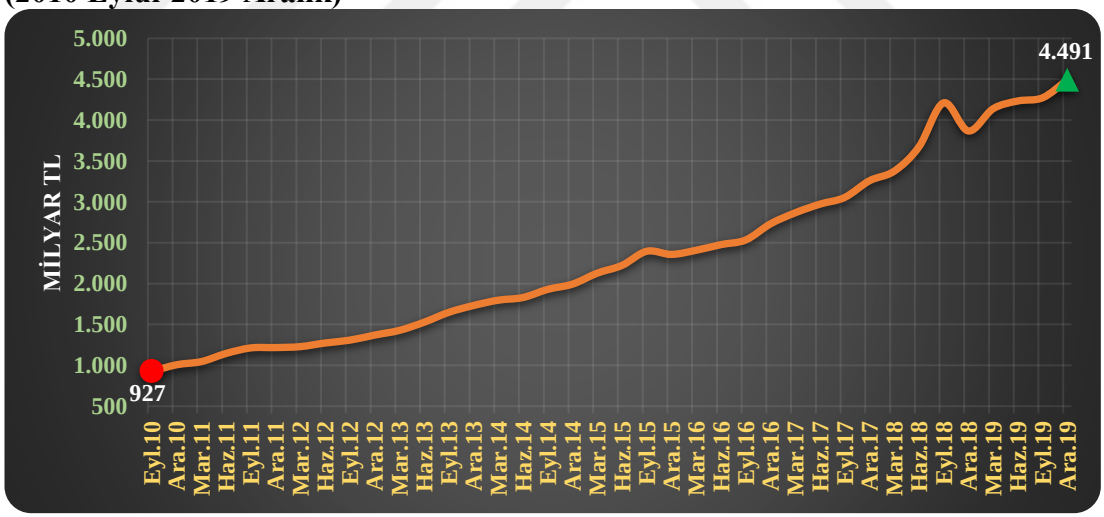
Banka Grubu	Personel Sayısı	Pay	Banka Grubu	Şube Sayısı	Pay
Kamu	66.983	33%	Kamu	3.955	35%
Yerli Özel	70.256	34%	Yerli Özel	3.799	33%
Yabancı Özel	67.387	33%	Yabancı Özel	3.620	32%
Toplam	204.626		**Toplam**	11.374	

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu [BDDK], 2020.

5.2. BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN AKTİF YAPISI

Bankacılık sektörünün aktif yapısı incelendiğinde söz konusu dönemde toplam aktifin ortalama %60,3'ünü kredilerin, %14,5'ini ise likit aktiflerin[10] oluşturduğu gözlemlenmiştir. Grafik 9'da da görüleceği üzere bankacılık sektörünün toplam aktifi anılan dönemde düzenli bir artış gösterek (2018 Eylül-Aralık dönemi hariç) 927 Milyar Türk Lirasından 4.5 Trilyon Türk Lirasına yükselmiştir. Aktif toplamının bileşik yıllık büyüme oranı %4,36'dır.

Grafik 9: Türk Bankacılık Sektörünün Toplam Aktif Değerleri (Milyar TL) (2010 Eylül-2019 Aralık)

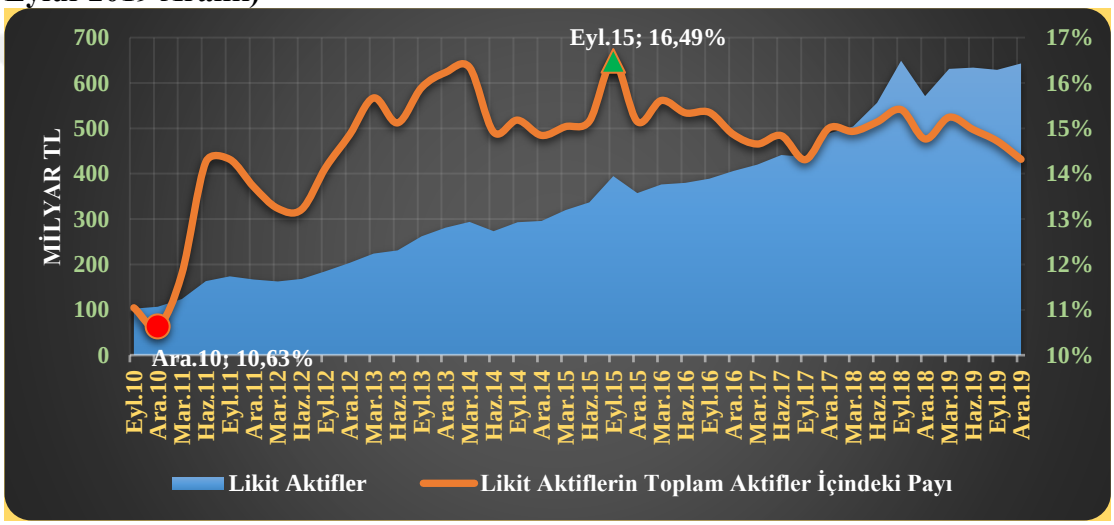
Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu [BDDK], 2020.

Likit aktifler bankaların günlük likidite ihtiyaçlarını karşılamaya ve faaliyetlerini sürdürmeye yönelik bilançoda yer alan en önemli kalemdir (Sarıkale ve Kayahan, 2019). Türk bankacılık sektöründe söz konusu dönemde likit aktiflerin

[10] Likit Aktifler: Nakit Değerler, Merkez Bankasından Alacaklar, Para Piyasalarından Alacaklar, Bankalardan Alacaklar ve Zorunlu Karşılıklar toplamından oluşmaktadır (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu [BDDK], 2020).

bileşik büyüme oranı %5,09 olarak ölçülmüştür. Grafik 10'da görülebileceği üzere likit aktifler Eylül 2010 yılından düzenli biçimde artmış, toplam aktif içindeki payı ise 2015 Aralık ayından itibaren yatay seyretmiştir. Likit aktiflerin toplam değeri 2010 Eylül ayında 102 Milyar TL iken, 2019 yılının Aralık ayında ise 643 Milyar TL olmuştur. Likit aktiflerin toplam aktifler içindeki payı bankaların likidite durumunu belirleme açısından önemli bir ölçüttür ve bankalar özellikle belirsizlik ortamında bu oranı artırarak doğabilecek olası risklere karşı önlem almaktadırlar. Ancak aşırı likidite bulundurmak bankaların kârlılığını da azaltabilir.

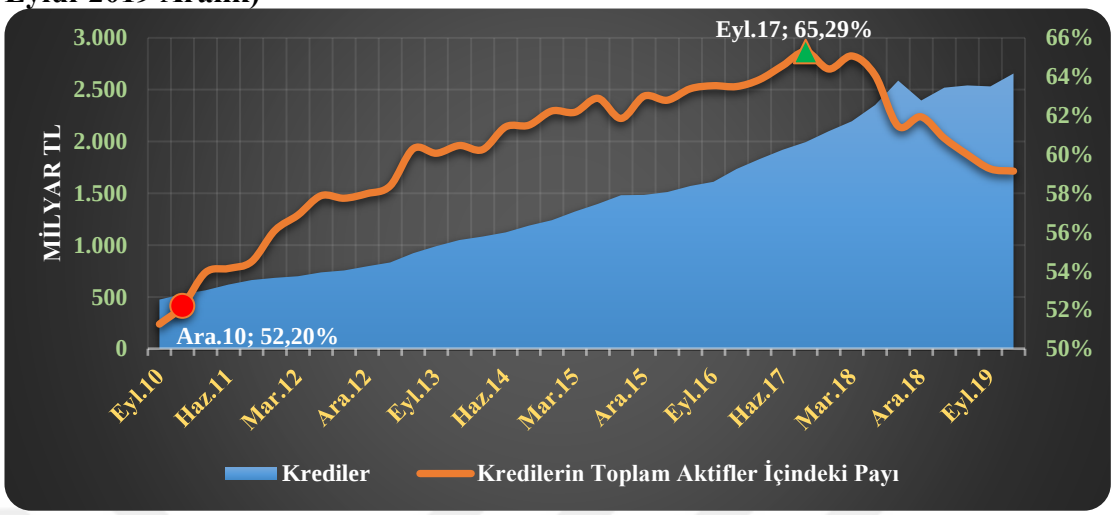
Grafik 10: Likit Aktifler Toplamı ve Toplam Aktifler İçerisindeki Payı (2010 Eylül-2019 Aralık)

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu [BDDK], 2020.

Grafik 11'de görüleceği üzere, bankacılık sektörünün en önemli aktif kalemi olan krediler de söz konusu dönemde düzenli olarak artmıştır. 2010 Eylül ayından 2019 Aralık ayına kadar geçen sürede kredilerin toplam hacmi 475 Milyar Türk Lirasından 2.6 Trilyon Türk Lirasına ulaşmıştır. Kredilerin bileşik büyüme oranı ise %4,76 olarak ölçülmüştür. Kredilerin toplam aktif içerisindeki payı ise söz konusu dönemde %51-%65 aralığında seyretmiştir.

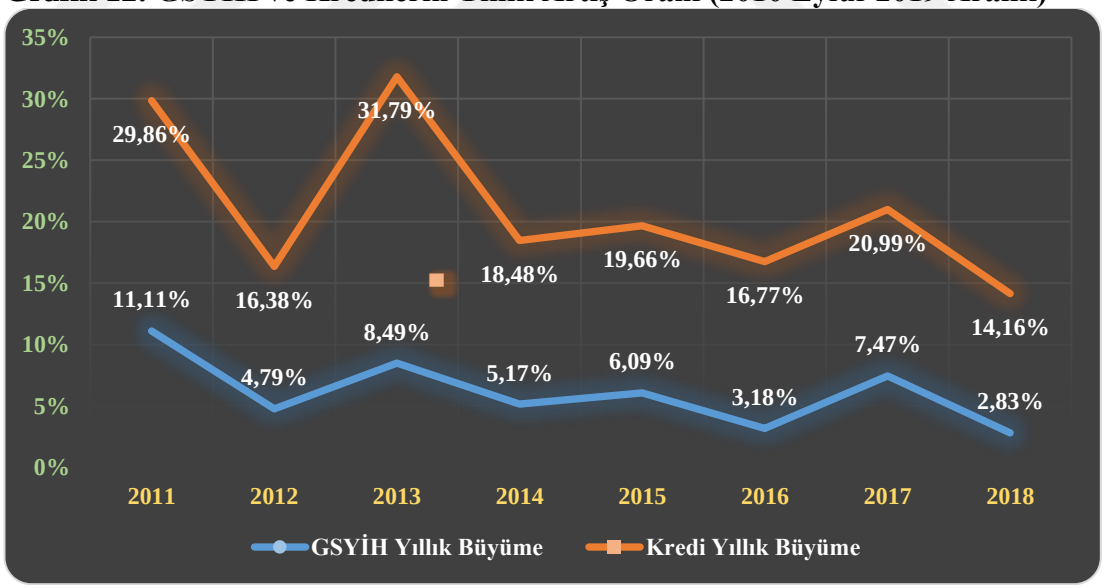
Grafik 11: Kredilerin Toplam Hacmi ve Toplam Aktifler İçerisindeki Payı (2010 Eylül-2019 Aralık)

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu [BDDK], 2020.

Grafik 12'de ülkemiz GSYİH yıllık büyümesi ile bankacılık sektörünün yıllık kredi büyümesi birlikte incelendiğinde iki verinin de seneler içerisinde birlikte hareket ettiği fark edilmektedir. Bu da kredi hacmi ile GSYİH arasındaki pozitif ilişkiyi açıklamaktadır.

Grafik 12: GSYİH ve Kredilerin Yıllık Artış Oranı (2010 Eylül-2019 Aralık)

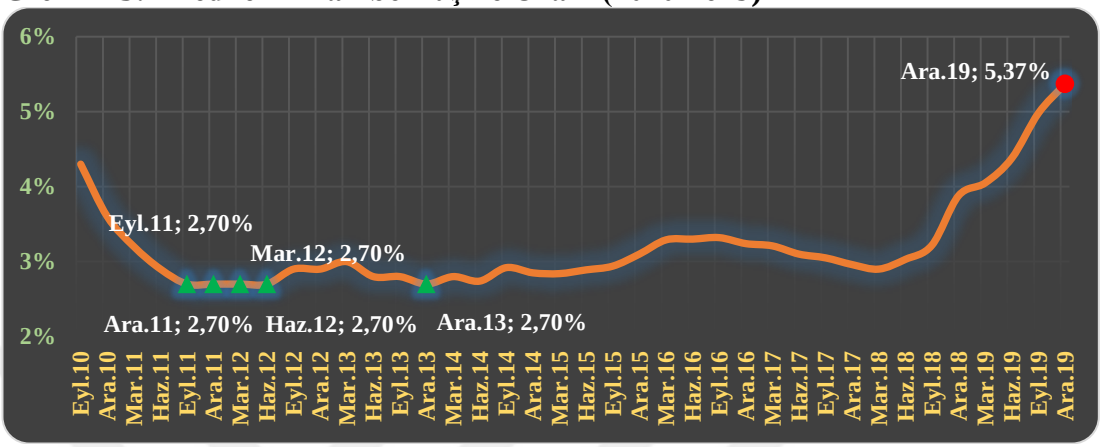

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu [BDDK], 2020, World Bank [WB], 2020

Bankaların dağıttığı kredilerin takibe düşme oranlarını gösteren Grafik 13'e göre, söz konusu oran 2018 Mart ayından itibaren ciddi oranda yükselmeye başlamıştır. Kredilerin geri dönmemesi bankalar için bir risk unsuru olarak göze

çarpmaktadır. Kredilerin takibe düşme oranı 2011 yılının Eylül ve Aralık aylarında, 2012 yılının Mart ve Haziran aylarında ve 2013 yılının Aralık ayında %2,70 ile en düşük seyrini gerçekleştirmiştir.

Grafik 13: Kredilerin Takibe Düşme Oranı (2010-2019)

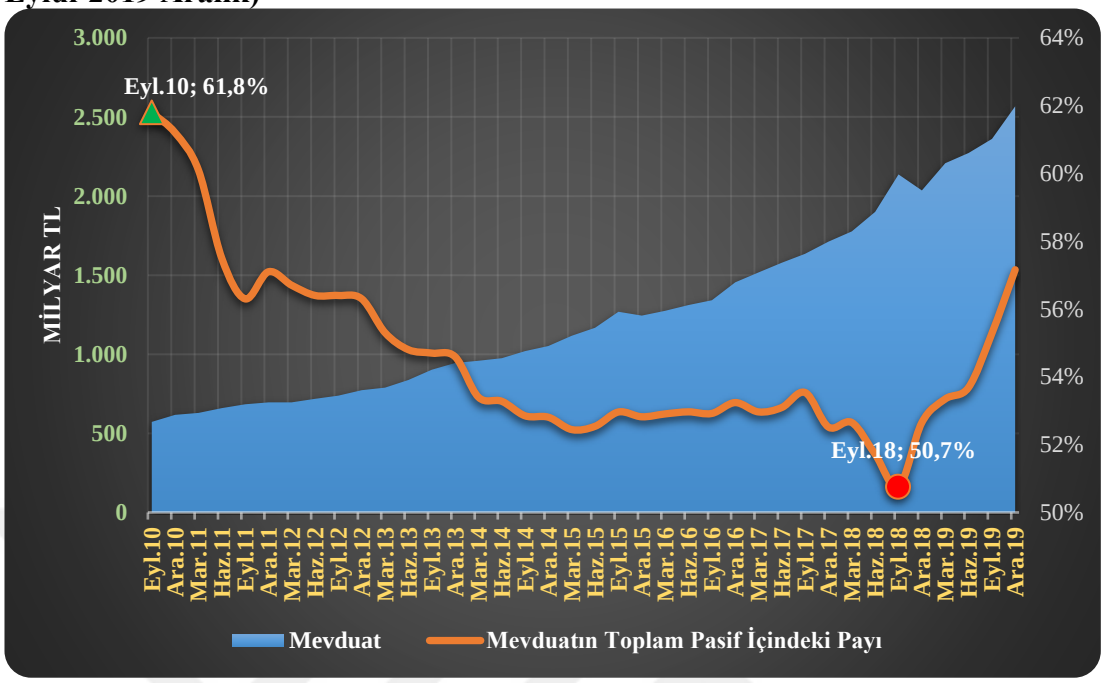

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu [BDDK], 2020

5.3. BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN MEVDUAT YAPISI

Bankacılık sektörü pasif kalemleri içinde en fazla yer tutan mevduatların toplam hacmini ve pasif kalemleri içindeki payını gösteren Grafik 14'e göre banka bilançolarında yer alan toplam mevduatlar 2018 Haziran-Eylül dönemi hariç söz konusu zaman aralığında sürekli artış göstermiştir. 2010 yılının Eylül ayında 573 Milyar TL olan mevduat hacmi 2019 Aralık ayında 2.5 Trilyon Türk Lirası seviyesine çıkmıştır. Söz konusu dönemde mevduatların bileşik büyüme oranı %4,14 olarak ölçülmüştür. Mevduatların toplam pasiflerin içindeki payı ise söz konusu dönemde %50-%62 bandında seyretmiştir. Bu da mevduatların bankaların en büyük yükümlülükleri arasında yer aldığını göstermektedir.

Grafik 14: Mevduatın Toplam Hacmi ve Toplam Pasifler İçerisindeki Payı (2010 Eylül-2019 Aralık)

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu [BDDK], 2020

Tablo 25'te 2019 Aralık verileri yerleşiklerin bulunduğu yere göre mevduat hacmi ve mudi sayısı incelendiğinde, Türk bankacılık sektörüne ait mevduatların %93,1'inin yurt içi yerleşiklere ait olduğu, mudilerinse %98,6'sının yurt içi olduğu ortaya çıkmaktadır.

Tablo 25: Türk Bankacılık Sektöründe Yerleşiklerin Bulunduğu Yere Göre Mevduat Hacmi ve Mudi Sayısı (Aralık 2019)

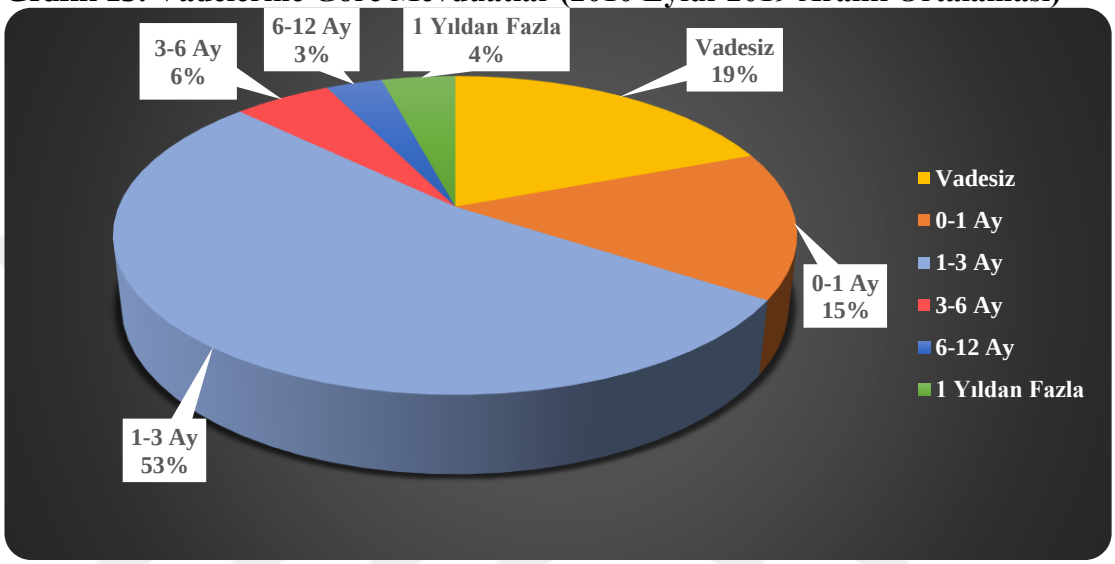
	Milyon TL	**Pay**
Yurt İçi Yerleşiklerin Mevduatları	2.388.473	93,1%
Yurt Dışı Yerleşiklerin Mevduatları	178.271	6,9%
Toplam Mevduat	2.566.744	
	Kişi	**Pay**
Yurt İçi Yerleşik Mudi Sayısı	105.992.268	98,6%
Yurt Dışı Yerleşik Mudi Sayısı	1.467.356	1,4%
Toplam Mudi Sayısı	107.459.624	

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu [BDDK], 2020

Türk bankacılık sektöründe yer alan mevduatları vadelerine göre incelemesinin yapıldığı Şekil 1'de söz konusu dönem içerisinde mevduatların %53'ünün 1-3 ay vadeli ile açıldığı, %19'unun vadesiz açıldığı ve %15'inin 0-1 ay vadeli açıldığı

gözlemlenmektedir. Bu sonuca göre Türk bankacılık sektöründe yer alan mevduatların %87'si maksimum 3 aylık vadeye sahiptir. Bu durum, Türk bankalarının kısa vadeli kaynaklarla uzun vadeli krediler kullandırdığını yani diğer bir deyişle Türk bankacılık sektörünün vade uyumsuzluğundan dolayı piyasa riski ve likidite riskine maruz kaldığını göstermektedir.

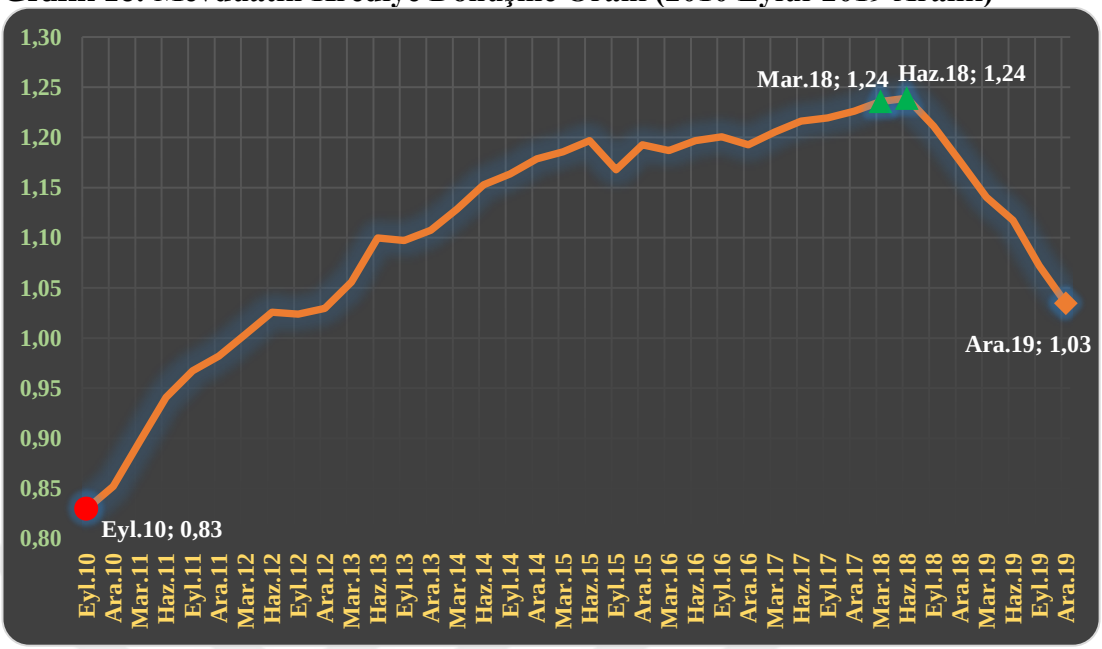
Grafik 15: Vadelerine Göre Mevduatlar (2010 Eylül-2019 Aralık Ortalaması)

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu [BDDK], 2020

Belirli bir dönemde banka bilançolarında yer alan krediler toplamının mevduat toplamına bölünmesiyle bulunan mevduatın krediye dönüşüm oranı ya da diğer adıyla kredi mevduat oranı bankalar için finansman bulmada yaşanılan güçlüğün bir göstergesi niteliğindedir. Finans ekosisteminde yer alanların harcamaları yüksek tutup tasarrufa az yermesi bankalarda mevduatın azalmasına sebebiyet vermektedir. Bu oran kredi mevduat oranının düşük olmasına dolayısıyla, bankacılık sektörü faaliyetlerine devam edebilmek için dağıtacağı kredi için dış kaynağa ihtiyaç duymasına sebebiyet vermektedir. Kredi mevduat oranının çok yüksek olması da kredi dağıtacak kuruluş bulmada zorluk yaşanmasına sebebiyet vermektedir (Aydemir, Övenç ve Koyuncu, 2018). Grafik 15'te görülebileceği üzere söz konusu dönemin başında kredi mevduat oranı çok düşük gerçekleşmiş, 2018 yılı ortasına kadar düzenli biçimde artış göstermiştir. Haziran 2018'den Aralık 2019'a kadar sürekli düşen kredi mevduat oranı yılsonunda 1,03 olarak gerçekleşmiştir.

Grafik 16: Mevduatın Krediye Dönüşme Oranı (2010 Eylül-2019 Aralık)

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu [BDDK], 2020

5.4. TÜRK BANKACILIĞININ SERMAYE YAPISI

Türk bankacılığının yasal özkaynak yapısı Tablo 26'da 2010 Eylül ve 2019 Aralık ayları arasında incelendiğinde, söz konusu dönemde sermaye toplamının %84,14'ünün Ana Sermaye'den oluştuğu, %15,86'sının Katkı Sermaye'den oluştuğu gözlemlenmektedir. Türk bankacılığında söz konusu dönemde üçüncü kuşak sermaye hiç kullanılmamıştır. Bu durum Türk banka sermayesinin ağırlıklı olarak daha kaliteli kalemlerden oluştuğunu göstermektedir. Sermayeden indirilen değerlerin sermaye toplamına oranı söz konusu dönem için %0,31 olarak gerçekleşmiştir.

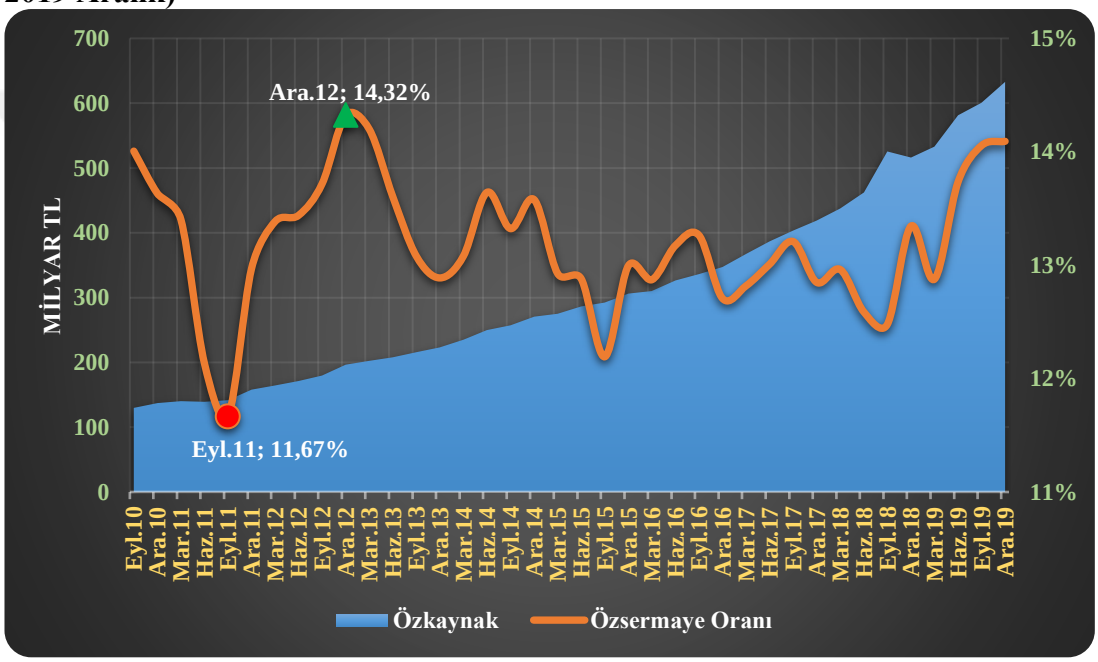
Tablo 26: Türk Bankacılığının Sermaye Yapısı (2010 Eylül-2019 Aralık Ortalaması)

	Milyon TL	**Pay**
Ana Sermaye	261.631	84,14%
Katkı Sermaye	49.331	15,86%
Sermaye Toplamı	310.962	
Sermayeden İndirilecek Değerler (-)	957	
Özkaynak Toplamı	310.005	

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu [BDDK], 2020

Grafik 16'da ise söz konusu dönemler içerisinde özkaynağın genel seyri ve özsermaye oranı[11] incelenmiştir. Yasal özkaynak toplamı Türk bankacılık sektöründe 2018 Haziran-Eylül dönemi hariç düzenli olarak artış göstermiştir. 2010 Eylül ve 2019 Aralık arasında yasal özkaynaklar 129 Milyar Türk Lirasından 632 Milyar Türk Lirasına yükselmiş ve yasal özkaynakların bileşik büyüme oranı %4,37 olarak ölçülmüştür. Özsermaye oranı ise dönemler içerisinde dalgalı bir seyir izlemiş, %11 ile %15 arasında değerler almıştır.

Grafik 17: Yasal Özkaynaklar Toplam Hacmi ve Özsermaye Oranı (2010 Eylül-2019 Aralık)

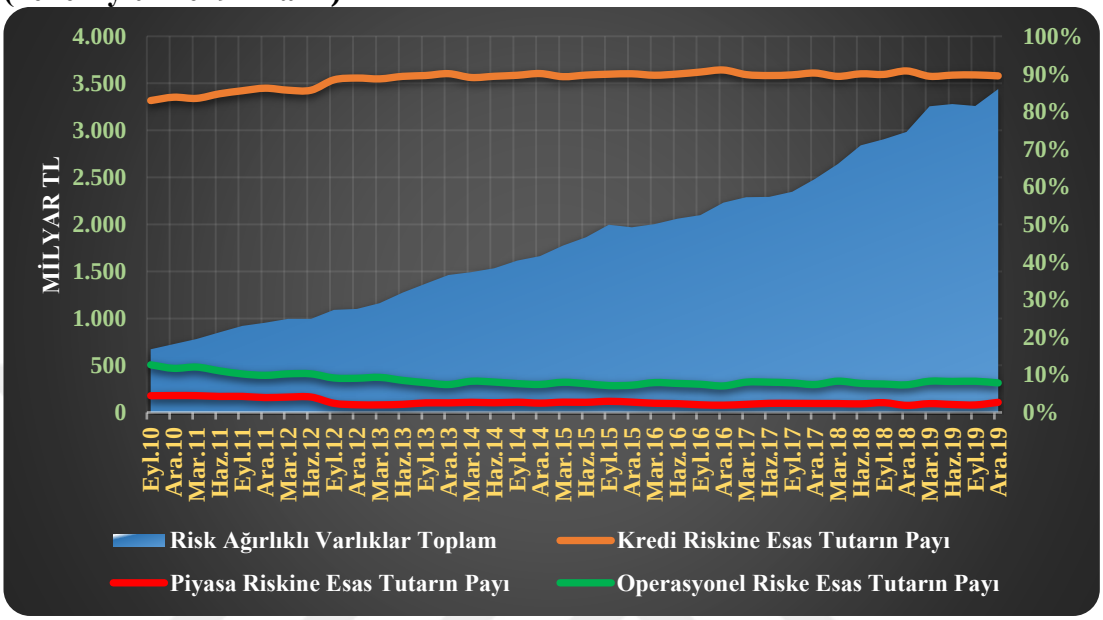
Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu [BDDK], 2020

Sermaye yeterlilik rasyosunun hesaplanmasında kullanılan risk ağırlıklı varlıkların söz konusu dönemler içerisinde gelişiminin incelendiği Grafik 17'de de görüleceği üzere, risk ağırlıklı varlıklar toplamının düzenli olarak arttığı gözlemlenmiştir. Risk ağırlıklı varlıklar toplamı 2010 Eylül ayında 1.6 Trilyon Türk Lirası iken, 2019 Aralık ayında bu değer 3.4 Trilyon Türk Lirası olarak ölçülmüştür. Risk ağırlıklı varlıkların ortalama %88,6'sını kredi riskine esas tutarlar, %8,5'ini operasyonel riske esas tutar, %2,9'unu ise piyasa riskine esas tutarlar oluşturmaktadır.

[11] Özsermaye oranı, özkaynakların toplam aktiflere bölünmesi ile elde edilir. Varlıklarının ne kadarının özkaynaklarla finanse edildiğini ve bankaların karşılaşabileceği sorunlarla baş edebilme gücünü gösterir. Ayrıca bu oran ne kadar yüksekse bankanın dış kaynaklara olan bağımlılığı da o kadar düşüktür (Kılıç, 2019).

Bu veri Türk bankacılık sisteminde hacimsel olarak en büyük riskin kredi riski olduğunu açıklamaktadır.

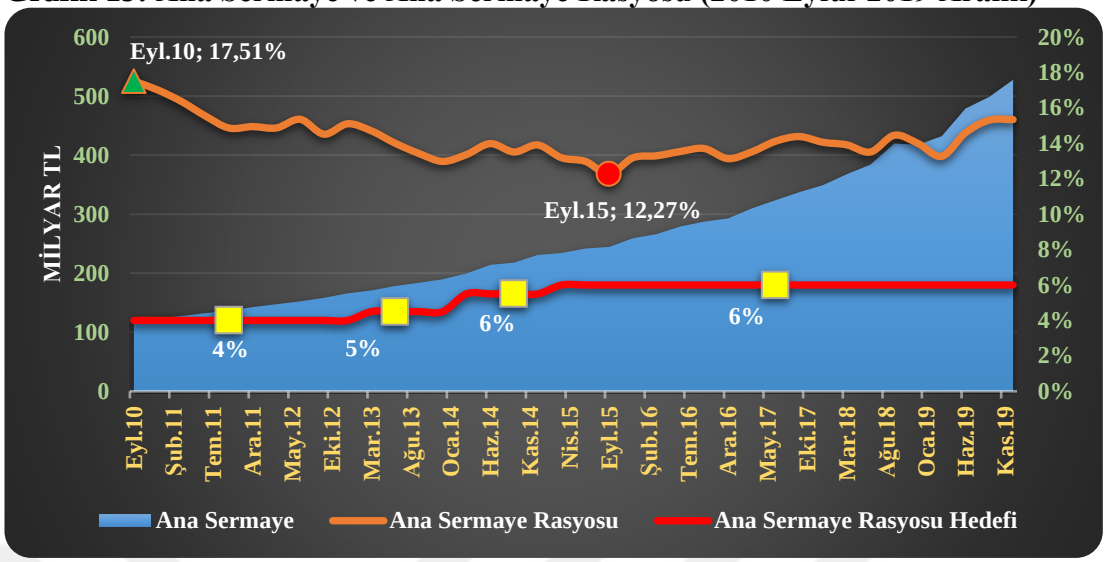
Grafik 18: Risk Ağırlıklı Varlıklar Toplamı ve Risk Türlerine Göre Dağılımı (2010 Eylül-2019 Aralık)

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu [BDDK], 2020

Basel Komitesinin hedeflerinden birisi, birinci kuşak sermaye yani ana sermayenin risk ağırlıklı varlıklara bölünmesi ile elde edilen birinci kuşak sermaye oranının 2013 yılından itibaren düzenli olarak artırılmasıdır. Söz konusu oran Basel – III gereğince 2015 yılından itibaren minimum %6 olmak zorundadır. Grafik 18'de de görüleceği üzere ülkemiz bankacılık sektörünün kaliteli sermaye oranı çok yüksek olduğundan, mevcut oran hedef oranın çok üzerinde seyretmektedir. Ana sermaye rasyosu söz konusu dönemde %12 ve %18 arasında değerler almıştır. Birinci kuşak sermaye ise mevcut dönemde düzenli bir artış göstermiş, Eylül 2010'da, 117,6 Milyar Türk Lirası iken Aralık 2019 yılında 527,6 Milyar Türk Lirasına yükselmiştir. Bu dönemde ana sermaye rasyosunun bileşik büyüme oranı %4,14 olarak ölçülmüştür.

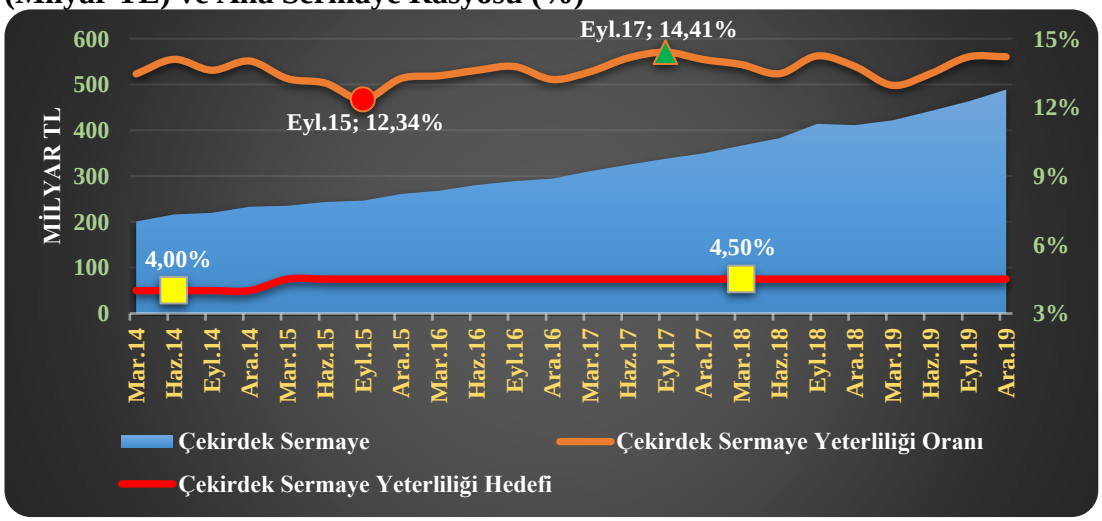
Grafik 19: Ana Sermaye ve Ana Sermaye Rasyosu (2010 Eylül-2019 Aralık)

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu [BDDK], 2020

Grafik 19'da ise çekirdek sermaye ve çekirdek sermaye oranı gözlemlenmektedir. Çekirdek sermaye 2014 Mart ayından itibaren düzenli olarak artmıştır.. Çekirdek sermaye oranı da hedefin bir hayli üzerinde seyretmiş ve %12-%15 arasında değerler almıştır. Söz konusu dönemde çekirdek sermaye, 201 Milyar Türk Lirasından 488 Milyar Türk Lirasına çıkmış ve bileşik büyüme oranı %3,94 olarak hesaplanmıştır.

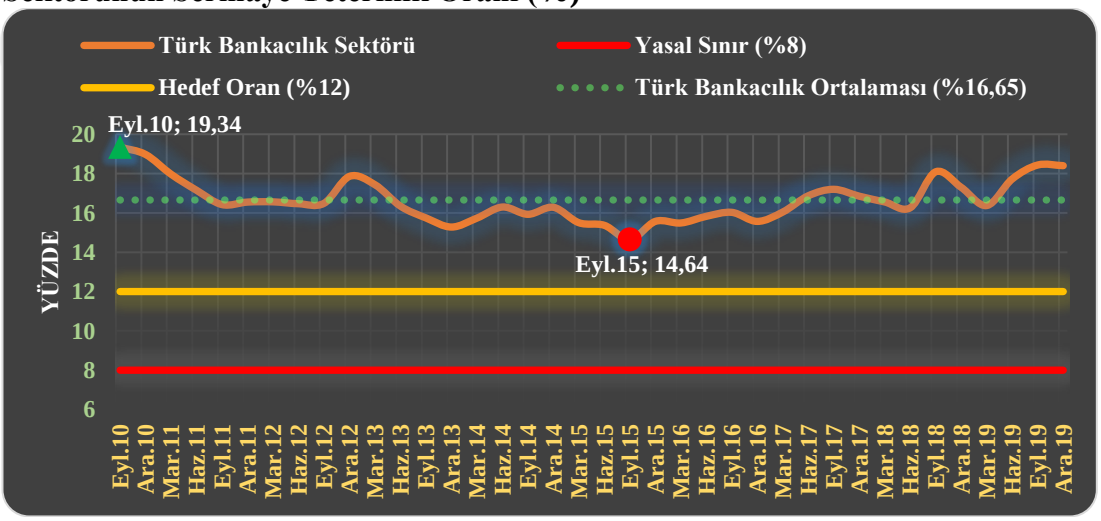
Grafik 20: 2010 Eylül-2019 Aralık Dönemleri Arasında Çekirdek Sermaye (Milyar TL) ve Ana Sermaye Rasyosu (%)

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu [BDDK], 2020

Türk bankacılık sektörünün sermaye yeterlilik rasyosunun Eylül 2010'dan Aralık 2019'a kadar incelendiği Grafik 20'de, bankacılık sektörünün hem yasal sınırdan (yüzde 8) hem de BDDK tarafından belirlenen hedef orandan (yüzde 12) daha yüksek oranda sermaye yeterlilik oranına sahip olduğu gözlemlenmektedir. Söz konusu dönemde sermaye yeterlilik rasyosu, ortalama yüzde 16,65 olarak ölçülmüş ve yüzde 14,64-19,34 arasında değerler almıştır. 2000-2001 krizlerinden ağır dersler çıkaran başta BDDK ve Türk bankacılık sektörü sermaye yeterlilik oranı hedefini başarıyla tutturmuştur.

Grafik 21: 2010 Eylül-2019 Aralık Dönemleri ArasındaTürk Bankacılık Sektörünün Sermaye Yeterlilik Oranı (%)

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu [BDDK], 2020

Bankaların sahiplik yapısına göre söz konusu dönemlerde sahip oldukları ortalama sermaye yeterlilik oranları Tablo 27'de incelenmiştir. Buna göre, kamu bankaları ve yabancı özel bankalar, bankacılık sektör ortalamasının üzerinde bir sermaye yeterlilik oranına sahipken, yerli özel bankalar ortalamanın bir miktar altında kalmıştır. Ancak yine de tüm banka gruplarının sermaye yeterlilik rasyoları hedef oran ve yasal sınır seviyesinden bir hayli yukarıdadır.

Tablo 27: Banka Sahiplik Yapısına Göre Sermaye Yeterlilik Oranları (2010 Eylül-2019 Aralık Ortalaması)

Yerli Özel	Kamu	Yabancı Özel	Bankacılık Sektörü	Hedef Oran	Yasal Sınır
15,88	17,79	16,84	16,65	12	8

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu [BDDK], 2020

Fonksiyonlarına göre bankaların 2010 Eylül – 2019 Aralık döneminde sahip oldukları ortalama sermaye yeterlilik oranlarının incelendiği Tablo 28'e göre, mevduat ve katılım bankalarına ait sermaye yeterlilik rasyoları Türk bankacılık sektörünün bir miktar altında ama hedef oran ve yasal sınırın üzerinde seyretmiştir. Kalkınma ve yatırım bankaları ise sektör ortalamasının 2 katı büyüklüğünde bir sermaye yeterlilik oranı yakalamıştır.

Tablo 28: Banka Fonksiyonlarına Göre Sermaye Yeterlilik Oranları (2010 Eylül-2019 Aralık Ortalaması)

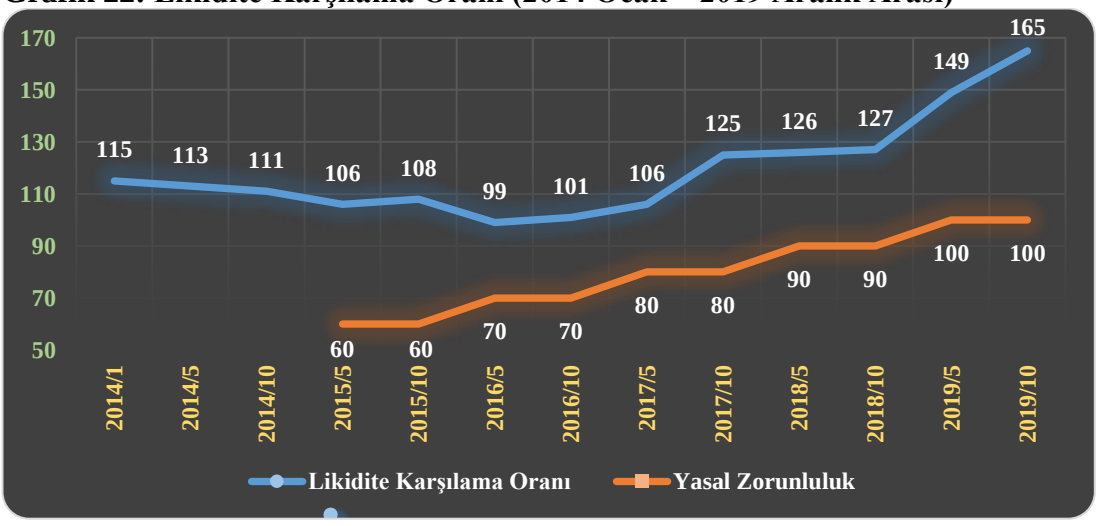
Mevduat	Katılım	Kalkınma ve Yatırım	Bankacılık Sektörü	Hedef Oran	Yasal Sınır
15,99	15,35	33,20	16,65	12	8

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu [BDDK], 2020

5.5. LİKİDİTE KARŞILAMA ORANI

Basel – III ile bankaların kriz anlarında kısa vadeli kriz yaşamaması adına getirilen likidite karşılama oranının Grafik 21'de incelenmiştir. Bankaların uygulaması gereken ve BDDK tarafından TCMB uygun görüşü de alınarak açıklanan likidite karşılama oranı, 2015 yılı için 60 ve sonraki her bir yılda onar baz puan artırılarak 2019 yılında 100'e ulaşması gerekmektedir (Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası [TCMB], 2017). Türk bankacılık sektörünün likidite karşılama oranı söz konusu dönemler boyunca hedef rasyonun çok üzerinde gerçekleşmiştir. Bu durum, Türk bankacılık sektörünün ani likidite krizlerine karşı hazırlıklı olduğunu göstermektedir.

Grafik 22: Likidite Karşılama Oranı (2014 Ocak – 2019 Aralık Arası)

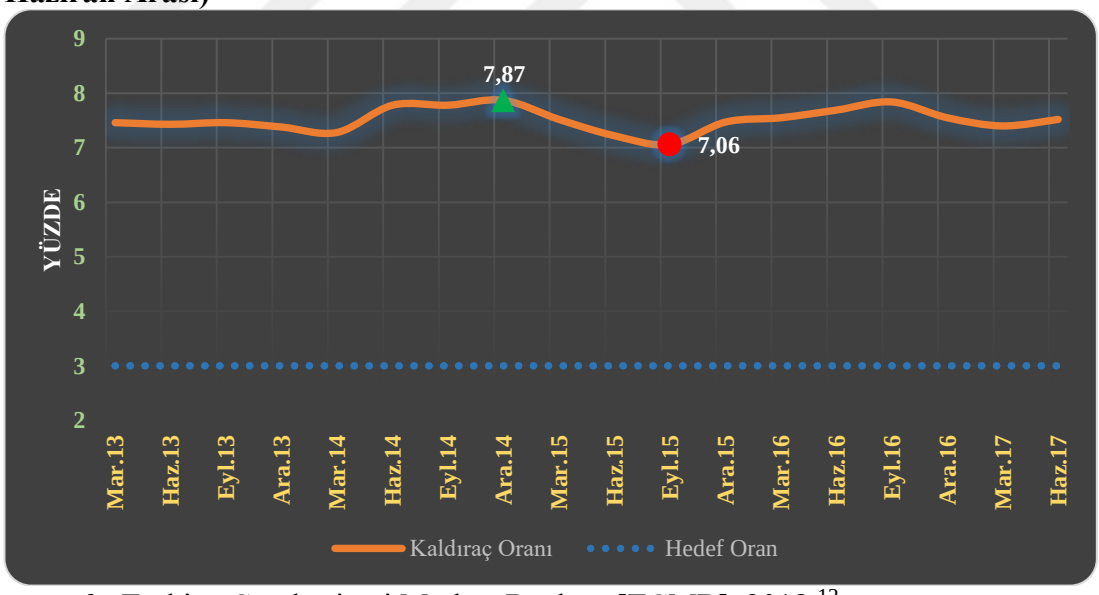
Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu [BDDK], 2020

5.6. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN KALDIRAÇ ORANI

Basel Bankacılık Komitesi tarafından bankaların risk yönetimlerini dengelemeye yönelik getirdiği yeni uygulamalardan birisi olan kaldıraç oranlarına yönelik BDDK tarafından 5 Kasım 2013 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanan "Bankaların Kaldıraç Düzeyinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik"te *"Aylık olarak hesaplanan kaldıraç oranının Mart, Haziran, Eylül ve Aralık dönemleri itibarıyla üç aylık basit aritmetik ortalamasının asgari yüzde üç olarak tutturulması ve idame ettirilmesi şarttır*." denmektedir (Bankaların Kaldıraç Düzeyinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik, 2013).

Grafik 22'de Türk bankacılık sektörünün kaldıraç oranı incelendiğinde sektörün belirlenen hedef oranlarının çok üstünde kaldıraç oranına sahip olduğu gözlemlenmektedir. Kaldıraç oranları söz konusu dönemde 7,0 ile 7,9 arasında çeşitli değerler almıştır.

Grafik 23: Türk Bankacılık Sektörü Kaldıraç Oranları (2013 Mart – 2017 Haziran Arası)

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası [TCMB], 2018.[12]

[12] Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası arşivlerinde 2013 1. Çeyrek ve 2017 2.Çeyrek arası verilere ulaşılabilmiştir.

5.7. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN KÂRLILIĞI

Bankaların dönemsel olarak ne kadar kâr ettiklerini gösteren dönem net kârı Tablo 29'a göre hesaplanmaktadır.

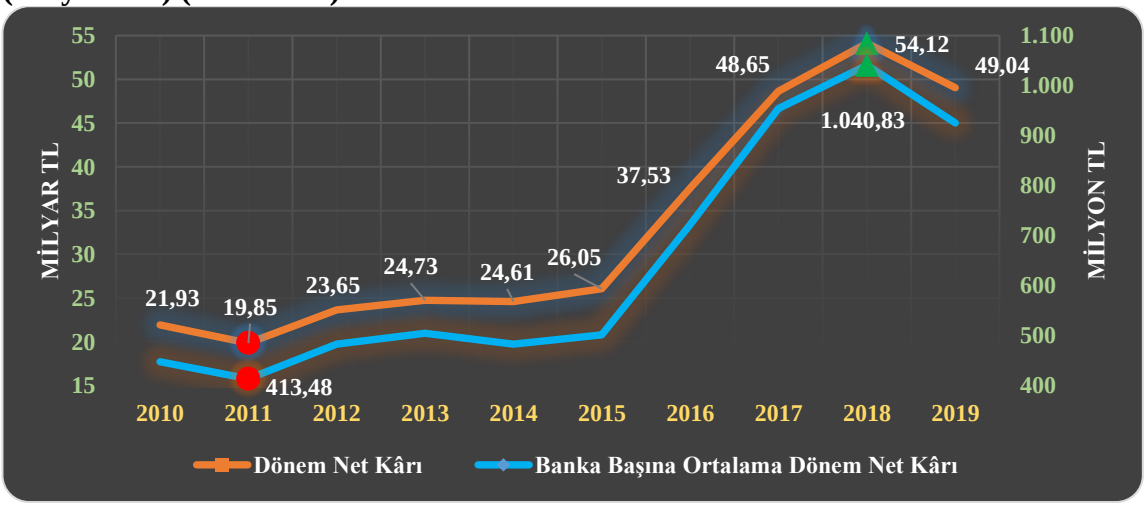
Tablo 29: Bankacılık Sektörü Dönem Net Kârı Hesaplaması

Net Faiz Geliri =	Toplam Faiz Geliri - Toplam Faiz Gideri
(I) Provizyon Sonrası Net Faiz Geliri =	Net Faiz Geliri - Takipteki Alacaklar Özel Provizyonu
(II) Net Faiz Dışı Gelir =	Toplam Faiz Dışı Gelirler - Toplam Faiz Dışı Giderler
(III) Toplam Diğer Faiz Dışı Gelirler =	Sermaye Piyasası İşlemleri + Kambiyo İşlemleri + Olağanüstü Gelirler
Vergi Öncesi Kâr =	(I) + (II) + (III)
Dönem Net Kârı =	Vergi Öncesi Kâr - Vergi Provizyonu

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu [BDDK], 2020

Türk bankacılık sektörünün konsolide dönem net kârının ve banka başına düşen dönem net kârının izlendiği Grafik 23'te anılan değerin iki yıl hariç düzenli olarak artış gösterdiği gözlemlenmiştir. Dönem net kârı, 2011 yılında 19,8 Milyar TL ile en düşük değerini kaydetmiş, 2018 yılında ise 54,1 Milyar TL ile en yüksek değerini kaydetmiştir. Söz konusu dönemlerde dönem net kârının bileşik büyüme endeksi %9,35 olarak ölçülmüştür. 2010 – 2019 yılları arasında banka başına düşen dönem net kârı en düşük 2011 yılında 413 Milyon TL, en yüksek 2018 yılında 1 Milyar TL olarak hesaplanmıştır.

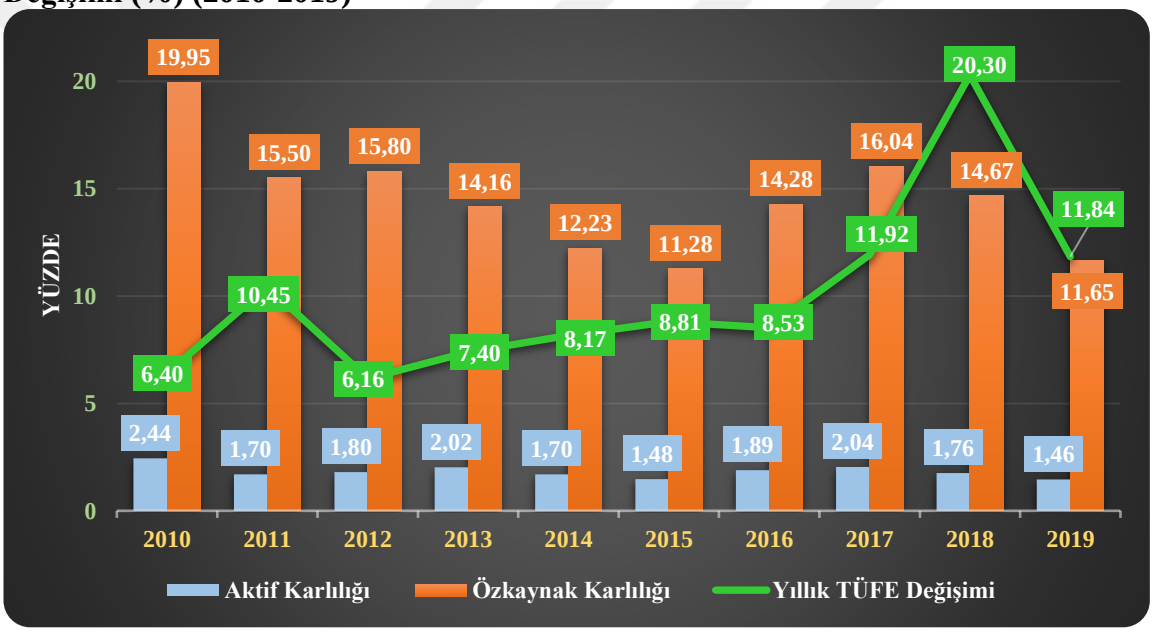
Grafik 24: Dönem Net Kârı (Milyar TL) ve Banka Başına Düşen Dönem Net Kârı (Milyon TL) (2010-2019)

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu [BDDK], 2020

Bankaların kârlılık performanslarını gösteren aktif kârlılığı[13] ve özkaynak kârlılığı[14]nın incelendiği Grafik 24'te, her iki kârlılık oranının da dönemsel olarak dalgalanmalar gösterdiği gözlemlenmektedir. Dönem net kâr söz konusu dönemlerde genel olarak artış eğiliminde iken aktif ve özkaynak kârlılığı sürekli artış göstermemiştir. Bunun sebebi; bankaların kâr verimliliğinin çok yüksek olmaması ya da sermaye yeterliliğini kuvvetlendirmek için yüksek özkaynak artışı olabilmektedir (Atasoy, 2007: 15). Özkaynak kârlılığı sürekli artış göstermese bile 2018 ve 2019 yılı hariç tüm dönemlerde enflasyon oranından daha yüksek gözlemlenmiştir.

Grafik 25: Türk Bankacılık Sektörü Aktif ve Özkaynak Karlılığı ve Yıllık TÜFE Değişimi (%) (2010-2019)

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu [BDDK], 2020, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası [TCMB], 2020b.

[13] Aktif kârlılığı, dönem net kârının ortalama aktiflere bölünmesi ile bulunur. Birim banka aktifinin ne kadarlık kâr getirdiğinin ölçütüdür. Banka aktiflerini kâr elde etme sürecinde ne tarz faaliyette bulunduğunu göstermektedir Ayrıca banka yönetimine dair bir verimlilik kriteri olarak kabul görmektedir (Taşkın, 2011).

[14] Özkaynak kârlılığı, dönem net kârının ortalama özkaynaklara bölünmesi ile bulunur. Birim banka özkaynağının ne kadarlık kâr getirdiğinin ölçütüdür. Banka hissedarlarının bankaya koydukları sermayenin karlılığını göstermektedir (Taşkın, 2011).

SONUÇ

Küreselleşmenin etkisi ile finans sektörü öncekine göre daha kırılgan bir hale gelmiş, yaşanan türlü olumsuzlukların özellikle bankacılık sektörünü derinden etkilemesi ile bankaların krizlerden daha az etkilenmesi adına çeşitli çözümler üretilmesi için uluslararası düzeyde bir komite kurulmuştur. 1974 yılının sonunda bu amaçlarla kurulan Basel Bankacılık Komitesi kurulduğu günden bu yana getirdiği uygulamalarla sorunları çözmeye ve önlemler almaya çalışmaktadır.

1988 yılında yürürlüğe giren Basel – I uygulamaları, Basel Bankacılık Komitesi tarafından ortaya konan ilk düzenlemelerdir. Bu uygulamalar otoriteler tarafından çok sığ bulunmuş ve bunun neticesinde Basel Komitesi çeşitli düzenlemeler yapma ihtiyacı hissetmiştir. Kredi riski ile birlikte piyasa riskinin de varlığı güncelleştirilmiş Basel – I kriterleri ile birlikte kabul edilmiştir.

Ülkemizde yaşanan 2000 ve 2001 krizleri tüm ekonomik sistemi derinden etkilemiş ve kriz sonrasında birçok banka iflasını açıklamak zorunda kalmıştır. Yaşanan krizin akabinde, piyasada düzeni sağlaması için BDDK kurulmuştur. BDDK, piyasadaki bankaların denetimini çok sıkı yapmış ve krizin tekrarlanmaması adına bankalara Basel kriterlerine ek yükümlülükler getirmiştir.

Geliştirilmiş Basel – I kriterleri de eleştirilerden nasibini almıştır. Özellikle operasyonel riskin hesaplanmaması, şeffaflık ve denetime dair ilkelerin olmaması ve kredi riskinin hesaplanmasına dair hususlar (OECD üye ülkelerinin ayrıcalıklı tutulması) başlıca eleştiriler arasında yer almıştır. Bunun neticesinde Basel – II kriterleri hazırlanarak yürürlüğe girmiştir.

Basel – II kriterleri, uygulamaları üç yapısal blokta toplamış ve çeşitli ilkeler benimsemiştir. Risk ölçümüne dair yeni uygulamaların getirilmesi, operasyonel risk kavramının tanımlanması, şeffaflık ve denetime dair ilkelerin ortaya konması,

bağımsız derecelendirme kuruluşlarının görüşlerinden faydalanılması gibi yenilikler Basel – II ile birlikte yürürlüğe girmiştir.

Basel – II kriterleri BDDK tarafından titizlikle uygulanmış, 2008 Küresel Krizi'nin de etkisiyle gecikmeli de olsa söz konusu kriterlere tam uyum sağlanmıştır. Ayrıca BDDK, bankalara sermaye oranlarında ve likidite hesaplamalarında ilave yükümlülükler getirmiş ve bunun meyvesi olarak söz konusu Küresel Kriz'in Türk bankacılık sektörüne etkisi sınırlı olmuştur.

2008 Küresel Krizi sonucunda yaşanan gelişmeler Basel kriterlerine yönelik eleştirileri tekrar gündeme getirmiş, Basel – II kriterlerinin krizi önlemede başarısız olduğu savunulmuştur. Özellikle krizin kilometre taşlarından olan Lehmann Brothers'ın iflası söz konusu kriterlere yönelik getirilen eleştirilen başında gelmektedir. Öyle ki, Lehmann Brothers iflas ettiği dönemde Basel kriterlerinin birçoğunu başarıyla sağlıyordu.

Ortaya konan eleştiriler neticesinde Basel Bankacılık Komitesi 2020 yılının Eylül ayında yeni düzenlemeler ortaya koyarak Basel – III kriterlerini açıklamıştır. Sermayenin niteliği ve niceliğine yönelik değişiklerle birlikte, likidite ve kaldıraç oranlarına yönelik düzenlemeler Basel – III kriterleri ile birlikte yürürlüğe girmiştir. Ayrıca bankaların krizin hemen akabinde açıklanan bu kriterlere uyum sürecinde zorlanmamaları için söz konusu yeni düzenlemeler için uygulama takvimi uzun bir süreye yayılmıştır.

Ülkemiz bankacılık sektörü, Basel – III için de yükümlülüklerinin birçoğunu kriterlerin açıklandığı tarihte karşılamaktaydı. Güçlü yapısı ile BDDK, bankaların sıkı denetimi yoluyla yeni düzenlemelere kolayca uyum sağlanmasının önünü açmıştır.

Sermaye yeterliliği oranı bankacılık sektöründe tüm dönemlerde hedeflenen oranlarının üzerinde seyretmiş ve Türk bankacılık sektörü bu konuda başarılı bir sınav vermiştir. Ayrıca üçüncü kuşak sermayeyi uzun süredir bilançolarda kullanmayan BDDK, sermaye yeterlilik oranlarında yapılan değişikliklerden bu sayede minimum düzeyde etkilenmiştir. Ancak, yüksek sermaye yeterlilik oranı kimi dönemlerde bankaların kredi kapasitelerini düşürmekte ve bankacılık sektörünün büyümesine

engel teşkil etmektedir. Bu husus, çeşitli zaman aralıklarında otoriteler tarafından eleştirilmektedir.

BDDK, likiditeye yönelik Basel – III düzenlemelerinden de önce çeşitli kriterler getirmiş, bazı hesaplama metotları ile bankaların likidite akışlarına bir disiplin kazandırmaya çalışmıştır. Bu bağlamda; Türk bankacılık sektörü, Basel Bankacılık Komitesi tarafından açıklanan ve bankaların kısa vadeli likidite şoklarına karşı direncini ölçen Likidite Karşılama Oranına da yüksek adaptasyon sağlamıştır.

Kredi kapasitesi ile bankanın bilanço büyüklüğü arasında ilişki kurmaya çalışan kaldıraç oranı uygulamasında da Türk bankacılık sektörü açıklanan verilere göre hedef oranın üzerinde bir performans gerçekleştirmiş ve bu sayede dengeli kredi büyümesini başarmıştır.

Sonuç olarak, ülkemiz son dönemlerde gerek jeopolitik konumu gereği gerekse de küresel gelişmelerin neticesinde birçok sorunla karşı karşıya kalmış olsa da bankacılık sektöründe ciddi sorunlar yaşanmamıştır. Bankacılık sektörü bilançosunda kaliteli kalemlere daha fazla ağırlık vererek şoklara karşı hazırlık yapmıştır. Bunda BDDK'nın önemi yadsınamaz bir gerçektir. BDDK sayesinde Türk bankacılığı güçlü özkaynak yapısına ve riske karşı duyarlı bir yönetime sahip olmuştur.

Ancak, küresel bir salgın olan Covid-19'un etkisinde olduğumuz bugünlerde salgın sonrasında tüm dünyayı ağır bir finansal krizin beklediği aşikârdır. IMF tahminleri de dünya ekonomisinin önümüzdeki dönemde resesyona gireceği yönündedir. Salgınla birlikte tüketicilerin harcama alışkanları değişmiş, daralan taleple birlikte harcamaların da azalması muhtemel sonuçlar arasında yer almaktadır. Bu dönemde firmalar ve hanehalkı, kullanmış olduğu kredilerin büyük bölümünü ya ödeyememekte ya da devletin de sunduğu imkânlarla ertelemektedir. Bankaların karşı karşıya kaldığı bu kredi riski ile birlikte gelir kaybı ve likidite riski de bankacılık sektörünün yakın dönemde maruz kalacağı riskler arasında yer almaktadır. Türk bankalarının önümüzdeki dönemde ciddi sorunlar yaşamama adına risklerini göz önünde bulundurmaları, temerrüte düşen kredilere yönelik hazırlık yapmaları, sermaye artırımına giderek sermaye yeterlilik oranını güçlü tutmaları büyük önem arz

etmektedir. Ancak bu yollarla, önümüzdeki dönemde bankacılık sektörünü bekleyen büyük krizden daha az etkilenmek mümkün görünmektedir.

KAYNAKÇA

3182 Sayılı Bankalar Kanunu'na İlişkin Tebliğ (No:6). (1989). T.C. Resmi Gazete, 20324, 26 Ekim 1989.

3182 Sayılı Bankalar Kanunu'na İlişkin Tebliğ (No:12). (1995). T.C. Resmi Gazete, 22197, 9 Şubat 1995.

4389 Sayılı Bankalar Kanunu. (1999). T.C. Resmi Gazete, 23734, 23 Haziran 1999.

Akan, N.B. (2007). Piyasa Riski Ölçümü. *Bankacılar Dergisi*. Yerel Süreli Dergi, Sayı:61, Yıl:18. 59-74. Erişim Tarihi: 13 Şubat 2020, https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/arastirma-ve-yayinlar/bankacilar-dergisi/43

Aktan, C.C. ve Şen, H. (2001). Ekonomik Kriz: Nedenler ve Çözüm Önerileri. *Yeni Türkiye Dergisi (Ekonomik Kriz Özel Sayısı)*. Sayı: 42, Cilt: II, Yıl: 7. 1225-1230. Erişim Tarihi: 25 Aralık 2019, http://www.yeniturkiye.com/display.asp?c=0440

Akyüz, S. (2012). *Bankacılık Sektöründe Risk Yönetimi Kapsamında Basel 3 Kriterleri ve Türk Bankacılık Sistemine Muhtemel Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü

Alantar, D. (2008). Küresel Finansal Kriz: Nedenleri Ve Sonuçları Üzerine Bir Değerlendirme. *Maliye ve Finans Yazıları Dergisi*. Altı Aylık Dergi, Sayı:81, Cilt:1. 1-10. Erişim Tarihi: 2 Şubat 2020, http://www.finanskulup.org.tr/bilgi-merkezi/yayinlarimiz/maliye-finans-yazilari-dergisi/

Aloğlu, Z.T. (2005). *Bankacılık Sektörünün Karşılaştığı Riskler ve Bankacılık Krizler Üzerindeki Etkileri*. Uzmanlık Yeterlilik Tezi. Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası.

Altaş, G. (2013). Gelişmiş Ülkelerde Mevduat ve Yatırım Bankacılığının Ayrılması. *Sermaye Piyasasında Gündem*. Sayı: 132. 6-25. Erişim Tarihi: 8 Nisan 2020, https://www.tspb.org.tr/wp-content/uploads/2015/07/gundem_agustos_2013opt.pdf

Altıntaş, M.A. (2020). *Bankacılıkta Risk Ve Sermaye Yönetimi: Sermaye Piyasalarında Finansal Piyasa Altyapıları, Merkezi Karşı Taraf Uygulaması Ve Risk Yönetimi Dahil.* 2020 Yılı Baskısı. İstanbul: E-Kitap.

Anadolu Ajansı [AA]. 2019. Erişim Tarihi: 25 Ocak 2020. https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/zirvedeki-tarihi-kavganin-18inci-yili/1395825

Arslan, Y. (1999). Doğu Asya'da Döviz Kuru Krizi Ve IMF'nin Yaklaşımı. *Ekonomik Yaklaşım Dergisi*. Üç Aylık Dergi, Sayı: 32, Cilt: 10. 87-96. Erişim Tarihi: 22 Ocak 2020, https://www.ekonomikyaklasim.org/

Aslan, N. (2009). *Bankacılıkta Faiz Riski ve Yönetimi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aslanpençe, M. (2017). *Bankacılık Krizlerinin Tahmininde Erken Uyarı Sinyallerinin Başarısı Üzerine Bir Araştırma: Türkiye Örneği.* Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ataman Erdönmez, P. (2006). Aktif Menkul Kıymetleştirmesi. Yerel Süreli Dergi, Sayı:57, Yıl:17. 75-84. Erişim Tarihi: 4 Nisan 2020, https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/arastirma-ve-yayinlar/bankacilar-dergisi/43

Atasoy, H. (2007). *Türk Bankacılık Sektöründe Gelir-Gider Analizi ve Karlılık Performansının Belirleyicileri.* Uzmanlık Yeterlilik Tezi. Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası.

Aydemir, R., Övenç, G. ve Koyuncu, A. (2018). Türk Bankacılık Sektöründe Kredi Mevduat Oranı, Çekirdek Dışı Yükümlülükler ve Kârlılık: Dinamik Panel Modelinden Bulgular. *Ege Akademik Bakış*. Üç Aylık Dergi, Sayı:3, Yıl:19, Cilt: 18. 495-506. Erişim Tarihi: 13 Nisan 2020, http://dergipark.org.tr/tr/pub/eab

Aydoğdu Bağcı, S. (2016). Kasım 2000 ve Şubat 2001 Ekonomik Krizlerinin Dış Ticarete Etkileri. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. Üç Aylık Dergi, Sayı:3, Yıl:8, Cilt: 8. 46-54. Erişim Tarihi: 28 Ocak 2020, http://iibfdergi.aksaray.edu.tr

Aykut, C. (2008). BASEL II Standartları. *Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi*. Üç Aylık Dergi, Sayı: 30, Yıl:8. 1-10. Erişim Tarihi: 1 Mart 2020, http://www.mfa.gov.tr/sub.tr.mfa?3e3f0808-3113-48e2-9cf0-ea06dd3204cb

Bakırtaş, T., Karbuz, S. ve Bildirici M. (1999). Asya Krizine Farklı Bir Yaklaşım: Mevcut İktisat Paradigmasının Çöküşü. *İktisat İşletme ve Finans Dergisi*. Aylık Dergi, Sayı:160, Yıl:14, Cilt:14. 26-40. Erişim Tarihi: 21 Ocak 2020, http://www.iif.com.tr

Balı, S. ve Büyükşalvarcı, A. (2011). *1630'dan 2010'a Finansal Krizler - Tarihi Balonlar, Panikler, Buhranlar ve Küresel Finansal Kriz*. İstanbul: Çatı Kitapları

Bank for International Settlement [BIS]. (2020a). Erişim Tarihi: 6 Şubat 2020, https://www.bis.org/about/history_1foundation.htm

Bank for International Settlement [BIS]. (2020b). Erişim Tarihi: 6 Şubat 2020, https://www.bis.org/about/history_4global.htm

Bank for International Settlement [BIS]. (2020c). Erişim Tarihi: 6 Şubat 2020, https://www.bis.org/about/board.htm?m=1%7C2%7C2

Bank for International Settlement [BIS]. (2020d). Erişim Tarihi: 6 Şubat 2020, https://www.bis.org/about/member_cb.htm?m=1%7C2%7C601

Bank for International Settlement [BIS]. (2020e). Erişim Tarihi: 6 Şubat 2020, https://www.bis.org/about/index.htm?m=1%7C1

Bank for International Settlement [BIS]. (2020g). Erişim Tarihi: 7 Şubat 2020, https://www.bis.org/bcbs/history.htm

Bank for International Settlement [BIS]. (2020g). Erişim Tarihi: 7 Şubat 2020, https://www.bis.org/bcbs/membership.htm?m=3%7C14%7C573%7C71

Bank for International Settlement [BIS]. (2020h). Erişim Tarihi: 7 Şubat 2020, https://www.bis.org/bcbs/charter.htm

Bank for International Settlement [BIS]. (2020i). Erişim Tarihi: 12 Nisan 2020, https://www.bis.org/bcbs/organ_and_gov.htm

Bank for International Settlement [BIS]. (2010a). Erişim Tarihi: 8 Nisan 2020, https://www.bis.org/speeches/sp100921.pdf

Bank for International Settlement [BIS]. (2010b). Erişim Tarihi: 10 Nisan 2020, https://www.bis.org/press/p100912b.pdf

Bank for International Settlement [BIS]. (2017). Erişim Tarihi: 8 Nisan 2020, https://www.bis.org/fsi/fsisummaries/b3_lrf.pdf

Bank for International Settlement [BIS]. (2016). Erişim Tarihi: 9 Nisan 2020, https://www.bis.org/statistics/glossary.htm?&selection=330&scope=Statistics&c=a&base=term

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu [BDDK]. (2006a). Erişim Tarihi: 29 Mart 2020, https://www.bddk.org.tr/ContentBddk/dokuman/duyuru_basel_0001_32.pdf

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu [BDDK]. (2007). Erişim Tarihi: 5 Mart 2020, https://www.bddk.org.tr/ContentBddk/dokuman/duyuru_basel_0001_09.pdf

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu [BDDK]. (2007). Erişim Tarihi: 5 Mart 2020, https://www.bddk.org.tr/ContentBddk/dokuman/duyuru_basel_0001_09.pdf

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu [BDDK]. (2005). Erişim Tarihi: 3 Nisan 2020, https://www.bddk.org.tr/ContentBddk/dokuman/duyuru_basel_0001_48.pdf

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu [BDDK]. (2008). Erişim Tarihi: 3 Nisan 2020, https://www.bddk.org.tr/ContentBddk/dokuman/duyuru_0323_01.pdf

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu [BDDK]. (2004). Erişim Tarihi: 3 Nisan 2020, https://www.bddk.org.tr/ContentBddk/dokuman/duyuru_basel_0001_37.pdf

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu [BDDK]. (2015). Erişim Tarihi: 9 Nisan 2020, https://www.bddk.org.tr/ContentBddk/dokuman/mevzuat_0742.pdf

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu [BDDK]. (2010). Erişim Tarihi: 9 Nisan 2020, https://www.bddk.org.tr/ContentBddk/dokuman/veri_0014_04.pdf

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu [BDDK]. (2006b). Erişim Tarihi: 10 Nisan 2020, https://www.bddk.org.tr/ContentBddk/dokuman/mevzuat_0889.pdf

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu [BDDK]. (2020). Erişim Tarihi: 11 Nisan 2020, https://www.bddk.org.tr/BultenAylik

Bankaların Net İstikrarlı Fonlama Oranı Hesaplamasına İlişkin Yönetmelik Taslağı. (2018). Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, 8 Ocak 2018.

Bankaların Sermaye Yeterliliğin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ. (1998). T.C. Resmi Gazete, 23388, 30 Haziran 1998.

Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik. (2015). T.C. Resmi Gazete, 29511, 23 Ekim 2015.

Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik. (2001). T.C. Resmi Gazete, 24312, 8 Şubat 2001.

Bankaların Kaldıraç Düzeyinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik. (2013). T.C. Resmi Gazete, 28812, 5 Kasım 2013.

Basel Committee on Banking Supervision [BCBS]. (1988). Erişim Tarihi: 8 Şubat 2020, https://www.bis.org/publ/bcbs04a.pdf

Basel Committee on Banking Supervision [BCBS]. (2012). Erişim Tarihi: 8 Şubat 2020, https://www.bis.org/publ/bcbs230.pdf

Basel Committee on Banking Supervision [BCBS]. (2001a). Erişim Tarihi: 29 Mart 2020, https://www.bis.org/publ/bcbsca07.pdf

Basel Committee on Banking Supervision [BCBS]. (2001b). Erişim Tarihi: 29 Mart 2020, https://www.bis.org/publ/bcbs_wp8.pdf

Basel Committee on Banking Supervision [BCBS]. (2010). Erişim Tarihi: 5 Nisan 2020, https://www.bis.org/publ/bcbs179.pdf

Basel Committee on Banking Supervision [BCBS]. (2014). Erişim Tarihi: 9 Nisan 2020, https://www.bis.org/publ/bcbs270.pdf

Basel II Üçüncü Yapısal Blok-Piyasa Disiplini Raporlama Kapsamı. (2006, Eylül). Bankacılar Dergisi, 58, 113-121.

Basel II Yapısal Faiz Oranı Risk Modelleri. (2006, Eylül). Bankacılar Dergisi, 58, 63-94.

Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı. (2001). Erişim Tarihi: 25 Ocak 2020. https://hmb.gov.tr/

Başbakanlık Sermaye Piyasası Kurulu [SPK]. 2016. Erişim Tarihi: 2 Şubat 2020, https://www.spk.gov.tr/Sayfa/Dosya/76

Berker, H.N. (2002). *Sendikasyon Kredisi Sözleşmelerine Uygulanacak Hukuk*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Boyacığlu, M.A. (2002). Operasyonel Risk ve Yönetimi. *Bankacılar Dergisi*. Yerel Süreli Dergi, Sayı:43, Yıl:13. 51-67. Erişim Tarihi: 28 Mart 2020, https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/arastirma-ve-yayinlar/bankacilar-dergisi/43

Buluş, A. ve Kabaklarlı, E. (2010). 1929 Ekonomik Buhranı İle Son Dönem Global Krizin Karşılaştırılması. *Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. Sayı: 19, Yıl:10, Cilt: 13. 1-22. Erişim Tarihi: 15 Ocak 2020, https://dergipark.org.tr/tr/pub/susead

Cabas, M. (2017), *2001 Eski Türkiye'nin Son Yılı*. (1.Baskı). İstanbul: Can Sanat Yayınları

Cangürel, O. (2012). Basel II Kapsamında Kredi Riskinin Ölçümünde Otorite Etkinliği: Türkiye İçin Alternatif Bir Öneri. *Türkiye Bankalar Birliği.*

Cangürel, O., Dizdar Karakoç, S., Mimaroğlu, A., Yetişen Teker B.ve Kayci, İ. (2012). Sorularla Basel 2.5. *Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Düzenleme Dairesi, Risk Yönetimi Dairesi.*

Cangürel, O., Güngör, S., Sevinç, V.U., Kayci, İ. ve Atalay, S. (2010). Sorularla Basel III. *Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Düzenleme Dairesi, Risk Yönetimi Dairesi.*

Cicioğlu, Ş. ve Yıldız, A. (2018). Lale Krizinden Günümüze Ekonomik Krizler: Temel Yaklaşımlar ve Ortak Özellikler. *Uluslararası Yönetim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi.* Altı Aylık Dergi, Sayı:9, Cilt: 5. 25-38. Erişim Tarihi: 14 Ocak 2020, http://www.uysad.com/

Çağlar, Ü. ve Dışkaya, S.K. (2018). Küreselleşme, Uluslararası Para Sistemi ve Kriz. *İktisat Politikası Araştırmaları Dergisi*. Altı Aylık Dergi, Sayı:2, Yıl: 5, Cilt: 5. 1-24. Erişim Tarihi: 6 Şubat 2020, https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuipad

Çalapöver, A.U. (2017). *Türkiye'de Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı'nın 2001 Krizi Öncesi Ve Sonrası Dönemlere İlişkin Uygulama Açısından Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Üniversitesi.

Çelik, P. (2004). *Bankaların Risk Derecelendirmesi*. Uzmanlık Yeterlilik Tezi. Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası.

Dalyancı, H.L. (2010). *Finansal Kriz Teorileri ve Türkiye Ekonomisinde 1990 Sonrası Finansal Krizlerin Ekonometrik Analizi.* Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Üniversitesi.

Delice, G. (2003). Finansal Krizler: Teorik Ve Tarihsel Bir Perspektif. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi.* Altı Aylık Dergi. Sayı: 20, 57-81. Erişim Tarihi: 12 Ocak 2020, https://dergipark.org.tr/tr/pub/erciyesiibd

Demir, F., Karabıyık, A., Ermişoğlu, E. ve Küçük, A. (2008). ABD Mortgage Krizi. *Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu, Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı.*

Demirgil, E. (2005). *Küreselleşmenin Sermaye Hareketlerine Etkisi: Asya Krizi Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Demirgüç-Kunt, A. ve Detragiache, E. (1997). The Determinants of Banking Crises: Evidence from Developing and Developed Countries. *IMF Working Paper*. 1-31. Erişim Tarihi: 12 Ocak 2020, https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/wp97106.pdf

Dereköy, F. (2006). *Bankacılık Sektöründe Kredi Çeşitlendirmesinin Kredi Riskini Önlemeye Yönelik Etkisi Ve Bir Uygulama*. Yüksek Lisans Tezi. Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü

Dilmaç, M., Gülcü, A. ve Sumer, S. (2018). Karlılık Ve Çeşitlendirmenin Bankaların Büyümesi Üzerindeki Etkinliğinin Veri Zarflama Analizi İle Değerlendirilmesi. *Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi*. Dört Aylık Dergi, Sayı:2, Yıl: 3, Cilt:3, Erişim Tarihi: 27 Mart 2020, https://dergipark.org.tr/tr/pub/epfad

Eğilmez, M. (2018). Resesyon mu Stagflasyon mu?. Erişim Tarihi: 12 Nisan 2020, http://www.mahfiegilmez.com/2018/10/resesyon-mu-stagflasyon-mu.html

Embel, E. (2014). Avrupa İçin Ortak Dış Politika Oluşturma Sürecindeki İlk Adımlar: 1973 Arap-İsrail Savaşı Ve Avrupa Birliği. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*. Yıllık Dergi, Sayı:1, Yıl:13, Cilt:13. 75-90. Erişim Tarihi: 17 Ocak 2020, http://aacd.ankara.edu.tr/

Erdoğan, A. (2014). Basel Kriterlerinin Bankacılık Sektörüne Etkisi ve Türkiye'de Bankacılık Sektörünün Basel Kriterlerine Uyum Süreci. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Altı Aylık Dergi. Sayı: 1, Yıl: 15, Cilt: 16. 141-182. Erişim Tarihi: 5 Şubat 2020, https://dergipark.org.tr/tr/pub/trakyasobed

Erdoğan, B. (2006). *Gelişmekte Olan Ülkelerde Finansal Krizler Ve Finansal Kriz Modelleri.* Yüksek Lisans Tezi. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Erol, M . (2007). Basel-I ve Basel-II Uzlaşısı'nın Bankalar Tarafından İşletmelere Verilen Kredilerde Risk Yönetimi Aracı Olarak Kullanılması. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*. Üç Aylık Dergi, Sayı: 36, Yıl:9. 155-160. Erişim Tarihi: 20 Şubat 2020, https://dergipark.org.tr/tr/pub/mufad

Ertürk, H. (2010). Bankacılık Sektörünün Karşılaştığı Riskler ve Risk Yönetimi. *Denetişim Dergisi.* Sayı: 4, Yıl: 2. 62-70. Erişim Tarihi: 15 Şubat 2020, https://dergipark.org.tr/tr/pub/denetisim

Federal Reserve [FED]. (2007). Erişim Tarihi: 3 Şubat 2020, https://www.federalreserve.gov/newsevents/speech/bernanke20070517a.htm

Federal Reserve Bank of St. Louis. (2020). Erişim Tarihi: 2 Şubat 2020, https://fred.stlouisfed.org/series/fedfunds

Göçer, İ. ve Özdemir, A. (2012). 2008 Küresel Krizinin Yayılma Süreci Ve Etkileri: Seçilmiş Ülkeler İçin Ekonometrik Bir Analiz. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Üç Aylık Dergi, Sayı:1, Cilt: XIV. 191-210. Erişim Tarihi: 3 Şubat 2020, https://sbd.aku.edu.tr/

Griffith-Jones, S. ve Spratt, S. (2010). Will the proposed new Basel Capital Accord have a net negative effect on developing countries?. *Institute of Development Studies University of Sussex*. 1-24. Erişim Tarihi: 1 Nisan 2020, https://www.ids.ac.uk/

Hoggarth, G., Reis, R. & Saporta, V. (2002). Costs of Banking System Instability: Some Empirical Evidence. *Journal of Banking & Finance*. Sayı: 5, Cilt:26.

825–855. Erişim Tarihi: 31 Aralık 2019, https://www.sciencedirect.com/journal/journal-of-banking-and-finance

Horasan, M. ve Horasan, İ. (2012). Kredilendirme Süreci ve Basel II Kriterler ile Karşılaştırılması. *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*. Altı Aylık Dergi, Sayı: I, Yıl:29 Cilt: XXXII. 201-230. Erişim Tarihi: 5 Şubat 2020, https://isletme.marmara.edu.tr/akademik/yayinlar/dergiler

Hürriyet Gazetesi. (2001). Erişim Tarihi: 1 Şubat 2020, http://bigpara.hurriyet.com.tr/haberler/genel-haberler/11-eylul-olaylarinin-bilancosu-4842-olu-veya-kayip_ID386691/

International Monetary Fund, [IMF], (1998). Erişim Tarihi: 30 Aralık 2019, https://www.imf.org/en/publications/weo

International Monetary Fund, [IMF], (2002). Erişim Tarihi: 13 Ocak 2020, https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/

International Monetary Fund, [IMF], (2009). Erişim Tarihi: 3 Şubat 2020, https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2009/update/01/

Işık, S., Duman, K. ve Korkmaz, A. (2004). *D.E.Ü.İ.İ.B.F.Dergisi.* Sayı:1, Cilt:19. 45-69. Erişim Tarihi: 13 Ocak 2020, http://dergi.iibf.deu.edu.tr

İbiş, E. (2013). *2001 Krizi: Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Başkent Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

İmam, M. (2018). *Basel Düzenlemeleri Ve Türk Bankacılık Sektöründe Sermaye Yeterliliği Rasyosuna Etkisi Üzerine Bir Çalışma*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Başkent Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü

İş Bankası. (2020). Erişim Tarihi: 27 Mart 2020, https://www.isbank.com.tr/is-ticari/risk-yonetimi-turev-ve-yapilandirilmis-urunler

Kadıoğlu, E. (2003). Şirketlerin Karşılaştıkları Kur Riski ve Kur Riskinin Yönetilmesi. *Sermaye Piyasası Kurulu.*

Karaarslan, E. (2015). *Basel Kriterleri Ve Basel Iıı'ün Türk Bankacılık Sistemine Muhtemel Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Karaçor, Z. (2006). Öğrenen Ekonomi Türkiye: Kasım 2000-Şubat 2001 Krizinin Öğrettikleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Altı Aylık Dergi, Sayı:16, 367-377. Erişim Tarihi: 14 Ocak 2020, http://dergisosyalbil.selcuk.edu.tr/susbed

Kaya, M. ve Torun, R. Basel III Uzlaşısının Getirdikleri Ve Sürecin Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri. *Munzur Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Altı Aylık Dergi, Sayı:13, Yıl: 7, Cilt: 7. 54-76. Erişim Tarihi: 7 Nisan 2020, https://dergipark.org.tr/tr/pub/tusbd

Kılıç, M. (2019). Bankaların Finansal Yapısının Karlılık Üzerindeki Etkisi: Özel Sermayeli Mevduat Bankaları Üzerine Bir İnceleme. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*. Altı Aylık Dergi, Sayı:24, Yıl:12. 45-58. Erişim Tarihi: 15 Nisan 2020, http://dergipark.org.tr/tr/pub/ulikidince

Kibritçioğlu, A. (2001). Türkiye'de Ekonomik Krizler ve Hükümetler, 1969-2001. *Yeni Türkiye Dergisi (Ekonomik Kriz Özel Sayısı)*. Sayı: 41, Cilt: I, Yıl: 7. 174-182. Erişim Tarihi: 25 Aralık 2019, http://www.yeniturkiye.com/display.asp?c=0440

Kredi Riski Modelleri. (2006, Haziran). Bankacılar Dergisi, 57, 33-66.

Küçüközmen, C.C., Mazıbaş, M. ve Yüksel, A. (2004). Yeni Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı (Basel-II). *Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Araştırma Dairesi*.

Külahi, E.A., Tiryaki G. ve Yılmaz, A. (2013). Türkiye'de Basel I, II Ve III Kurallarına Uyum Süreci. *Öneri Dergisi*. Altı Aylık Dergi, Cilt:10, Yıl: 20, Sayı:40. 185-200. Erişim Tarihi: 29 Şubat 2020, https://dergipark.org.tr/tr/pub/maruoneri

Madura, J. (2015). *Financial Markets and Institutions*. (11th Edition). Stamford: Cengage Learning

Matai, D. (2010). Basel III: Making Banks Stronger or Not?. Erişim Tarihi: 10 Nisan 2020, http://www.mi2g.com/cgi/mi2g/frameset.php?pageid=http%3A//www.mi2g.com/cgi/mi2g/press/250110.php

Mazıbaş, M. (2004). Basel-II İkinci Yapısal Blok (Pillar 2): "Denetimsel Gözden Geçirme" (I-II). *Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Araştırma Dairesi*.

Mazıbaş, M. (2005). Operasyonel Riske Basel Yaklaşımı: Üç Yapısal Blok Çerçevesinde Bir Değerlendirme. *Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Araştırma Dairesi*.

Mishkin, F.S. (1999). Lessons From the Asian Crisis. *National Bureau of Economic Research.* Erişim Tarihi: 12 Nisan 2020, https://www.nber.org/papers/w7102.pdf

Ongun, M. T. (2001). İstikrar Arayışından Krize: Bir Değerlendirme. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. Dört Aylık Dergi. Sayı: 2, Yıl:3, Cilt: 3. 1-14. Erişim Tarihi: 28 Ocak 2020, https://dergipark.org.tr/tr/pub/ahbvuibfd

Operasyonel Risk. (2006, Eylül). Bankacılar Dergisi, 58, 95-112.

Organization of Petroleum Exporting Countries [OPEC], (2020). Erişim Tarihi: 17 Ocak 2020, https://www.opec.org/opec_web/en/about_us/24.htm

Özbilgin, İ.G. (2012). Risk ve Risk Çeşitleri. *Bilişim Dergisi*. Sayı:145, Yıl:40. 86-93. Erişim Tarihi: 28 Mart 2020, http://www.bilisimdergisi.org.tr/s145/pdf/86-93.pdf

Öztürk, S. ve Saygın, S. 1973 Petrol Krizinin Ekonomiye Etkileri Ve Stagflasyon Olgusu. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi.* Sayı:12, Yıl:6, Cilt: 6. 1-13. Erişim Tarihi: 20 Ocak 2020, https://dergipark.org.tr/tr/pub/bsbd

Öztürk, S. ve Sözdemir, A. (2010). Küresel Krizin Ekonomik Etkileri: Küreselleşmenin Krizi. *İnönü Üniversitesi Turgut Özal II. Uluslararası Ekonomi ve Siyaset Kongresi*. 2155-2168

Paker, A. (2014). *Küresel Finansal Krizler: 2008 Yılı Küresel Finansal Krizin Türkiye ve Seçilmiş Ekonomilere Etkileri.* Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Yaşar Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sarıkale, H. ve Kayahan, C. (2019). Türk Bankacılık Sektörünün Aktif Yapısındaki Değişim ve Gelişimler. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Üç Aylık Dergi. Sayı:1, Yıl: 5, Cilt: 21. 209-222. Erişim Tarihi: 11 Nisan 2020, http://dergipark.org.tr/tr/pub/akusosbil

Seker, F. (2000). *Doğu Asya Finansal Krizi ve Türkiye Ekonomisine Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sermaye Koruma ve Döngüsel Sermaye Tamponlarına İlişkin Yönetmelik. (2013). T.C. Resmi Gazete, 28812, 5 Kasım 2013.

Seyidoğlu, H. (2003). Uluslararası Mali Krizler, IMF Politikaları, Az Gelişmiş Ülkeler, Türkiye ve Dönüşüm Ekonomileri. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*. Altı Aylık Dergi, Sayı: 2, Yıl:3, Cilt 4. 141-156. Erişim Tarihi: 26 Ocak 2020, http://journal.dogus.edu.tr

Şahin, İ. (2013). Küresel Finansal Kriz Esnasında Geliştirilen Bankacılık Düzenlemelerinden Basel III Kriterlerinin Kapsamı Ve Uygulama Süreci. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*. Üç Aylık Dergi, Sayı: 59, Yıl:15. 149-166. Erişim Tarihi: 20 Şubat 2020, https://dergipark.org.tr/tr/pub/mufad

Tarhan, V. (2014). Ekonomilerin Kırılganlığında Bankacılık Sektörünün Önemi. Erişim Tarihi: 7 Nisan 2020, https://t24.com.tr/yazarlar/vefa-tarhan/ekonomilerin-kirilganliginda-bankacilik-sektorunun-onemi,9719

Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu [TMSF]. (2020). Erişim Tarihi: 12 Ocak 2020, https://www.tmsf.org.tr/tr/Tmsf/Mevduat/mevduat.sss

Taşkın, F.D. (2011). Türkiye'de Ticari Bankaların Performansını Etkileyen Faktörler. *Ege Akademik Bakış*. Üç Aylık Dergi, Sayı:2, Yıl:12, Cilt: 11. 289-298. Erişim Tarihi: 13 Nisan 2020, http://dergipark.org.tr/tr/pub/eab

Teker, S., Bolgün, K.E. ve Akçay, M.B. (2005). Banka Sermaye Yeterliliği: Basel II Standartlarının Bir Türk Bankasına Uygulanması. *Elektronik Sosyal Bilimler*

Dergisi. Üç Aylık Dergi, Sayı:12, Cilt: 3. 42-54. Erişim Tarihi: 5 Şubat 2020, www.e-sosder.com

Torun, A. (2016). *İçsel Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Sürecinin Türk Bankacılık Sisteminin Risk Yönetim Yapısına Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi. Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü.

Turgut, A. (2007). Türleri, Nedenleri ve Göstergeleriyle Finansal Krizler. *TÜHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi.* Üç Aylık Dergi, Sayı: 4 – 5, Yıl:6, Cilt: 20. 35-46. Erişim Tarihi: 26 Aralık 2019, https://www.tuhis.org.tr/index.php?go=sayfa&pageId=dergidetay&id=550

Türkiye Bankalar Birliği [TBB]. (2000). Erişim Tarihi: 2 Mart 2020 https://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Arastirma_ve_Raporlar/BIS.doc

Türkiye Bankalar Birliği [TBB]. (2015). Erişim Tarihi: 23 Ocak 2020, https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/6293/Turkiye'de_Bankacilik_Sektoru_1960-2014.pdf

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası [TCMB]. (2020a). Erişim Tarihi: 23 Ocak 2020, https://evds2.tcmb.gov.tr/index.php?/evds/serieMarket/collapse_18/5092/DataGroup/turkish/bie_ulusdovlkd/

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası [TCMB]. (2016). Erişim Tarihi: 14 Nisan 2020, https://tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Yayinlar/Raporlar/Finansal+Istikrar+Raporu/2016/Sayi+23

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası [TCMB]. (2017). Erişim Tarihi: 16 Nisan 2020, https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Yayinlar/Raporlar/Finansal+Istikrar+Raporu/2017/Sayi+24

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası [TCMB]. (2018). Erişim Tarihi: 17 Nisan 2020, https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Yayinlar/Raporlar/Yillik+Rapor/

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası [TCMB]. (2020b). Erişim Tarihi: 18 Nisan 2020, https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Enflasyon+Verileri/Tuketici+Fiyatlari

Türkmen, Ş. (2019). Dünyanın En Büyük Küresel Ekonomik Krizleri. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 1-4.

Ural, M. (2003). Finansal Krizler ve Türkiye. *D.E.Ü.İ.İ.B.F.Dergisi.* Sayı:1, Cilt:18. 11-28. Erişim Tarihi: 26 Aralık 2019, http://dergi.iibf.deu.edu.tr

World Bank [WB]. (2020). Erişim Tarihi: 20 Ocak 2020, https://data.worldbank.org/

Yay, G.G. (2001). 1990'lı Yıllardaki Finansal Krizler ve Türkiye Krizi. *Yeni Türkiye Dergisi (Ekonomik Kriz Özel Sayısı)*. Sayı: 42, Cilt: II, Yıl: 7. 1234-1248.

Erişim Tarihi: 30 Aralık 2019, http://www.yeniturkiye.com/display.asp?c=0440

Yayla M. ve Kaya, Y.T. (2005). Basel-II, Ekonomik Yansımaları ve Geçiş Süreci. *Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Araştırma Dairesi*.

Yetim, S., Mazıbaş, M. ve Gülhan, O. (2005). Türk Bankacılık Sistemi Basel-II 1. Anket Çalışması Sonuçları. *Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Araştırma Dairesi*.

Yüksel, A. (2004). Yeni Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı (Basel-II). *Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Araştırma Dairesi*.

Yıldırım, O. (2004). Türk Bankacılık Sektörünün Temel Sorunları ve Sektörde Yaşanan Mali Riskler. *Dış Ticaret Dergisi*, *Dış Ticaret Müsteşarlığı*. Sayı: 36.